

Maliyyə
Monitorinqi
Xidməti

Maliyyə Monitorinq Xidməti

**Azərbaycan Respublikasının
Auditorlar Palatası**

**Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin 100 illik yubileyinə həsr edilmiş
“CİNAYƏT YOLU İLƏ ƏLDƏ EDİLMİŞ ƏMLAKIN LEQALLAŞDIRILMASINA VƏ
TERRORÇULUĞUN MALİYYƏLƏŞDİRİLMƏSİNƏ QARŞI MÜBARİZƏDƏ
NƏZARƏT ORQANLARININ ROLU VƏ VƏZİFƏLƏRİ”
(ELMİ-PRAKTİK KONFRANS)
Bakı, 27 oktyabr 2023-cü il**

* * *

**Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatasının sədri,
Professor Vahid NOVRUZOVUN
ümumi rəhbərliyi və elmi redaktəsi ilə hazırlanmışdır.**

Tərtibçi və redaktorlar: **Nəcəf Talıbov,**
Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatası sədrinin
elmi-metodik məsələlər üzrə müşaviri

Qoşqar Əhmədov,
Auditin innovativ inkişafı, operativ tənzimləmə
və keyfiyyətin idarə edilməsi idarəsinin rəisi

***Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun
maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizədə nəzarət orqanlarının rolu və vəzifələri
(Elmi-praktik konfransın materialları)
Bakı, “CBS-PP” – 2023. 171 səh.***

Konfrans “Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2022-ci il 30 dekabr tarixli 781-VIQ nömrəli, “Hədəfli maliyyə sanksiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2022-ci il 30 dekabr tarixli 782-VIQ nömrəli və “Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində və Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2022-ci il 30 dekabr tarixli 783-VIQD nömrəli Qanunlarının qüvvəyə minməsi, habelə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2023-cü il 28 fevral tarixli 3770 nömrəli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizəyə dair 2023-2025-ci illər üzrə Milli Fəaliyyət Planı”nın nəzarət qurumları və öhdəlik daşıyan şəxslər qarşısında yaratdığı yeni vəzifələrin icrası istiqamətində işgüzar müzakirələrin aparılması və tövsiyələr hazırlamaq məqsədilə təşkil olunmuşdur. Tədbirdə ölkəmizin dövlət qurumlarının, aparıcı elm-təhsil müəssisələrinin, kütləvi-informasiya vasitələrinin, Azərbaycan Respublikası Maliyyə Monitorinqi Xidmətinin və Auditorlar Palatasının kollektivi və üzvləri iştirak ediblər. Təqdim olunan Topluya konfransda edilmiş məruzələr və təqdim olunmuş məqalələr daxil edilmişdir.

Toplu maliyyə monitorinqi üzrə mütəxəssislər, auditorlar, təsərrüfat subyektlərinin rəhbərləri, iqtisadiyyat yönümlü ixtisaslar üzrə təhsil alan tələbə və magistrantlar, habelə müvafiq sahənin tədqiqatçıları üçün nəzərdə tutulmuşdur.

KONFRANSDA TƏMSİL OLUNMUŞ QURUMLAR

1. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi
2. Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi
3. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Monitorinqi Xidməti
4. Azərbaycan Respublikasının Auditorlar Palatası
5. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Dövlət Vergi Xidməti
6. Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası
7. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi
8. Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi
9. Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi
10. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı
11. Azərbaycan Respublikası İqtisadi islahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi
12. Azərbaycan Banklar Assosiasiyası
13. Azərbaycan Sığortaçılar Assosiasiyası (ASA)
14. Azərbaycan Respublikası Sahibkarlar (İşəgötürənlər) Təşkilatları Milli Konfederasiyası
15. Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyası
16. Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)
17. Azərbaycan Kooperasiya Universiteti
18. "Konstitusiya" Araşdırmalar Fondu
19. "Ernst & Yanq Holdingş (SiAyEs) Bi. Vi." şirkətinin Azərbaycan Respublikasındakı filialı
20. "Deloitte & Touche" MMC
21. "KPMG Audit Azərbaycan" MMC
22. "PRAYSVOTERHAUSKUPERS AUDİT AZƏRBAYCAN" MMC

MÜNDƏRİCAT

Zaur Fətizadə – Azərbaycan Respublikası Maliyyə Monitorinqi Xidmətinin İdarə Heyətinin sədri. ƏL/TMM qarşı mübarizədə nəzarət orqanlarının rolu və vəzifələri.....	5
Vahid Novruzov – Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatasının sədri. ƏL/TM qarşı mübarizənin aktual problemləri.....	9
Sadiq Qurbanov – Millət vəkili. Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasının qarşısının alınması və terrorçuluqla mübarizənin təmin olunmasının hüquqi təminatları.....	12
Nurlan Babayev –Azərbaycan Respublikası Maliyyə Monitorinqi Xidmətinin Nəzarət və hüquq mühafizə orqanları ilə iş departamentinin direktoru. ƏL/TMM üzrə auditorlar üçün şübhəlilik indikatorları.....	18
Zakir Nuriyev – Azərbaycan Banklar Assosiasiyasının prezidenti. Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizədə son dəyişikliklər, yeni çağırışlar və maliyyə institutları.....	24
Zahid Məmmədov – Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin (UNEC) Elmi fəaliyyətin təşkili və idarəedilməsi departamentinin direktoru, i.e.d, professor. Terrorun maliyyələşdirilməsi və ona qarşı mübarizədə nəzarət orqanları: yeni çağırışlar, trendlər və imkanlar.....	26
Vüsal Həsənov – Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının Maliyyə Monitorinqi departamentinin 2-ci monitorinq şöbəsinin rəisi. Maliyyə institutlarının ƏL/TMM üzrə nəzarət və audit tədbirləri.....	47
Elşad Səmədzadə – Azərbaycan İqtisadçılar İttifaqının sədr müavini, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin (UNEC) dosenti. Maliyyə bazarı şəffaflığının artırılması istiqamətləri.....	55
Yusif Məmmədov – İqtisadi islahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin aparıcı məsləhətçisi. Vergi inzibətçiliğinin təkmilləşdirilməsinin gəlirlərin şəffaflaşdırılmasında rolu.....	81
Saleh Məmmədov – Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin (UNEC) professoru. Beynəlxalq terrorizm və iqtisadi cinayətlərə qarşı mübarizədə süni intellektin istifadəsi.....	90
Şamxal Kərimov – Auditorlar Palatasının üzvü, sərbəst auditor. Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizədə müştəri uyğunluğu tədbirləri.....	119
Əliməmməd Nuriyev – “Konstitusiya” Araşdırmalar Fondunun prezidenti, Ədliyyə Nazirliyi yanında İctimai Şuranın üzvü. ƏL/TM riskləri və vətəndaş cəmiyyəti: Azərbaycan təcrübəsinin təhlili.....	133
Nəsibə Muradxanova – “KPMG Audit Azərbaycan” MMC-nin Audit üzrə partnyoru. Komplayns sahəsində audit yanaşması.....	144
Bəxtiyat Hətəmov – Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin rektorunun hüquq məsələləri üzrə müşaviri. Azərbaycan Respublikasında terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizənin təşkilinin əsas istiqamətləri.....	153
Fatma Kamalova – Auditorlar Palatasının Aparat rəhbərinin müavini. Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizədə maliyyə monitorinqinin rolu və əhəmiyyəti – xarici təcrübə.....	161
Tövsiyələr	168

ƏL/TMM QARŞI MÜBARİZƏDƏ NƏZARƏT ORQANLARININ ROLU VƏ VƏZİFƏLƏRİ

Zaur FƏTİZADƏ

Azərbaycan Respublikası Maliyyə Monitorinqi Xidmətinin İdarə Heyətinin sədri

Hörmətli konfrans iştirakçıları, xanımlar və cənablar!

Böyük məmnuniyyət hissi ilə Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin 100 illiyinə həsr edilmiş “Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizədə nəzarət orqanlarının rolu və vəzifələri” mövzusunda elmi-praktik konfransın həmtəşkilatçısı kimi tədbiri açıq elan edirəm.

Məlum olduğu kimi, Möhtərəm Cənab Prezident İlham Əliyevin müvafiq Sərəncamı ilə 2023-cü il ölkəmizdə “Heydər Əliyev ili” elan edilmişdir. Müsəlman dünyasının ilk demokratik respublikasını qurmuş Azərbaycan xalqı çoxəsrlik tarixə malik dövlətçilik ənənələrini 1991-ci ildə yenidən öz müstəqilliyini bərpa etməklə dirçəltdi. Həmin dövrdə gedən siyasi proseslər, hərəc-mərclik, anarxiya, özbaşnalıq ölkəmizi çox çətin vəziyyətə salmış, daxili çəkişmələr, Ermənistanın təcavüzü Azərbaycanın gələcəyini sual altında qoymuşdu. Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi dünya xəritəsindən silinmə təhlükəsi yarandığı 1993-cü ildə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin rəhbərliyə gəlməsi ilə vəziyyət tamamilə dəyişdi, böyük səylər nəticəsində Azərbaycanda inkişaf və rifah dövrü başlandı.

“Heydər Əliyev ili”ndə həyata keçirilən çoxsaylı elmi, mədəni, sosial, ictimai və digər mühüm tədbirlərin tərkibində iştirakçısı olduğumuz konfransın təşkil edilməsi təsadüfi deyildir. Belə ki, Ulu Öndər Heydər Əliyev Respublikamızda cinayətkarlıq, ekstremizm və terrorçuluqla mübarizə strategiyasının banisi olmuş və onun uğurlu siyasəti nəticəsində Azərbaycan beynəlxalq antiterror koalisiyasının fəal iştirakçılarından birinə çevrilmiş, qlobal və regional səviyyədə terrorçuluğa qarşı mübarizə məqsədilə qəbul edilmiş konvensiyalara qoşulmuşdur. Həmçinin, cinayət yolu ilə əmlak əldə edilməsi və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi üçün əsas vasitələrdən biri olan narkomaniyaya və narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə ümumdövlət vəzifəsi hesab edilmiş və bu sahədə dövlətin strateji kursunun əsasları müəyyən edilmişdir.

Ulu Öndərin dövlətimizin və xalqımızın xoşbəxt gələcəyi ilə bağlı bütün arzuları onun özü qədər inandığı Möhtərəm Cənab Prezident İlham Əliyev tərəfindən reallığa çevrilmiş, siyasi idarəçilik sistemi inkişaf etdirilmiş, dayanıqlı və davamlı rifaha nail olunmuş, ölkəmiz dünya birliyi tərəfindən etibarlı tərəfdaş kimi tanınmışdır. 44 günlük Vətən müharibəsində qazılan möhtəşəm Zəfər bu uğurların məntiqi nəticəsidir. Möhtərəm Cənab Prezident İlham Əliyevin düşünülmüş siyasətinin nəticəsi kimi 30 ilə yaxın müddət ərzində işğalçı erməni rejiminin, erməni terrorunun qurbanına çevrilmiş torpaqlarımız azad olunmuş və ötən ayda keçirilmiş antiterror əməliyyatı nəticəsində isə ölkəmizin suverenliyinin tam bərpa olunmuşdur. İnanırıq ki, tarixinin ən şanlı dövrünü yaşayan və ölkə başçısı Möhtərəm Cənab Prezident İlham Əliyevin ətrafında dəmir yumruq kimi birləşmiş müdrik xalqımız daha parlaq gələcəyə doğru inamla irəliləyəcək, dövlətimiz qüdrətli və zəngin ölkə kimi dünyada şöhrət qazanacaqdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanda cinayətkarlıq, ekstremizm və terrorçuluqla mübarizə strategiyası, açıqlıq, şəffaflıq və hesabatlılıq prinsiplərinin tətbiqinin daha da genişləndirilməsi, maliyyə şəffaflığının yüksəldilməsi, vətəndaş cəmiyyəti institutlarının dəstəklənməsi və ictimai nəzarətin gücləndirilməsi, habelə açıq hökumətin təşviqi Ümummilli Lider Heydər Əliyevin

layıqlı davamçısı, Möhtərəm Cənab Prezident İlham Əliyevin yürütdüyü siyasətin də təməlini təşkil edir.

Bu məqsədlə, Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin tərkibində aidiyyəti hüquq mühafizə orqanlarının, dövlət qurumlarının və ictimai birliklərin vəzifəli şəxslərindən ibarət Koordinasiya Şurası yaradılmış və fəaliyyətinin əsas istiqamətləri kimi milli qanunvericiliyin bu sahə üzrə beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması, cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi ilə mübarizə üzrə birgə fəaliyyətin təşkili, Milli Risk Qiymətləndirilməsinin dövrü qaydada aparılması müəyyən olunmuşdur.

Koordinasiya Şurasının effektiv və uğurlu fəaliyyəti nəticəsində Maliyyə Monitorinqi Xidməti ilə aidiyyəti hüquq mühafizə orqanları, nəzarət qurumları və öhdəlik daşıyan şəxslər arasında effektiv məlumat mübadiləsinin təmin edilmiş, bu sahədə milli risk qiymətləndirilməsi aparılmış, onun əsasında müəyyən edilmiş nöqsan və çatışmazlıqların aradan qaldırılması məqsədilə Milli Fəaliyyət Planı hazırlanmış, qanunvericiliyin beynəlxalq standartlara uyğun təkmilləşdirilməsi üçün yeni Qanunlar qəbul edilərək qüvvəyə minmişdir.

Auditorlar Palatası ilə birlikdə təşkil olunmuş bu konfransın əsas məqsədi cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə sahəsində fəaliyyət göstərən hüquq mühafizə orqanları, nəzarət qurumları, özəl sektordan olan mütəxəssislər, tədqiqatçılar arasında bilik, fikir və təcrübə mübadiləsinin aparılması üçün yeni platformanın yaradılmasıdır. Əminəm ki, tədbir zamanı yaratdığımız qarşılıqlı əlaqələr bu sahədə üzləşdiyimiz problemləri daha dərinə dərk etməyə, onların həlli üçün yeni, effektiv mexanizmlərin müəyyən edilməsinə kömək edəcəkdir.

Məlum olduğu kimi, həm milli qanunvericilik, həm də müvafiq beynəlxalq standartlar auditorlardan müştərilərinə münasibətdə cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi hallarını müəyyənləşdirməyə yönəlmiş prosedurların həyata keçirilməsini tələb edir. Belə ki, FATF-ın 22 və 23-cü Təvsiyələrində mühasibatlıq və auditor xidmətləri göstərən şəxslərin öhdəlik daşdığı və onların qanunsuz yollarla əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə sahəsində müvafiq standartlara və tələblərə cavab verməli olduğu bildirilir və bu tələblər də Azərbaycan Respublikasının milli qanunvericilik aktlarında da əks olunmuşdur.

“Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən əmlakın qanunsuz yollarla əldə edilməsi, terror aktının hazırlanması, təşkili, törədilməsi, maliyyələşdirilməsi üçün istifadə olunması ilə bağlı şübhəli hallar (11.2. və 21.1.), xüsusilə xarici dövlətlərin siyasi nüfuzlu şəxslərin, onların yaxın qohumlarının və ya yaxın münasibətdə olduğu şəxslərin əməliyyatları haqqında məlumatlar (11.3.) auditor xidməti göstərən şəxslər tərəfindən Maliyyə Monitorinqi Xidmətinə təqdim edilməlidir.

Qeyd etmək lazımdır ki, Auditorlar Palatası Koordinasiya Şurasının tərkibində aktiv iştirak edir. Hesab edirəm ki, konfransda bu sahədə həyata keçirilməli tədbirlər barədə geniş müzakirələrin aparılması mövcud problemlərin daha dəqiq başa düşülməsinə, effektiv mexanizmlərin müəyyən olunmasına şərait yaratmaqla, auditor xidməti göstərən şəxslərin mübarizə sistemində aktiv formada qoşulması ilə nəticələnəcəkdir.

Konseptual olaraq, auditor xidmətləri göstərən şəxslərin əmlakın leqallaşdırılmasının hər üç mərhələsində, yerləşdirmə, yəni cinayət yolu ilə əldə edilmiş vəsaitin maliyyə sistemində daxil edilməsi, təbəqələşmə, yəni vəsaitin bir çox vasitəçiyə paylanaraq orijinal pul mənbəyinin gizlədilməsi, inteqrasiya, yəni qanunsuz aktivin sahibinə “leqal” olaraq köçürülməsi

mərhələlərində iştirakı mümkündür. Bu baxımdan, auditor xidmətləri göstərən şəxslər qanunvericiliklə müəyyən olunmuş səlahiyyət və öhdəliklər çərçivəsində müvafiq mübarizə tədbirlərinə öz böyük töhfələrini verə bilərlər, çünki Siz öz fəaliyyətiniz zamanı şəxslərin maliyyə əməliyyatlarına və digər məlumatlarına çıxış əldə edirsiniz. Qeyd olunanlar nəzərə alınaraq, auditor xidmətləri göstərən şəxslər cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi fəaliyyətlərini uğurla müəyyənləşdirmə və hesabat vermə ehtimalı yüksək olan mütəxəssislər siyahısına daxil edilmişdirlər.

Bundan başqa, “Hədəfli maliyyə sanksiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa əsasən, auditor xidməti göstərən şəxslər sanksiya tətbiq edilmiş fiziki şəxslərə və qurumlara xidmət göstərilməsini terrorçuların beynəlxalq və ölkədaxili siyahıları dərc edildiyi vaxtdan təxirəsalınmadan və həmin şəxslərə xəbərdarlıq etmədən dayandırmalı və bu şəxslər tərəfindən istənilən xidmətlər barədə Dövlət Təhlükəsizlik Xidmətinə və Maliyyə Monitorinqi Xidmətinə məlumat verməlidir. Qeyd olunan sahəyə nəzarətin artırılması, auditor xidməti göstərən şəxslər tərəfindən bu sanksiya siyahılarından öz gündəlik fəaliyyətlərində istifadə olunmasının təmin edilməsi, zəruri məlumatlar əldə edildikdə dərhal aidiyyəti üzrə təqdim edilməsi mexanizminin formalaşdırılması Maliyyə Monitorinqi Xidməti və Auditorlar Palatasının birgə fəaliyyətində yeni aktual istiqamətlərdən biridir.

Qeyd etmək lazımdır ki, Maliyyə Monitorinqi Xidməti və Auditorlar Palatası arasında cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə sisteminin təşkili, zəruri tədbirlərin həyata keçirilməsi, öhdəlik daşıyan şəxslər üzərində effektiv nəzarətin təmin olunması sahəsində də faydalı əməkdaşlıq mövcuddur. Belə ki, cari ildə Auditorlar Palatasının müraciəti əsasında auditor xidməti göstərən şəxslərin maliyyə monitorinqi orqanında qeydiyyat proseduru asanlaşdırılmış, lisenziyası olan 225 şəxs elektron reyestrə sadələşdirilmiş qaydada qeydiyyata alınmış və müvafiq məsul şəxslər təyin olunmuşdur.

Məlum olduğu kimi, hal-hazırda ölkəmizin cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə sisteminin Avropa Şurasının MONEYVAL Komitəsi tərəfindən V raund qiymətləndirilməsi aparılır. Qiymətləndirməyə hazırlıq mərhələsində Maliyyə Monitorinqi Xidməti və Auditorlar Palatası bu sahədə islahatların aparılması, aidiyyəti qanunvericilik aktlarında dəyişikliklərin edilməsi, institusional mühitin qiymətləndirilməsi zamanı effektivliyin artırılması üçün tədbirlər həyata keçirilməsi işlərində öz üzərlərinə düşən vəzifələri icra etmək üçün bütün səylərini səfərbər etmişlər.

Bildirirəm ki, Milli Fəaliyyət Planında Auditorlar Palatası tərəfindən icrası nəzərdə tutulmuş sahəvi risk qiymətləndirilməsinin aparılması, risk əsaslı nəzarət qaydalarının hazırlanması, strukturunda ixtisaslaşmış bölmənin yaradılması, əməkdaşlar və auditor xidmətləri göstərən şəxslər üçün təlimlərin keçirilməsi, nəzarət yoxlamaları zamanı şübhəli halların müəyyən edilməsi mexanizmlərinin yaradılması işlərində Sizinlə əməkdaşlıq etməyə hazırıq.

Əminliklə qeyd etmək istərdim ki, bu çatışmazlıqlar həm bizim, həm də Sizlərin birgə və effektiv fəaliyyəti nəticəsində qısa zamanda öz müsbət həllini tapacaqdır.

Sonda, bu tədbirin təşkil olunmasını təmin etmiş Vahid müəllim başda olmaqla Auditorlar Palatasına, konfransın təşkilat komitəsinə, təşkilati işlərdə dəstəyini əsirgəməyən İqtisadiyyat Nazirliyi yanında Dövlət Vergi Xidmətinə, tədqiqatçılara, moderatora, məruzəçilərə və bütün iştirakçılara öz dərin təşəkkürümü bildirirəm. Sizləri sessiyalarda fəal iştirak etməyə, iştirakçı

yoldaşlarla əlaqə saxlamağa və öyrənmək və inkişaf etmək üçün hər fürsətdən istifadə etməyə dəvət edirəm.

Diqqətinizə görə minnətdaram.

Maliyyə Monitorinqi Xidməti

ƏL/TM QARŞI MÜBARİZƏNİN AKTUAL PROBLEMLƏRİ

Vahid NOVRUZOV

Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatasının sədri,

i.e.d.,professor

Hörmətli konfrans iştirakçıları!

Xanımlar və cənablar!

Mən Sizin hamınızı ürəkdən salamlayıram və dəvətimizi qəbul edib Azərbaycan Respublikası Maliyyə Monitorinqi Xidməti və Auditorlar Palatasının birgə təşkilatçılığı ilə Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin 100 illik yubileyinə həsr edilmiş “Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizədə nəzarət orqanlarının rolu və vəzifələri” mövzusunda bugünkü konfransın işinə qatıldığınıza görə təşkilatçılar adından təşəkkür edirəm.

Son illərdə yeni dövrün çağırışları zəminində ölkəmizdə həyata keçirilən uğurlu islahatlar nəticəsində əldə edilən nailiyyətlər göz qabağındadır. Bununla yanaşı, iqtisadiyyatın inkişafı yolunda bir sıra problemlər hələ də qalmaqdadır ki, bunlardan da biri cinayət yolu ilə əmlakın əldə edilməsi və ondan istifadə olunması hallarının tam aradan qaldırılmamasıdır.

Belə halların yolverilməzliyini davamlı olaraq qeyd edən Prezident İlham Əliyevin 2023-cü il 28 fevral tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizəyə dair 2023–2025-ci illər üzrə Milli Fəaliyyət Planı” bu istiqamətdə çox mühüm kompleks tədbirlərin reallaşdırılmasını hədəfləyir. Milli Fəaliyyət Planı öz əhatəliliyi və təkmilliyi baxımından çox əhəmiyyətli sənəd olmaqla, cəmiyyətimiz üçün həyati vacib olan dörd istiqaməti özündə ehtiva edir:

Birincisi, ölkəmizdə cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizədə səylərin gücləndirilməsi;

İkincisi, bu sahədə müxtəlif iştirakçılar – məhkəmə və cinayət təqibi orqanları, nəzarət orqanları, digər səlahiyyətli qurumlar, habelə özəl sektor arasında əməkdaşlıq imkanlarının artırılması;

Üçüncüsü, ölkənin iqtisadi sistemindən qeyri-qanuni məqsədlər üçün istifadə imkanlarının məhdudlaşdırılması;

Dördüncüsü, nəzərdə tutulan tədbirlərin sistemli və əlaqəli şəkildə həyata keçirilməsinə əlverişli şəraitin yaradılması.

Milli Fəaliyyət Planında bugünkü konfransımızın həsr olunduğu nəzarət orqanlarının rolu və vəzifələri, məsuliyyət və öhdəliklərinə dair önəmli müddəalar da öz əksini tapmışdır.

Milli Fəaliyyət Planı, bir tərəfdən dövlət nəzarət qurumlarının öz aralarında, digər tərəfdən isə, dövlət və qeyri – dövlət nəzarəti orqanları arasında qarşılıqlı əlaqələrinin qaydaya salınması və təkmilləşdirilməsi işini aktuallaşdırır.

Həllini gözləyən aktual problemlər:

- a) Aparılan yoxlamalarla bağlı risk qiymətləndirilməsi və yoxlamaların risklərin idarə edilməsi əsasında təyin edilməsinin təşkili;
- b) Maliyyə nəzarətinin effektivlik meyarlarının hazırlanması və tətbiqi;
- c) Nəzarətin özünün keyfiyyətinin yüksəldilməsi və təsirliliyinin təmin olunması kimi istiqamətlər bugünkü konfransımızın mövzu dairəsinə daxil olan məsələlərdəndir.

Yeni ödəniş üsullarına geniş yol açan rəqəmsallaşma şəraitində nəzarət orqanlarının vəzifələrinin daha da mürəkkəbləşməsi və onların əməkdaşlarının peşə hazırlıq səviyyəsinin müasir tələblər baxımından yüksəldilməsi yoxlayıcılar və öhdəlik daşıyan şəxslər, o cümlədən auditorlar üçün illik təlim planının hazırlanmasını və bu planın əsasında təlimlər keçirilməsini zəruri edir.

Bizim üçün daha bir mühüm və aktual məsələ Milli Fəaliyyət Planının 8.5.2-ci bəndində nəzərdə tutulmuş: “Hesabına dövlət büdcəsi vəsaitinin daxil olduğu sahibkarlıq subyektlərinin və onların subpodratçılarının fəaliyyətinin sistematik, fasiləsiz auditinin aparılması da öz metodoloji və təşkilati həllini tapmalıdır.

Hörmətli konfrans iştirakçıları!

Fikrimizcə, cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması ilə yanaşı terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə daha kəsərli aparılmalıdır. Son vaxtlarda dünyada, o cümlədən Azərbaycanda baş verən hadisələr bəzi ölkələr tərəfindən terrorçuluqdan ölkəmizin daxili işlərinə qarışmaq aləti kimi istifadə olunması cəhdlərinin şahidiyik. Sosial, siyasi, iqtisadi, humanitar və digər amillərin pərdələnmiş cəhdlərin hamısı terrorizmin əlaməti kimi dəyərləndirilməli və onların qarşısı bundan sonra da qətiyyətlə alınmalıdır. Başqa sözlə, terrorizmin maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizədə nəzarət orqanları özlərinin rol və vəzifələrini yeni dövrün çağırışları ilə uzlaşdırmalıdır.

Bu baxımdan cinayət yolu ilə əldə olunmuş aktivlərin qaytarılması sahəsində nəzarət qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi günün vacib məsələlərindəndir.

Fürsətdən istifadə edərək, digər ölkələrin təcrübəsinə əsaslanaraq QHT-in yenidən məcburi auditin obyektinə kimi qanunvericilikdə təsbit olunmasının məqsədəuyğunluğunu vurğulamaq və konfrans iştirakçılarından bu fikirə münasibət bildirmələrini xahiş edərdim.

Məxvilik tələblərinin bəzi sahələrdə yumşaldılması və daxili nəzarətin və daxili auditin tətbiqinə dair mövcud qanunvericiliyin icra vəziyyəti də yüksəldilməlidir.

Şübhə yoxdur ki, bu kimi addımlar “Milli Fəaliyyət Planı”nda mühüm vəzifə kimi qarşıya qoyulan problemlərin həlli ölkəmizdə sosial-iqtisadi münasibətlərin daha sağlam əsaslar üzərində formalaşmasına, iqtisadi-maliyyə fəaliyyətində şəffaflığın tam təmin edilməsinə şərait yaradan ciddi amilə çevriləcəkdir.

Yeri gəlmişkən ölkə Prezidenti 2023-cü il 15 sentyabr tarixində Hesablama Palatası və Auditorlar Palatasının birgə təşkilatçılığı ilə Bakıda keçirilmiş Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin 100 illik yubileyinə həsr edilmiş “Dayanıqlı inkişaf. Hesabatlılıq. Şəffaflıq” mövzusunda beynəlxalq elmi-praktik konfransın iştirakçılarına ünvanladığı Müraciətdə qeyd etmişdir:

“Müasir dövrümüzün qlobal çağırışlarına effektiv və çevik reaksiya verilməsi, eləcə də hazırkı dövəmdə Azərbaycan üçün ən önəmli məsələlərdən olan işğaldan azad edilmiş ərazilərdə quruculuq-bərpa işləri ölkəmizdə maliyyə sektorunda aparılan islahatların daha da gücləndirilməsini, maliyyə imkanlarının səfərbər olunmasını labüd edir. Dövlətin maliyyə resurslarının qorunub saxlanması, onlardan məqsədyönlü, qənaətli və səmərəli istifadə üçün bu sahədə nizam-intizamın möhkəmləndirilməsi, şəffaflığın artırılması və dövlət nəzarəti mexanizminin təkmilləşdirilməsi vacibdir. Həmçinin, milli iqtisadiyyatımızın dayanıqlı inkişafını şərtləndirən amillər qismində yeni dövrün tələblərinə uyğunlaşdırılmış dövlət nəzarəti və müstəqil audit sisteminin, habelə qeyri-dövlət nəzarətinin önəmli bir forması kimi ictimai nəzarətin əhəmiyyətini xüsusi vurğulamaq lazımdır.”

Ölkə auditorları üçün həm şərəfli, həm də yüksək məsuliyyət doğuran bir haldır ki, Milli Fəaliyyət Planında digər nəzarət orqanları ilə birlikdə Auditorlar Palatasına da çox mühüm

vəzifələrin icrası həvalə olunmuşdur. Belə ki, Milli Fəaliyyət Planının həyata keçirilməsi ilə bağlı Tədbirlərin 10-a qədər bəndlərində həlli vacib vəzifələrin həyata keçirilməsi qarşımızda durur.

Ümumiyyətlə ölkə auditorlarının istər şəffaflığın artırılmasında, korrupsiya və kölgə iqtisadiyyatına qarşı mübarizədə, istərsə də Milli Fəaliyyət Planında nəzərdə tutulmuş vəzifələrin icrası ilə əlaqədar Azərbaycan Prezidentinin göstərişlərinə uyğun olaraq, hazırda Auditorlar Palatasının kollektivi və üzvləri bu mühüm vəzifələri vaxtında və keyfiyyətlə yerinə yetirmək əzmindədirlər ki, bu da dövlət başçısının ölkə auditorlarının fəaliyyətinə verdiyi yüksək dəyəərə layiq olmaq zərurətindən irəli gəlir.

Ümid edirəm ki, bugünkü konfransımızda səsləndirilən fikirlər əsasında hazırlanacaq tövsiyələr ölkəmizdə cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizədə nəzarət orqanlarının vəzifələrinin daha da ciddi yerinə yetirilməsinə öz müsbət töhfəsini verəcəkdir.

Konfransın işinə uğurlar arzulayıram.

Diqqətinizə görə minnətdaram.

CİNAYƏT YOLU İLƏ ƏLDƏ EDİLMİŞ ƏMLAKIN LEQALLAŞDIRILMASININ QARŞISININ ALINMASI VƏ TERROÇULUQLA MÜBARİZƏNİN TƏMİN OLUNMASININ HÜQUQİ TƏMİNATLARI

Sadiq QURBANOV

Millət vəkili

Milli Məclisin Təbii ehtiyatlar energetika və ekologiya komitəsinin sədri

Heydər Əliyev: “Terrorizmə "yox" deyən bəşəriyyət bütün səylərini səfərbər edərək onun mənəvi, iqtisadi, siyasi köklərini məhv etməyə can atmalıdır”.

İlham Əliyev: “Terrorizmə qarşı mübarizə, regional, enerji, nəqliyyat və informasiya təhlükəsizliyinin təmin olunması, dondurulmuş münaqişələrin həlli kimi məsələlər bir-biri ilə sıx bağlıdır və bəşəriyyətin təhlükəsizliyi üçün vahid mövqenin ortaya qoyulmasını zəruri edir”.

Azərbaycan terrorçuluqdan ziyan çəkən ölkələrdəndir. Terrorizm, həmçinin, onun nəticələri müasir dünyanın toqquşduğu əsas və daha təhlükəli problemlərdəndir. Çağdaş dövrümüzün real faktıdır ki, terrorizm bir çox dövlətin təhlükəsizliyinə artıq hədə olub, özündən sonra böyük siyasi, iqtisadi və mənəvi ziyan vurur. Onun qurbanı hər bir dövlət, hər bir insan ola bilər. Terrorizm müasir dövrün ən təhlükəli, çətin proqnozlaşdırılan və getdikcə daha müxtəlif formalar əldə edən, daha hədələyici miqyaslar alan təzahürlərdən biridir. Geniş miqyaslı, çoxşaxəli terror fəaliyyəti yalnız və yalnız hər hansı ölkənin dövlət orqanlarının məqsədyönlü dəstəyi ilə həyata keçirilə bilər. Müasir terrorçu təşkilatlar güclü, ciddi tabeçilik strukturlarına və təchizata malik cinayətkar qurumlardır. Bu gün dövlət sərhədləri də onların qarşısını almaqda acizdir. Həmin təşkilatların tərkibində əməliyyat, kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat bölmələri, qoruyucu döyüş qrupları vardır. Bütün bunlar yalnız dövlət dəstəyi sayəsində mümkün ola bilər. Həmişə məlumdur ki, terror aktları insan təbiiyyəti ilə nəticələnir, böyük insan kütlələrinə güclü psixoloji təzyiqlər göstərir, yenidən bərpası bəzən mümkün olmayan maddi və mənəvi dəyərləri məhv edir, dövlət arasında nifaq salır, müharibələrə, sosial və milli qruplar arasında inamsızlığın və nifrətin yaranmasına səbəb olur. Son əsr boyunca terrorizm bir hadisə kimi təzahürünü əhəmiyyətli dərəcədə dəyişib. Tarixə dövlətlərin kütləvi terror təcrübəsi də məlumdur. Buna misal olaraq alman və erməni faşizmini nümunə gətirə bilərik. Belə ki, səksəninci illərin sonundan Ermənistan tərəfindən Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları irəli sürməklə bərabər Azərbaycan əhalisinə qarşı dəfələrlə terror törədilmişdir. Dünyada terror dövləti kimi tanınan Ermənistan özünü “soyqırma” məruz qalan məzlum xalq kimi tanıtməyə çalışsa da Türkiyə və Azərbaycan ərazisində iki yüz ilə yaxın müddətdə kütləvi qırğınlar və terrorlar törətmələri, tarixdə öz təsdiqini tapmışdır. ASALA və NEMESİS kimi təşkilatlar Ermənistanda dövlət səviyyəsində fəaliyyətləri dəstəklənib. Ermənistan ərazisində ASALA qatillərinə NEMESİS təşkilatına abidələr qoyulması türk diplomatlarına qarşı ilk qətlə həyata keçirən terrorçu G.Yanıkyanın məzarı dövlət səviyyəsində ABŞ-dan köçürülərək Ermənistana gətirilməsi də bir daha terrorun Ermənistanda dövlət siyasəti olduğu sübut edir. Belə siyasət yerdən dövlətlər terrorçuların istirahəti və müalicəsi üçün hər cür şərait yaradır, digər ölkələrdə terror aktları törətdikdən sonra onlara siyasi sığınacaq verir, terrorizmə bəraət qazandırılması məqsədi ilə çirkin təbliğat kampaniyalarının təşkilini dəstəkləyirlər. Bu siyasətin daha təhlükəli məqamı terrorçular barəsində “milli qəhrəman”, “haqq işi uğrunda mübariz” imici formalaşdırılması üçün göstərilən cəhdlərdir. Bu isə gənc nəslin terror ənənələri ruhunda tərbiyə olunmasına şərait yaradır.

Azərbaycan terrorçuluğa qarşı beynəlxalq mübarizədə öz tövhəsini verməklə global mübarizədə də öz prinsiplial mövqeyini göstərmişdir. 11 sentyabr 2001-ci il tarixində ABŞ-da törədilmiş terror hadisələrindən sonra Azərbaycan terrorçuluğa qarşı beynəlxalq koalisiyanın fəal üzvlərindən birinə çevrilmişdir. Bu istiqamətdə beynəlxalq çağırışlara cavab olaraq Azərbaycan Respublikası öz hava məkanını və hava limanlarını Əfqanıstanda Əl-Qaidə və Talibana qarşı mübarizə aparan beynəlxalq anti-terror koalisiyasının üzvlərinə açmışdır.

Terrorizmlə mübarizə strategiyasının banisi Heydər Əliyevin sayəsində Azərbaycanı beynəlxalq antiterror koalisiyasının fəal iştirakçılarında birinə çevirmişdir.

Ölkəmizin İraq, Əfqanıstan və Kosovada sülhməramlı missiyası bunun ən gözəl nümunəsidir.

Azərbaycan Respublikası terrorçuluğa qarşı mübarizədə öz milli qanunvericiliyini mövcud beynəlxalq öhdəliklərə uyğunlaşdırmaq məqsədilə ardıcıl olaraq qanunvericiliyini təkmilləşdirir.

Qeyd edək ki, cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizədə hüquqi təminatların yaradılması qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi Azərbaycan dövlətinin daimi diqqət mərkəzindədir. Qanunvericilik bazasının formalaşdırılmasını 2 qrupa ayırmaq olar.

- 1) Milli qanunvericilik bazasının formalaşdırılması.
- 2) Beynəlxalq Konvensiyalara və digər sənədlərə qoşulma.

Əsas ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş milli dövlətçiliyimizin təhlükəsizlik prioritetləri sırasında terrorçuluqla mübarizə önəmli yer tutmuşdur. Təsəffü deyil ki, 18 iyun 1999-cu il tarixində (№ 687-IQ) "Terrorçuluğa qarşı mübarizə" haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilməklə bu sahədə milli qanunvericilik bazasının formalaşması üçün mühüm rol oynamışdır. Bu qanun yuxarıda qeyd etdiyimiz birinci qrupa daxil edilməlidir. Qanun terrorçuluğa aşağıdakı kimi anlayış verir. Terrorçuluq - *ictimai təhlükəsizliyi pozmaq, əhali arasında vahimə yaratmaq, yaxud dövlət hakimiyyət orqanları və ya beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən qərar qəbul edilməsinə təsir göstərmək məqsədi ilə insanların həlak olması, onların sağlamlığına zərər vurulması, əhəmiyyətli əmlak ziyanının vurulması və ya başqa ictimai təhlükəli nəticələrin baş verməsi təhlükəsi yaradan partlayış, yanğın və ya digər hərəkətlər (terror aktı) törətmə, habelə həmin məqsədlə bu cür hərəkətlərin törədiləcəyi ilə hədələməni nəzərdə tutur.*

Heydər Əliyevin 1 oktyabr 2001-ci il tarixdə təsdiq etdiyi "Terrorizmin maliyyələşdirilməsi ilə mübarizə haqqında" Beynəlxalq Konvensiyaya Azərbaycan Respublikasının qoşulması barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu da bu sahədə beynəlxalq əməkdaşlığın bir təzahürüdür. Azərbaycan eyni uğurla terrorçuluqla mübarizədə beynəlxalq əməkdaşlıqda diqqətəlayiq fəaliyyətlər göstərir. Respublikamız ikitərəfli, üçtərəfli və çoxtərəfli sazişlərlə yanaşı, terrorçuluğa qarşı mübarizə sahəsində regional və beynəlxalq əməkdaşlıq mexanizmlərində fəal iştirak edir. Bu istiqamətdə xüsusilə BMT-nin Terrorçuluqla Mübarizə İdarəsi, ATƏT-in Transmilli Təhdidlər Departamenti, Avropa Şurasının Terrorçuluğa qarşı mübarizə üzrə Ekspertlər Qrupu (CODEXTER), eləcə də GUAM, Avropa İttifaqı, MDB, Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatı və digərlərini qeyd etmək lazımdır.

Digər sahələrdə olduğu kimi terrorçuluqla bağlı qanunvericiliyin daimi təkmilləşdirilməsi 12 iyul 2017-ci il tarixində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən "Terrorçuluğa qarşı mübarizə haqqında" Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə qanunu təsdiq edilməklə bu sahədə qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə tövhə olmuşdur.

Bir məsələni də xüsusi ilə qeyd etməliyəm ki, Azərbaycanın 30 ilə yaxın Ermənistan tərəfindən işğal altında olan ərazilərimiz məhz terrorçuların poliqon kimi istifadə etməsi terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi üçün narkotik vasitələrinin plantasiyaları üçün məkan kimi istifadə edilmişdir. Azərbaycan tərəfi dəfələrlə bu barədə beynəlxalq birliyə müraciət etsə də lakin heç bir nəticəsi olmamışdır. Azərbaycan xalqının iradəsi Müzəfər Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin sərkərdəlik bacarığı ilə 44 günlük Zəfər müharibəsi ilə işğala son qoyulduqdan sonra artıq bu cinayətlərə də son qoyulmuşdur.

Bundan başqa Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 214-cü maddəsində terrorçuluq cinayəti təsbit edilmişdir. Maddəyə əsasən terrorçuluq, yəni ictimai təhlükəsizliyi pozmaq, əhali arasında vahimə yaratmaq, yaxud dövlət hakimiyyət orqanları və ya beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən qərar qəbul edilməsinə təsir göstərmək məqsədilə insanların həlak olması, onların sağlamlığına zərər vurulması, əhəmiyyətli əmlak ziyanının vurulması və ya başqa ictimai təhlükəli nəticələrin baş verməsi təhlükəsi yaradan partlayış, yanğın və ya digər hərəkətlər (*terror aktı*) törətmə, habelə həmin məqsədlə bu cür hərəkətlərin törədiləcəyi ilə hədələmə nəzərdə tutulmuşdur. Maddənin qeyd hissəsində ictimai təhlükəli əməl barədə dövlət orqanlarını məlumatlandıran şəxsin cinayət məsuliyyətindən azad olunmasının əks olunması terrorçuluqla mübarizədə səmərəli vasitələrdən biri kimi qiymətləndirilməlidir. Qeyddə deyilir: ***“terrorçuluq əməlinin hazırlanmasında iştirak etmiş şəxs hakimiyyət orqanlarını vaxtında xəbərdar etməklə və ya başqa üsulla bu cür əməlin qarşısının alınmasına yardım etdikdə və onun əməlinə başqa cinayətin tərkibi olmadığı, cinayət məsuliyyətindən azad edilir”***.

30 dekabr 2022-ci il tarixində (№ 782-VIQ) Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən təsdiq edilmiş “Hədəfli maliyyə sanksiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilməsi ilə terrorçuluqla mübarizədə ən vacib hüquqi təminatlar yaradılmışdır. Sözügedən qanunda milli və beynəlxalq səviyyədə terrorçuluqla mübarizəyə dair bir sıra anlayışlar verilmişdir. Qanuna əsasən hədəfli maliyyə sanksiyaları – sanksiya tətbiq edilməli fiziki şəxslərin və qurumların birbaşa və ya dolaylı yolla aktivlərdən faydalanmasının qarşısının alınmasına yönələn qadağalar və ya həmin fiziki şəxslərin və qurumların aktivlərinin dondurulması tədbirləri nəzərdə tutulur.

Həmçinin sözügedən qanun milli və beynəlxalq fəaliyyəti özündə ehtiva edir. Belə ki, Qanunda beynəlxalq siyahılar ölkədaxili siyahılar olmaqla bir sıra anlayışlardan istifadə edilməklə milli və beynəlxalq fəaliyyət üzvi şəkildə birləşdirilməklə bu sahədə əməkdaşlığın faydalı mexanizmləri göstərilir.

Yeni şəraitdə cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizədə cəza tədbirlərinin sərtləşdirilməsi nəzarət orqanlarının fəaliyyətinin daha da təkmilləşdirilməsinə səbəb olacaqdır. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 193-1 maddəsində cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərini və ya digər əmlakı leqallaşdırması dedikdə cinayət yolu ilə əldə edildiyini bilə-bilə pul vəsaitləri və ya digər əmlakın əldə edilməsinin həqiqi mənbəyini gizlətmək və ya cinayət törətmiş şəxsin məsuliyyətdən yayınması üçün ona kömək etmək məqsədilə belə pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın konversiyası və ya köçürülməsi, yaxud həmin məqsədlərlə cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərindən və ya digər əmlakdan istifadə etməklə maliyyə əməliyyatlarının və ya digər əqdlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur. Həmçinin maddəyə əsasən cinayət yolu ilə əldə edildiyini bilə-bilə pul vəsaitləri və ya digər əmlakın həqiqi xarakterinin, mənbəyinin, yerinin, onlara sərəncam verilməsinin, onların yerdəyişməsinin, belə pul vəsaitləri və ya digər əmlaka olan hüquqların və ya onların kimə məxsus olmasının ört-basdır edilməsi və ya gizlədilməsi nəzərdə tutulur.

Maddənin sanksiya hissəsində törədilmiş cinayət əməlinə görə *dörd min manatdan səkkiz min manatadək* miqdarda cərimə və ya üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə və ya edilməməklə, əmlakı müsadirə olunmaqla iki ildən beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. Ağırlaşdırıcı hallarda və xeyli miqdarda törədildikdə üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə və ya edilməməklə, əmlakı müsadirə olunmaqla yeddi ildən on iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Həmçinin Cinayət Məcəlləsinin 194-cü maddəsində cinayət yolu ilə əldə edildiyini bilə-bilə pul vəsaitlərini və ya digər əmlakı əldə etmə, onlara sahiblik və ya onlardan istifadə etmə, yaxud sərəncam vermə yəni qabaqcadan vəd etmədən cinayət yolu ilə əldə edildiyini bilə-bilə xeyli miqdarda pul vəsaitləri və ya digər əmlakı əldə etmə, onlara sahiblik və ya onlardan istifadə etmə, yaxud onların əldə edilməsinin həqiqi mənbəyini gizlətmədən onlara sərəncam vermə nəzərdə tutulur. Maddənin sanksiya hissəsində adekvat olaraq törədilmiş cinayətə görə *üç min manatdan altı min manatadək* miqdarda cərimə və ya *üç ilədək müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması* və ya üç ilədək müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması və ya əmlakı müsadirə edilməklə dörd ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılması nəzərdə tutulmuşdur.

Bundan başqa Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsində 431-ci maddəsində kommersion və ya bank sirri təşkil edən məlumatların qanunsuz yolla əldə edilməsi və ya yayılması sahibkarın razılığı olmadan kommersion və ya bank sirri təşkil edən məlumatların tamah və ya başqa şəxsi niyyətlə qanunsuz yolla istifadə edilməsinə və ya yayılmasına görə, bu, az miqdarda ziyan vurduqda *inzibati xəta nəticəsində vurulmuş ziyanın (əldə edilmiş gəlirin) iki misindən dörd mislinədək miqdarda cərimə edilir. Maddənin qeyd hissəsində isə kommersion və ya bank sirri olan məlumatları "Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş qaydada maliyyə monitorinqi orqanına təqdim edən şəxsə bu maddənin qüvvəsi şamil edilmir.*

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 598-ci maddəsində ***cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında qanunvericiliyin pozulması maliyyə institutları tərəfindən müştəri uyğunluğu tədbirlərinə, məlumat və sənədlərin saxlanılmasına və üçüncü şəxslərə güvənməyə dair tələblərə riayət olunmamasına, hər bir müştəriyə və əməliyyata görə maliyyə institutları tərəfindən daxili nəzarət proqramının tətbiq edilməməsinə, yaxud tam tətbiq edilməməsinə görə, maliyyə monitorinqi orqanının cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasının və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinin qarşısının alınması sahəsində verdiyi yazılı göstərişlərin maliyyə institutları tərəfindən vaxtında və ya tam icra edilməməsinə, hər bir yazılı göstərişə görə, maliyyə institutları tərəfindən nəzarət orqanlarının fəaliyyətinə maneələrin yaradılmasına, o cümlədən sorğulara cavab verilməməsinə, tələb olunan məlumat və sənədlərin təqdim edilməməsinə, yanlış məlumat və sənədlərin verilməsinə (sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirildiyi yerlərə gəlməklə aparılan yoxlamalara münasibətdə bu Məcəllənin 602.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş hallar istisna olunmaqla) görə, . maliyyə institutları tərəfindən siyasi nüfuzlu şəxslər ilə bağlı tələblərə əməl edilməməsinə, hər bir siyasi nüfuzlu şəxsə və əməliyyata görə, maliyyə institutları tərəfindən yeni texnologiyaların tətbiq edilməsinə dair tələblərin pozulmasına görə **vəzifəli şəxslər iki min manatdan dörd min manatadək məbləğdə, hüquqi şəxslər iyirmi min manatdan otuz min manatadək məbləğdə cərimə edilir.*****

*Həmçinin maddədə xarici hüquqi təsisatın idarəçisi qismində çıxış edən şəxsin öhdəlik daşıyan şəxslərlə işgüzar münasibətlər qurarkən xarici hüquqi təsisatın idarəçisi olduğunu bəyan etməməsinə görə **fiziki şəxslər min manatdan iki min manatadək məbləğdə, vəzifəli şəxsləri iki min manatdan dörd min manatadək məbləğdə, hüquqi şəxslər on iki min manatdan iyirmi min manatadək məbləğdə cərimə edilir.***

Cinayət və İnzibati Məcəllərə edilən yuxarıda göstərilən və digər [\(30 dekabr 2022-ci il tarixli\) dəyişikliklərlə](#) cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərini və ya digər əmlakı leqallaşdırması dedikdə cinayət yolu ilə əldə edildiyini bilə-bilə pul vəsaitləri və ya digər əmlakın əldə edilməsinin həqiqi mənbəyini gizlətmək və ya cinayət törətmiş şəxsin məsuliyyətdən yayınması üçün ona kömək etmək məqsədilə belə pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın konversiyası və ya köçürülməsi və digər əməliyyatlar nəzərdə tutur.

Azərbaycan Respublikası dünyada terrordan zərəcəkən dövlət kimi daima bu cür cinayətlərə qarşı mübarizə aparır. Vaxtilə işğal altında olan ərazilərimiz ekoloji terrora məruz qalmaqla oradakı təbii sərvətlərimiz də qanunsuz istismara məruz qalır. 10 noyabr 2020-ci il üçtərəfli Bəyanata əsasən Qarabağ ərazisində yerləşən qanunsuz hərbi birləşmələrin terrorçuların ərazidən çıxarılması öhdəliyidə Ermənistan tərəfindən gözərdi edilir. Laçın-Xankəndi yolunun Şuşa istiqamətində ekoloji fəallarıımızın aylarla davam edən aksiyası onu göstərdiki Azərbaycan həttə terrorla belə sivil mübarizə aparmağa üstünlük verir. Nəhayət bu günlərdə Müzəffər Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin diplomatik uğuru nəticəsində artıq Ermənistan tərəfi Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tanımaqla bağlı qəti fikirlər səsləndirmək məcburiyyətində qalmışdır. Azərbaycan bütün platformalarda həm sahədə anti terror koalisiyalarında həm beynəlxalq sazişləri müqavilələri radifikasiya edərək öz milli qanunvericiliyinin tərkib hissəsinə çevirməklə həm də davamlı olaraq qanunvericilik təminatının yaradılması və təkmilləşdirilməsi ilə bu cinayətlərin aradan qaldırılmasına çalışır.

NƏTİCƏ

Məqalədə cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasının qarşısının alınması və terrorçuluqla mübarizənin təmin olunmasında Azərbaycanın milli qanunvericiliyi o cümlədən (Konstitusiyaya, Cinayət və İnzibati Məcəllələr və.s) və tərəfdar çıxdığı beynəlxalq Konvensiyaların qəbul edilməsi nəticəsində yaradılmış hüquqi mexanizmlərin funksionallığını təmin olunması araşdırılmışdır.

Açar sözlər: Terrorizm, hüquqi mexanizm, Konvensiya

REZUME

The article examines the prevention of the legalization of property obtained through crime and ensuring the functionality of the legal mechanisms created as a result of the adoption of the national legislation of Azerbaijan and the international conventions it supports in ensuring the fight against terrorism.

Keywords: Terrorism, legal mechanism, Convention

İstifadə edilmiş ədəbiyyat.

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası.
2. “Hədəfli maliyyə sanksiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu (30 dekabr 2022-ci il tarixli (№ 782-VIQ) sayılı).
3. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsi (Maddə 193-1, 194, 214.)
4. Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsi (Maddə 431, 598)
5. “Terrorçuluğa qarşı mübarizə haqqında” Qanun. (30 avqust 1999-cu il, № 185)

6. "Terrorizmin maliyyələşdirilməsi ilə mübarizə haqqında" Beynəlxalq Konvensiyaya Azərbaycan Respublikasının qoşulması barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu (1 oktyabr 2001-ci il)

**NURLAN
BABAYEV.
ƏL/TMM**
auditorlar üçün

Şübhəlilik İndikatorları

www.FIU.az

Nurlan Babayev

Azərbaycan üçün xarakterik olan hüquqi şəxslərdən cinayətkar məqsədlər üçün sui-istifadə üsulları

1

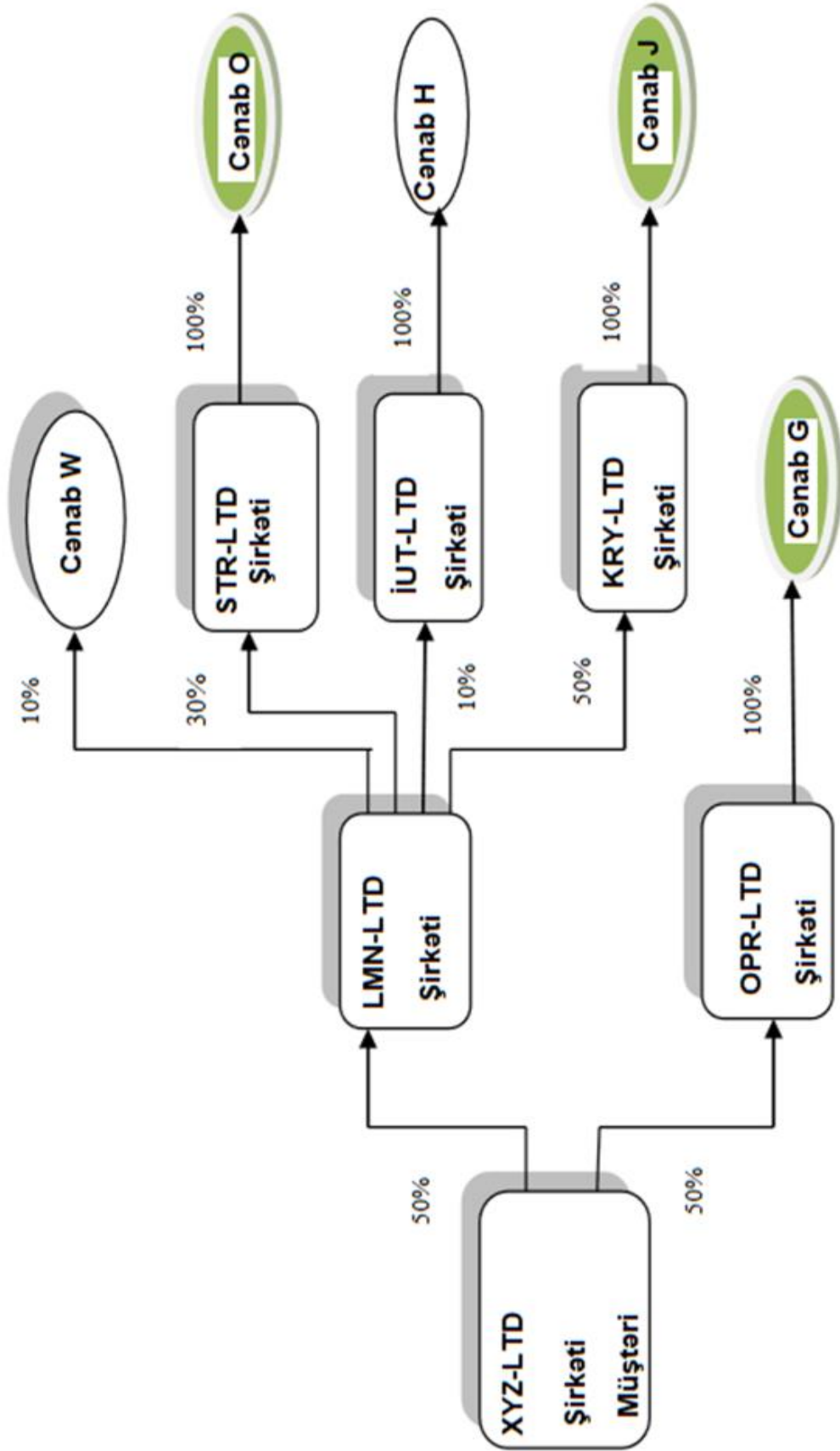
Benefisiar mülkiyyətinin gizlədilməsi

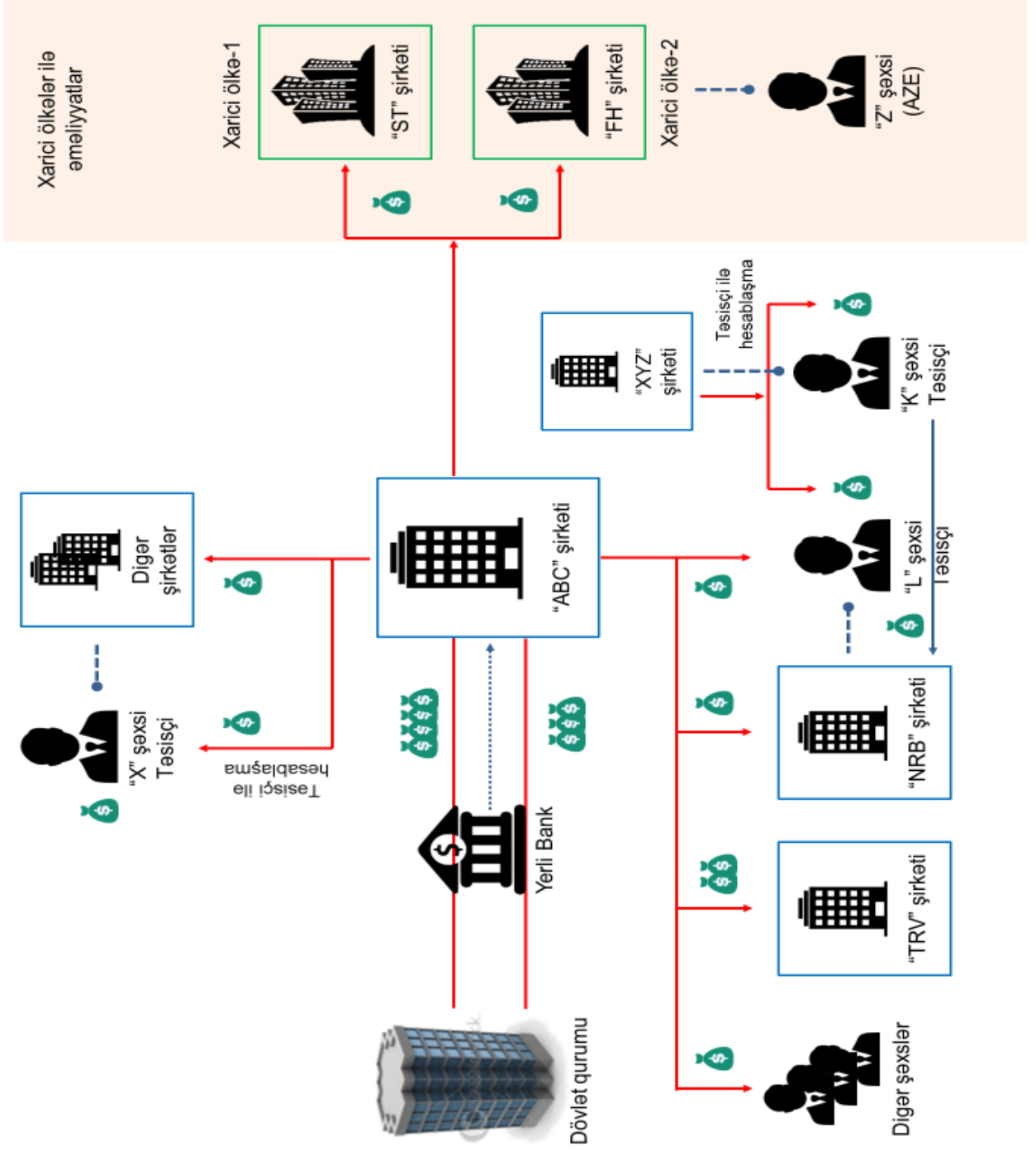
2

Vəsaitlərin nağdlaşdırılması, yalançı əqdlərin bağlanması

3

Vergidən yayınma sxemlərinin qurulması

Üsullar

Yalançı əqdlərin bağlanması

Şell şirkətlərdən və nominal təsisçi və direktorlardan istifadə edilməsi

Vəsaitin izinin itirilməsi üçün bir neçə bir günlük şirkətdən istifadə edilməsi

Fiziki şəxslərin kart hesablarına köçürmələr

Yüksək məbləğdə və intensivlikdə nağdlaşdırma əməliyyatları

İndikatorlar

Şişirdilmiş qiymətlərlə əqdlərin bağlanması

Əməliyyatların, dövriyyənin, mənfəətin şirkətin profilinə uyğun olmaması

Əməliyyatların həyata keçirilməsi sxeminin iqtisadi cəhətdən rəşional olmaması

Aidiyyəti şəxslərlə ağılabatan iqtisadi izahı olmayan əməliyyatların aparılması

İnflow: Yüksək təzlikdə dövlət satınalmalarından daxilolmalar. **Outflow:** Nağd əməliyyatlar

Suallar?

nurlan.babayev@fiu.az

Bul-bul St 40, Baku, Azerbaijan

+994557632763

www.fiu.az

**CİNAYƏT YOLU İLƏ ƏLDƏ EDİLMİŞ PUL VƏSAİTLƏRİNİN VƏ YA DİGƏR
ƏMLAKIN LEQALLAŞDIRILMASINA VƏ TERRORÇULUĞUN
MALİYYƏLƏŞDİRİLMƏSİNƏ QARŞI MÜBARİZƏDƏ SON DƏYİŞİKLİKLƏR, YENİ
ÇAĞIRIŞLAR VƏ MALİYYƏ İNSTİTUTLARI**

Zakir NURİYEV

Azərbaycan Banklar Assosiasiyasının prezidenti

*Hörmətli Palata üzvləri və digər tədbir iştirakçıları,
Xanımlar və cənablar,*

Sizi bank cəmiyyəti adından salamlayıram və dəvət etdikləri üçün təşkilatçılara öz təşəkkürümü bildirirəm.

Son dövrlərdə iqtisadi inkişafın daha da sürətlənməsi, yerli bazarda, eləcə də xarici ticarətdə dövriyyənin əhəmiyyətli səviyyədə artması, eyni zamanda ölkəmizə və ölkədən kənara maliyyə axınlarının artması olduca müsbət haldır. Lakin bu zaman risklər də artmaqdadır. Bu risklərdən biri də dövriyyənin artmasından və yeni üsullardan istifadə edərək, qanunsuz yollarla əldə edilmiş əmlakların leqallaşdırılması və qəti şəkildə hər formasını qınadığımız terrorçuluğun maliyyələşməsi ehtimalları ilə əlaqədardır. Yeni dövr, hər zaman özünə uyğun yeni yanaşmalar tələb edir. Bu cəhətdən qanunvericilikdə edilən son dəyişiklikləri olduqca əhəmiyyətlidir.

Məlum olduğu kimi, cari təqvim ilinin əvvəlindən (01 fevral 2023-cü il) PL/TMM sahəsi üzrə köklü dəyişikliklər qüvvəyə minmişdir. Dəyişikliklərə, ilkin olaraq, “Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında” Qanundan başlanılmışdır. Bu Qanunun qəbul edilməsi ilə isə əvvəlki eyniadlı Qanun ləğv edilmişdir.

Bildiririk ki, bu Qanuna virtual aktiv, virtual aktiv xidməti təminatçıları, maliyyə qrupu, xarici hüquqi təsisat, yüksək riskli zonalar, elektron köçürmələr kimi bir sıra yeni anlayışlar əlavə edilmişdir.

Bundan əlavə yeni Qanuna əsasən üçüncü şəxslərə güvənmə və geriyə məlumatlandırma institutları təsis edilmişdir. Müvafiq olaraq nəzərinizə çatdırım ki, artıq maliyyə (*Kredit təşkilatları, investisiya şirkətləri/fondları, maliyyə lizinqi xidmətini göstərən şəxslər və s.*) və ya qeyri-maliyyə institutları (*Rieltor, vəkil, notarius və s.*) bir-birilərinin apardıqları müştəri uyğunluğu tədbirlərinə, həmçinin əldə edilmiş məlumat və sənədlərə güvənə bilirlər. Lakin qeyd edirəm ki, bu halda güvənən şəxslər bu Qanunun tələblərinə əməl edilməsinə görə özləri məsuliyyət daşıyırlar.

Həmçinin maliyyə və qeyri maliyyə institutları yeni Qanunla müəyyən edilmiş hallarda maliyyə monitorinq orqanına məlumat və sənədlər təqdim etdikdə, həmin orqan bu məlumat və sənədlərin qəbul edildiyi və araşdırıldığı, habelə sonrakı addımların xülasəsi barədə məlumatı göndərən tərəfə təqdim etməlidir. Bu formada məlumatlandırmanın məqsədi görülən tədbirlərin nəticəsinin izlənilməsi, statistik məlumatların toplanması və keyfiyyətə nəzarət edilməsidir.

Əlavə olaraq, yeni Qanunla maliyyə və qeyri maliyyə institutları tərəfindən artıq 15000 deyil, 20 000 manat məbləğində və ya bu limitdən artıq məbləğdə həyata keçirilməsi gözlənilən hər hansı birdəfəlik əməliyyatdan (məsələn, maliyyə vəsaitlərinin elektron köçürülməsi, virtual aktivlərlə aparılan əməliyyatlar) əvvəl müştəri uyğunluğu tədbirlərinin tətbiqi nəzərdə tutulmuşdur.

Qeyd edim ki, maliyyə və qeyri maliyyə institutları öz rəhbərliklərinin razılığı ilə artıq bütün siyasi nüfuzlu şəxslərlə, habelə onların yaxın münasibətdə olduğu şəxslərlə işgüzar münasibətləri yaratmalı və ya davam etdirməlidirlər.

Nəzərinizə çatdırım ki, terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə çərçivəsində barəsində sanksiya tətbiq edilməli olan şəxslərlə bağlı tənzimləmələr əhatəli şəkildə artıq yeni qəbul olunmuş “Hədəfli maliyyə sanksiyaları haqqında” Qanunla müəyyən olunur. Həmin Qanunla BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının aidiyyəti qətnamələrinə və Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinə, habelə tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq terrorçuluğun, terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinin, kütləvi qırğın silahlarının yayılmasının və yayılmanın maliyyələşdirilməsinin qarşısının alınması məqsədilə hədəfli maliyyə sanksiyalarının tətbiqinin hüquqi əsası və qaydası müəyyən edilmişdir. Bu Qanunla hədəfli maliyyə sanksiyaları dedikdə subyektlərin birbaşa və ya dolay yolla aktivlərdən faydalanmasının qarşısının alınmasına yönələn qadağalar və ya həmin subyektlərin aktivlərinin dondurulması tədbirləri nəzərdə tutulur.

Belə ki, maliyyə və qeyri-maliyyə institutları, habelə auditorlar, dini qurumlar, QHT-lər “hədəfli maliyyə sanksiyalarına dair internet informasiya ehtiyatı”nda hər hansı subyektin hədəfli maliyyə sanksiyasına cəlb edilməsi barədə məlumat dərc edildiyi andan Qanunda müəyyən edilmiş aktivləri heç bir xəbərdarlıq etmədən dondurmalı və bu barədə Dövlət Təhlükəsizlik Xidmətinə və Maliyyə Monitorinqi orqanına məlumat verməlidir.

Qanunla BMT Təhlükəsizlik Şurası tərəfindən dərc olunan, hədəfli maliyyə sanksiyası tətbiq edilmiş subyektlərin beynəlxalq siyahısına daxil edilmiş şəxslərə sanksiyalar tətbiq edilməzdən əvvəl bağladıkları əqdlər və ya digər öhdəliklər üzrə gələn faiz və ödəmələrin dondurulmuş hesablara daxil edilməsinə məhdudiyyət qoyulmur. Həmin şəxslərin sanksiyalar tətbiq edilməzdən əvvəl bağladıkları əqdlər əsasında yaranan öhdəliklərini dondurulan aktivlər əsasında icra etmək hüquqları mövcuddur.

PL/TMM sahəsi üzrə qeyd edilən qanunların yenilənməsi ilə bağlı 31 yanvar 2023-cü il tarixində İnzibati Xətlər Məcəlləsinin müvafiq maddəsinə də dəyişikliklər edilmişdir (dəyişikliklər haqqında Qeyd 1.).

PL/TMM sahəsi üzrə Qanunun tələblərinə əsasən bir sıra yeni qaydalar təsdiq edilmişdir. Bunlara “Müştəri uyğunluğu və yeni texnologiyaların tətbiqi zamanı verifikasiya tədbirlərinə, risk faktorlarının müəyyən edilməsinə və müştəri profilinin risk qruplarına aid edilməsinə dair” Qaydaları, “Maliyyə vəsaitlərinin elektron köçürülməsi zamanı müştəri uyğunluğu tədbirlərinin tətbiq edilməsi Qaydası”nı, “Azərbaycan Respublikasında virtual aktivlərlə əməliyyatların aparılması Qaydası” aiddir.

Diqqətinizə görə təşəkkür edirik.

Terrorizmin qan damarı maliyyə aktivləridir. Maliyyə olmadan terror qrupların yaşaması və ya mövcud olması qeyri-mümkündür. Terrorun maliyyələşdirilməsinin aradan qaldırılması terrorizmin aradan qaldırılmasına bərabərdir.

**TERRORİZMİN MALİYYƏLƏŞDİRİLMƏSİ VƏ ONA QARŞI
MÜBARİZƏDƏ NƏZARƏT ORQANLARI: YENİ ÇAĞIRIŞLAR,
TRENDLƏR VƏ İMKANLAR**

PROFESSOR ZAHİD MƏMMƏDOV

27.10.2023

Beynəlxalq terrorizm və onun maliyyələşdirilməsi məsələləri beynəlxalq və milli təhlükəsizlik orqanlarının daim diqqət mərkəzindədir. Terror işi böyük maliyyə ilə əlaqəli fəaliyyətdir, buna görə də terror aktının hazırlanması və həyata keçirilməsi ilə bağlı terror təşkilatlarına ilk zərbəni maliyyə resurslarından məhrum etməklə mümkündür.

Dünyada iqtisadiyyatın inkişafı yolunda bir sıra problemlər hələ də qalmaqdadır ki, bunlardan da biri cinayət yolu ilə əmlakın əldə edilməsi və ondan istifadə hallarının mövcudluğudur. Beynəlxalq Valyuta Fondunun və Dünya Bankının məlumatlarına görə, dünyada cinayətkarlar hər il bu yolla 2-4 trilyon dollar məbləğində “yuyulma” həyata keçirir.

Ölkəmizdə aparılan çoxşaxəli dövlət quruculuğu, iqtisadi və məhkəmə-hüquq sistemi islahatlarının tərkib hissəsi kimi, cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə sahəsində də ötən dövr ərzində bir sıra işlər görülmüş və mühüm nəticələr əldə olunmuşdur. Bu sahədə beynəlxalq standartları müəyyən edən FATF tövsiyələrinə uyğun olaraq yeni qanunlar qəbul edilmiş, ölkədaxili əməkdaşlığın təmin edilməsi üçün yeni mexanizmlər formalaşdırılmış, ixtisaslaşmış institutların fəaliyyət effektivliyinin artırılması üçün addımlar atılmış, həmçinin müvafiq sahədə beynəlxalq əməkdaşlıq imkanları genişləndirilmişdir.

Ölkəmizdə bu mübarizəni mahiyyətə Maliyyə Monitorinqi Xidməti həyata keçirir. Ölkənin əsas maliyyə kəşfiyyatı qurumu olaraq terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi və çirkli pulların yuyulmasına qarşı mübarizə sahəsində ixtisaslaşmış qurumdur.

Terrorçuluq nədir?

1. İctimai təhlükəsizliyi pozmaq;
2. əhali arasında vahimə yaratmaq;
3. dövlət hakimiyyət orqanları və ya beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən qərar qəbul edilməsinə təsir göstərmək məqsədi ilə insanların həlak olması;
4. insanların sağlamlığına zərər vurulması;
5. əhəmiyyətli əmlak ziyanının vurulması;
6. və ya başqa ictimai təhlükəli nəticələrin baş verməsi təhlükəsi yaradan partlayış, yandırma və ya digər hərəkətlər (*terror aktı*) törətmə;
7. habelə həmin məqsədlə bu cür hərəkətlərin törədiləcəyi ilə hədələmədir;
8. Terrorçuluğa qarşı mübarizə - terror fəaliyyətinin aşkar edilməsi, qarşısının alınması, habelə terror nəticəsində dəyə biləcək zərərin minimuma endirilməsi ilə bağlı fəaliyyətdir.

Azərbaycan Respublikasında terrorçuluğa qarşı mübarizənin məqsədləri

Azərbaycan Respublikasında terrorçuluğa qarşı mübarizə aşağıdakı məqsədlərlə həyata keçirilir:

- 1) insan hüquqları və azadlıqları, cəmiyyətin və dövlətin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi;
- 2) terrorçuluğun aşkar edilməsi, qarşısının alınması və terrorçuluq nəticəsində gözlənilən zərərin minimuma endirilməsi.

Müasir hüquq sistemləri ehtiyacların cinayət əməlləri ilə ödənilməsinə nəinki qadağan edir, həm də cinayət nəticəsində yaranan aktiv dəyərinin qeyri-qanuni mənbəyini gizlətmək və onun qanuni yolla əldə edilməsi inamını yaratmaq məqsədilə müxtəlif əməliyyatlara məruz qoymağı cinayət hesab edir.

Ölkəmizdə bu mübarizəni mahiyyətə Maliyyə Monitorinqi Xidməti həyata keçirir. Ölkənin əsas maliyyə kəşfiyyatı qurumu olaraq terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi və çirkli pulların yuyulmasına qarşı mübarizə sahəsində ixtisaslaşmış kurumdur. Müasir dünyanın bir çox ölkələrində fəaliyyət göstərən maliyyə kəşfiyyat bölmələrinin funksiyası terrorizmin maliyyələşməsinə qarşı mübarizə aparmaqdır.

Bu mənada Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Monitorinqi Xidməti (bundan sonra – Xidmət) Azərbaycan Respublikasında cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasının və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinin qarşısını almaq sahəsində vahid tənzimləməni və nəzarəti həyata keçirən, fəaliyyəti əlaqələndirən, habelə müvafiq sahədə siyasətin formalaşmasında iştirak edən qurumdur.

Xidmətin fəaliyyətinin əsas məqsədi Azərbaycan Respublikasında cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasının və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinin qarşısını almaq üçün qanunla müəyyən edilmiş tələblərə riayət olunmasına nəzarət etmək, müvafiq sahədə vahid tənzimləməni həyata keçirmək, habelə monitoring iştirakçılarının, monitoringdə iştirak edən digər şəxslərin, nəzarət və digər dövlət orqanlarının fəaliyyətini əlaqələndirmək, şəffaflığı və səmərəliliyi təmin etməkdir.

Effektiv iqtisadiyyatın və təmiz cəmiyyətin formalaşmasına töhfə verməyi qarşısına məqsəd qoyan Maliyyə Monitoringi Xidməti (bundan sonra – Xidmət) Azərbaycan Respublikasında cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasının və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinin qarşısını almaq sahəsində yüksək texnologiyadan istifadə edərək, mübarizə qabiliyyətini əhəmiyyətli dərəcədə artırmışdır. və bundan sonra da bu potensialı artıracaq və ondan gözlənilən funksiyaları yerinə yetirəcək.

Terrorçuluğun əsas maliyyə mənbələri

Müasir hüquq sistemləri ehtiyacların cinayət əməlləri ilə ödənilməsini nəinki qadağan edir, həm də cinayət nəticəsində yaranan aktiv dəyərinin qeyri-qanuni mənbəyini gizlətmək və onun qanuni yolla əldə edilməsi inamını yaratmaq məqsədilə müxtəlif əməliyyatlara məruz qoymağı cinayət hesab edir.

1999-cu ildə Birləşmiş Millətlər Təşkilatı tərəfindən hazırlanan Terrorçuluğun Maliyyələşdirilməsinə Qarşı Mübarizə üzrə Beynəlxalq Konvensiya qəbul edilmişdir.

9 dekabr 1999-cu ildə Birləşmiş Millətlər Təşkilatında "Terrorizmin maliyyələşdirilməsinin qarşısının alınması haqqında Beynəlxalq Konvensiya" hazırlanmış və imzaya açılmışdır.

Terrorçuların və terror təşkilatlarının son məqsədi gəlir əldə etmək olmasa da, onların fəaliyyətlərini maliyyələşdirmək üçün maliyyə mənbələri tapmalı olduqları məlumdur. Terrorizmin maliyyələşdirilməsi qeyri-qanuni mənbələrdən və ya qanuni mənbələrdən həyata keçirilə bilər.

Bu resursları aşağıdakı kimi ümumiləşdirmək olar:

Rüsumlar və ianələr: Terror təşkilatlarına maliyyə yardımı terror təşkilatının üzvü olmayan və təşkilatla heç bir əlaqəsi olmayan şəxslər tərəfindən könüllü və ya qorxu nəticəsində edilə bilər. Bu ianələr və ya yardımlar birbaşa nağd şəkildə və ya ərzaq, dərman, alətlər və avadanlıqlarla təmin oluna bilər.

Qeyri-kommersiya təşkilatları vasitəsi ilə istifadəsi: Maliyyə qaynaqları qeyri-kommersiya təşkilatları vasitəsilə toplanan ianələr vasitəsilə də terror təşkilatlarına verilə bilər. Bağış edən insanlar çox vaxt verdikləri pulların terror təşkilatlarına keçəcəyini bilmir və bu təşkilatların bəyan etdiyi qanuni məqsəd çərçivəsində istifadə ediləcəyini düşünərək maddi yardım göstərirlər.

Təşkilati nəşrlərdən əldə edilən gəlir: Terror təşkilatları nəşr etdikləri qəzet, jurnal və kitablardan öz ideologiyalarını yaymaq və tərəfdarlarını nəzəri təlimlərdə maarifləndirmək üçün istifadə edir, həm də bu nəşrləri öz simpatiyalarına sataraq maliyyə vəsaiti təmin edir.

Xarici dəstəklər: Terrorizm tarix boyu bezi dövlətlərin birbaşa və ya dolaylı yolla istifadə etdiyi və istifadə etməyə davam edən xarici siyasət aləti olmuşdur (bu, onların daxili və beynəlxalq siyasətlərinin tələbi kimi görülür). Terror təşkilatlarının böyüməsində xarici dəstəyin böyük payı var. Xarici dəstəyi olmayan terror öz fəaliyyətini davam etdirə və yalnız qida, sığınacaq, təhsil, silah və s. kimi daxili resurslara arxalana bilər. Onların ehtiyaclarını ödəmək çətindir.

Terror təşkilatlarını dəstəkləyən ölkələr təşkilatlara sığınacaq hüququ verməklə, onlara dərnəklər və media kimi törəmə şirkətlər açmağa icazə verməklə, düşərgələrə silah, sursat və sursatla yardım etməklə, sığınacaq, geyim və s. yemək.

Kommersiya fəaliyyəti: Terror təşkilatlarına dəstək, həmçinin terror təşkilatının üzvü olan, üzvlükdən çıxmış və ya terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi ilə heç bir açıq-aşkar əlaqəsi olmayan şəxslərin idarə etdiyi təşkilatlar yaratmaq və qanuni kommersiya gəlirlərini köçürməklə də təmin edilə bilər.

Sosial tədbirlər: Konsertlər, festivallar, sərgilər və şoular kimi ictimai tədbirlər vasitəsilə terror təşkilatları tərəfindən yüksək məbləğdə pul toplana bilər.

Narkotik ticarəti: Çox yüksək gəlirli, daşınması asan, çoxlu alıcısı olan, güclü tələb elastikliyinə malik olan, dövriyyədə olan qiymətli valyutaya dəyişdirilə bilən, istehsalında çətinlik çəkməyən və asan marketinq şəbəkəsinə malik olan narkotiklər terror təşkilatları üçün mühüm gəlir mənbəyidir.

Fidyə almaq: Fidyə qarşılığında adam oğurluğu təşkilatlar tərəfindən istifadə edilən maliyyələşdirmə üsullarından biridir. Təşkilat bu fəaliyyətlərdə uğurunu sübut etdikdə, insanları qaçırmağa ehtiyac duymur və hədə-qorxu və ya təhdid yolu ilə gəlir əldə etməyə davam edə bilər.

Xərac toplanması: Təşkilatlar tərəfindən xərac toplanması "qorunma", "zərər vermə", "təhdid" kimi üsullarla həyata keçirilir. Bu baxımdan insanlardan "vergi" adı ilə pul yığılması da adi haldır.

Saxtakarlıq: Bugünkü çap texnologiyası və lazım olan hər cür çap alətlərinin, avadanlıqlarının və materiallarının asan əldə olunması təşkilatları saxtakarlıq sahəsində demək olar ki, mütəxəssis edib. Təşkilatlar saxta valyuta çap etməklə yanaşı, saxta pasportların çapı üzrə də ixtisaslaşmışlar. Saxta pasport və şəxsiyyət vəsiqələrini, ilk növbədə öz üzvlərinə çap etdirən təşkilatlar da sifariş əsasında mütəşəkkil cinayətkar qruplar üçün saxta pasport və şəxsiyyət vəsiqəsi çap edərək gəlir əldə edə bilirlər.

İnsan alveri: Qeyri-qanuni miqrasiya təşkilatları ilə sıx əlaqədə olan terror təşkilatları insan alveri yolu ilə həm maliyyə gəliri təmin etmək, həm də kadr toplamaq istəyirlər.

Bunlarla yanaşı, dələduzluq, soyğunçuluq, qəsb və oğurluq kimi qeyri-qanuni hərəkətlər də terrorizmin maliyyə mənbələri sırasındadır.

Azərbaycanda terrorçuluğa qarşı mübarizə sahəsində milli səviyyədə görülmüş işlər

1980-ci illərdən etibarən terrora məruz qalmış bir ölkə olaraq terrorçuluq problemi Azərbaycan üçün yeni bir anlayış deyil. Ermənistanın bilavasitə təşəbbüsü, təşkilatçılığı və iştirakı ilə Azərbaycan Respublikasının ərazisində ərazilərdə dəfələrlə terror aktları törətmiş, minlərlə insan itkisinə səbəb olan terror fəaliyyətində bulunmuşdur.

2020-ci ilin sentyabr-noyabr ayları ərzində Azərbaycana qarşı növbəti hərbi təcavüzü çərçivəsində Ermənistan tərəfindən müzdlulardan və əcnəbi terrorçu döyüşçülərdən istifadə edilməsi barədə aidiyyəti dövlət qurumlarının təqdim etdiyi və açıq mənbələrdən əldə edilmiş məlumatlar əsasında Azərbaycan hökuməti tərəfindən müfəssəl hesabat hazırlanmış, mütəmadi olaraq yenilənmiş və BMT üzv dövlətlərinə, eləcə də müvafiq profilli beynəlxalq təşkilatlara təqdim edilmişdir.

Həmçinin Ermənistanın ölkəmizə qarşı son hərbi təcavüzü zamanı digər dövlətlərdə mövcud olan erməni diaspor təşkilatları tərəfindən yaradılmış fondlar vasitəsilə işğal olunmuş ərazilərimizdə yaradılmış qondarma rejimə və bu ərazilərdə qeyri-qanuni mövcud olan silahlı birləşmələrə maliyyə dəstəyinin qarşısının alınması istiqamətində müvafiq iş aparılmışdır.

Bu cür dəstəyi həyata keçirən və “xeyriyyə təşkilatları” qismində fəaliyyət göstərən qurumlar, eləcə də onlara bank və maliyyə xidməti göstərən bank və maliyyə təşkilatları barədə hesabat hazırlanaraq BMT üzv dövlətlərində maliyyə monitorinqini həyata keçirən qurumlara və müvafiq profilli beynəlxalq təşkilatlara təqdim edilmiş və fəaliyyəti terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə yönəlmiş bu cür fondlara və cəmiyyətlərə qarşı sərt tədbirlərin görülməsi xahiş edilmişdir.

Hal- hazırda, bu terror aktlarının təşəbbüskarları və iştirakçıları qanun qarşısında cavab verir.

Azərbaycan Respublikası terrorçuluğa qarşı mübarizə sahəsində öz daxili qanunvericiliyini mövcud beynəlxalq öhdəliklərə uyğunlaşdırmaq məqsədilə müntəzəm əsasda nəzərdən keçirir və zəruri əlavə və dəyişikliklər edir.

Azərbaycan hazırda terrorçuluğa qarşı mübarizə üzrə mövcud 12 beynəlxalq konvensiyanın hamısına tərəf olaraq qoşulmuşdur. Terrorçuluğa qarşı mübarizə haqqında Qanun (1999) Azərbaycan Respublikasının aidiyyəti dövlət qurumlarının müvafiq istiqamətdə fəaliyyətinin səmərəli təşkili üçün hüquqi çərçivə yaradır. Bu qanun Azərbaycan Respublikasında terrorçuluğa qarşı mübarizənin hüquqi və təşkilati əsaslarını müəyyən edir, terrorçuluq əleyhinə mübarizəni həyata keçirən dövlət orqanlarının fəaliyyətini əlaqələndirir, habelə həmin orqanların və vətəndaşların hüquqlarını və vəzifələrini təsbit edir.

2023-cü il 28 fevral tarixli Prezident Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizəyə dair 2023–2025-ci illər üzrə Milli Fəaliyyət Planı" bu istiqamətdə çox mühüm kompleks tədbirlərin reallaşdırılmasını hədəfləyir. Milli Fəaliyyət Planı öz əhatəliliyi və təkmilliyi baxımından çox əhəmiyyətli sənəd olmaqla bərabər, cəmiyyətimiz üçün həyatı vacib olan dörd istiqaməti özündə ehtiva edir:

1. Birincisi, ölkəmizdə cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizədə səylərin gücləndirilməsi;
2. İkincisi, bu sahədə müxtəlif iştirakçılar - məhkəmə və cinayət təqibi orqanları, nəzarət orqanları, digər səlahiyyətli qurumlar, habelə özəl sektor arasında əməkdaşlıq imkanlarının artırılması;
3. Üçüncüsü, ölkənin iqtisadi sistemindən qeyri-qanuni məqsədlər üçün istifadə imkanlarının məhdudlaşdırılması;
4. Dördüncüsü, nəzərdə tutulan tədbirlərin sistemli və əlaqəli şəkildə həyata keçirilməsinə əlverişli şəraitin yaradılması.

Terrorçuluğa qarşı mübarizə sahəsində beynəlxalq səviyyədə görülmüş işlər

Beynəlxalq Valyuta Fondunun (BVF)

Maliyyə sabitliyinin qorunması beynəlxalq ictimaiyyət, o cümlədən Beynəlxalq Valyuta Fondunun (BVF) üçün prioritet məsələdir. BVF üzvlərinin iqtisadi sistemlərinə və maliyyə sektoruna nəzarətin həyata keçirilməsində geniş təcrübəyə malik olması dövlətlərin PL/TMM üzrə beynəlxalq standartlara uyğunluğunun qiymətləndirilməsində fayda verir.

MONEYVAL (Çirkli pulların yuyulmasına qarşı mübarizə tədbirlərinin qiymətləndirilməsi üzrə Avropa

Şurasının Ekspertlər Komitəsi)

1997-ci ildə yaradılmış MONEYVAL-m əsas məqsədi üzv dövlətlərin pulların yuyulması və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə üzrə effektiv sistemlər hazırlamasını və bu sahədə müvafiq beynəlxalq standartlara cavab vermesini təmin etməkdən ibarətdir. MONEYVAL pulların yuyulması və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinin metod və üsullarının, tendensiyalarının tipoloji araşdırmasını da həyata keçirir. MONEYVAL qarşılıqlı qiymətləndirmələr vasitəsilə öz üzvlərinin hüquq, maliyyə və hüquq-mühafizə sektorlarında müvafiq beynəlxalq standartlara nə dərəcədə əməl etməsini qiymətləndirir. Bu qiymətləndirmə hesabatları dövlətlərin PL/TM-ə qarşı mübarizə rejimlərinin səmərəliliyini və beynəlxalq əməkdaşlıq imkanlarını yüksəltmək istiqamətlərində təfərrüatlı tövsiyələr təqdim edir.

Azərbaycan Respublikası 2001-ci ilin yanvar ayında Avropa Şurasına tamhüquqlu üzv kimi qəbul edilib. Azərbaycan 2002-ci ildən etibarən MONEYVAL-da təmsil olunmağa başlamışdır. Ölkəmizin MONEYVAL-la qarşılıqlı əlaqələri bu təşkilatın prosedurlarına uyğun olaraq qurulmuş və hazırda davam edir.

FATF (Maliyyə Tədbirləri üzrə İşçi Qrupu)

FATF – cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına, terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə və kütləvi qırğın silahlarının yayılmasının maliyyələşdirilməsinə qarşı qlobal maliyyə sistemini qorumaq üçün müvafiq siyasətin formalaşdırılması və yayılmasını təmin edən müstəqil hökumətlərə qurum. FATF-in (Maliyyə Tədbirləri üzrə İşçi Qrupu) PL/TMM sahəsində ölkədaxili və beynəlxalq səviyyədə strategiyaların hazırlanması və təbliğini həyata keçirən hökumətlərəsi bir qurumdur.

FATF 1989-cu ildə «Böyük Yeddilik Dövlətləri (G-7)» nin Paris zirvə toplantısında yaradılmışdır. FATF PL/TM-ə qarşı fəaliyyət üzrə beynəlxalq standartları müəyyən edir, bu standartların üzv ölkələr tərəfindən tətbiqini müstəqil surətdə qiymətləndirir və dövlətlər üçün icrası məcburi xarakter daşıyan qərarlar qəbul edir. FATF 1990-cı ilin aprel ayında pulların leqallaşdırılmasına qarşı ətraflı fəaliyyət planı kimi çıxış edən 40 Tövsiyəni özündə əks etdirən hesabat təqdim etmişdir.

OF FINANCIAL INTELLIGENCE UNITS

Eqmont Qrupu

Maliyyə monitorinqi orqanlarının Eqmont Qrupu – beynəlxalq miqyasda cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə sahəsində maliyyə monitorinqi orqanları arasında məlumat və sənəd mübadiləsinin və texniki əməkdaşlığın, eləcə də bu qurumların fəaliyyət səmərəliliyinin və potensialının gücləndirilməsi məqsədilə yaradılan əməkdaşlıq şəbəkəsidir.

Maliyyə monitorinqi orqanları arasında beynəlxalq əməkdaşlığı təkmilləşdirmək məqsədilə yaradılan Eqmont Qrupunun əsası 1995-ci ildə bir neçə dövlətin müvafiq orqanları tərəfindən Belçikanın Brüssel şəhərində (Eqmont-Arenberq sarayında) qoyulmuşdur. Hazırda 167 dövlətin maliyyə monitorinqi orqanları Eqmont Qrupunun üzvləridir. Eqmont Qrupunun əsas məqsədi ilkin inkişaf mərhələsində olan maliyyə monitorinqi orqanlarının təşkilinə yardım göstərilməsi, qarşılıqlı məlumat mübadiləsi sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi və sistemləşdirilməsi, maliyyə monitorinqi orqanlarının əməkdaşlarının təcrübə və peşəkarlıq səviyyəsinin artırılması məqsədilə treninqlərin və tədris səfərlərinin təşkili, texnoloji vasitələrdən istifadə etməklə maliyyə monitorinqi orqanları arasında təkmil və təhlükəsiz rabitə vasitəsi olan Eqmont Secure Web (ESW) sisteminin tətbiqindən ibarətdir.

2018-ci il 25 may tarixli 95 nömrəli Fərmanı ilə yaradılmış MMX tərəfindən Eqmont Qrupuna üzvlüyünün bərpa edilməsi məqsədi ilə qısa müddət ərzində qeyd edilən təşkilatla sistemli şəkildə işlər aparılmışdır. Nəticədə, 2018-ci il 23-28 sentyabr tarixlərində Avstraliya İttifaqının Sidney şəhərində keçirilmiş Eqmont Qrupunun 25-ci plenar iclasında müvafiq işçi alt-qruplarında və Rəhbərlik Komitəsində aparılmış müzakirələrdən sonra MMX-nin Eqmont Qrupuna qəbul edilməsinə dair qərar 27 sentyabr tarixində yekdilliklə qəbul edilmişdir.

Azərbaycana xarici investisiyaların axını və ölkəmizin regiondakı və dünyadakı mövqeyi dövlətimizdə PL/TM riskini daha da artırır. Bu baxımdan, ölkəmizdə PL/TMM sistemini möhkəmləndirən daha effektiv və qabaqcıl addımların atılmasını zəruri edir. Bu məqsədlə aparılan elmi tədqiqatlar və elmi yeniliklər də bu məqsədə xidmət edəcəkdir. Ölkəmizin düzgün bu sahə üzrə iqtisadi-siyasi strategiyasının müəyyən edilməsi üçün mehz bu növ tədqiqatlara, yeniliklərə ehtiyac vardır.

Nəticə

Qlobal dünyada çirklə pulların yuyulması və terrorizmin maliyyələşdirilməsi riski kifayət qədər yüksəkdir və bundan irəli gələrək tədqiq olunan işin aktuallığı maliyyə cinayətlərinə qarşı mübarizə aparən qurumlardan biri kimi bankların bu risklərə qarşı optimal şəkildə müdafiə olunması üsullarını, daxili nəzarət sistemlərinin gücləndirilməsi vasitələrinin müəyyən edilməsi yollarını və çirklə pulların yuyulmasının və terrorizmin maliyyələşdirilməsinin ölkələrin iqtisadiyyatına, maliyyə sabitliyinə və təhlükəsizliyinə təsirini, həmçinin bunun yaratdığı sosial fəsadları minimallaşdırma mexanizmlərini göstərməkdən ibarətdir.

Azərbaycan maliyyə sistemini pulların yuyulması və terrorizmin maliyyələşməsi risklərindən qorunmaq çox ciddi sosial, iqtisadi fəsadlara gətirib çıxara bilər. Burada söhbət həmçinin ölkənin beynəlxalq imicindən, reytingindən də söhbət gedir.

Azərbaycana xarici investisiyaların axını və ölkəmizin regiondakı və dünyadakı mövqeyi dövlətimizdə PL/TM riskini daha da artırır. Bu baxımdan, ölkəmizdə PL/TMM sistemini möhkəmləndirən daha effektiv və qabaqcıl addımların atılmasını zəruri edir. Bu məqsədlə aparılan elmi tədqiqatlar və elmi yeniliklər də bu məqsəddə xidmət edəcəkdir. Ölkəmizin düzgün bu sahə üzrə iqtisadi-siyasi strategiyasının müəyyən edilməsi üçün məhz bu növ tədqiqatlara, yeniliklərə ehtiyac vardır.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
MƏRKƏZİ BANKI

Maliyyə İnstitutlarının ƏL/TMM üzrə nəzarət və audit tədbirləri

Meruzəçi: Vüsal Həsənov

Mündəricat

- ☐ ƏL/TMM qanunvericiliyinin rəiyyət etmək niyə vacibdir?
- ☐ Maliyyə institutlarının ƏL/TMM-in tətbiqində rolu
- ☐ Maliyyə institutlarının Nəzarət tədbirləri
 - *Rəhbərliyin qətiyyəti*
 - *Korporativ mədəniyyət*
 - *Risk qiyməlləndirilməsi*
 - *Daxili nəzarət proqramı*
 - *Məsul əməkdaş və ƏL/TMM infrastrukturunu*
 - *Sistemin effektivliyinin ölçülməsi və auditi*
- ☐ Maliyyə institutlarının ƏL/TMM üzrə audit tədbirləri
- ☐ Kənar və daxili auditin ƏL/TMM yoxlamalarının keyfiyyətinin artırılması

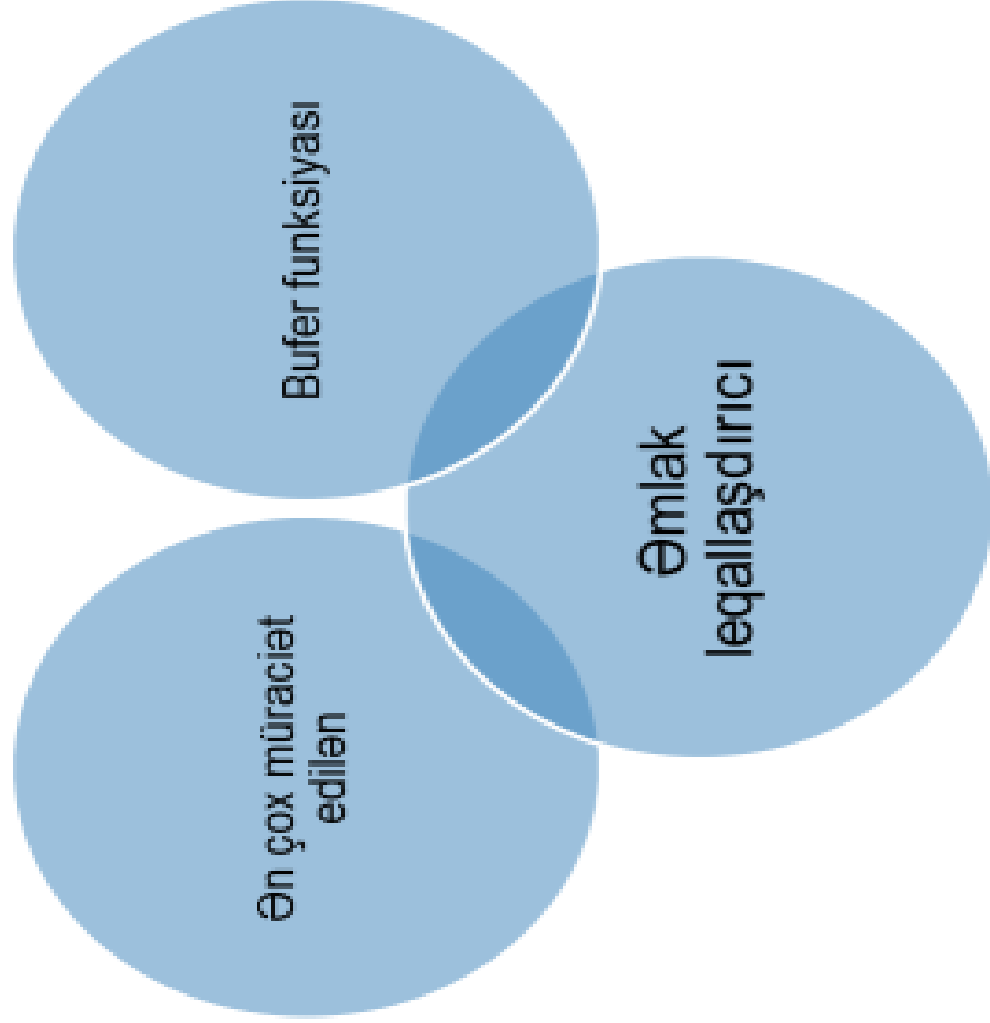
ƏL/TMM qanunvericiliyinin rəiyyət etmək niyə vacibdir?

Tənzimlənən mühit

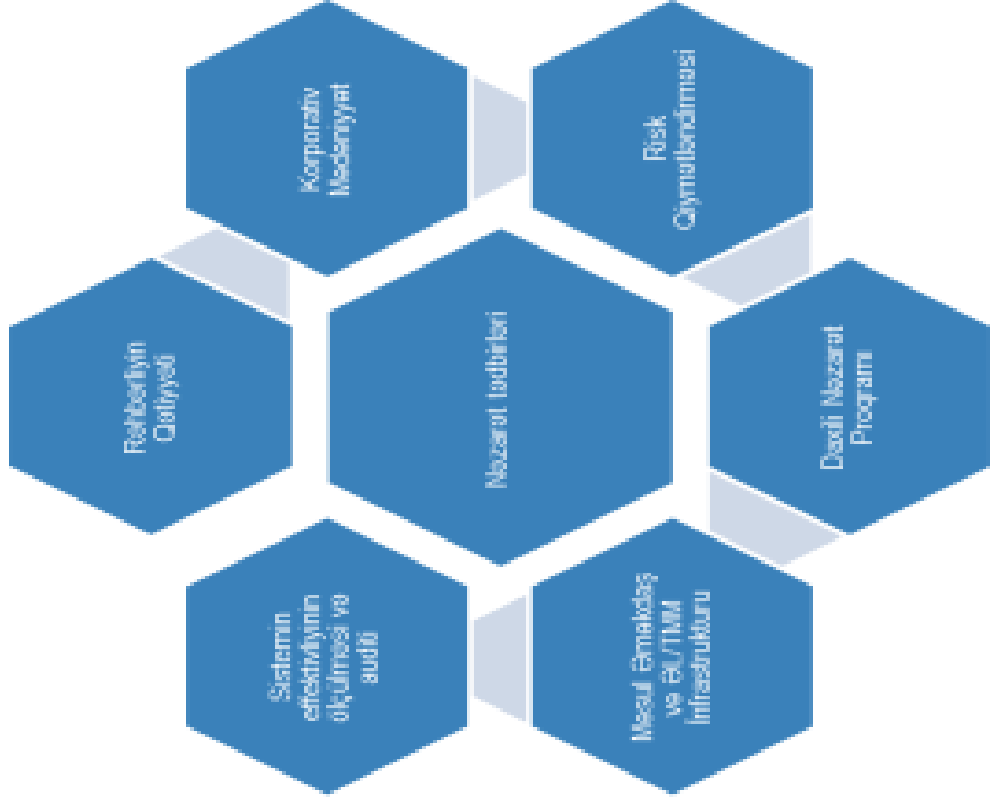
Cərimə və sanksiyalar

Müsbət dəyər yaratma

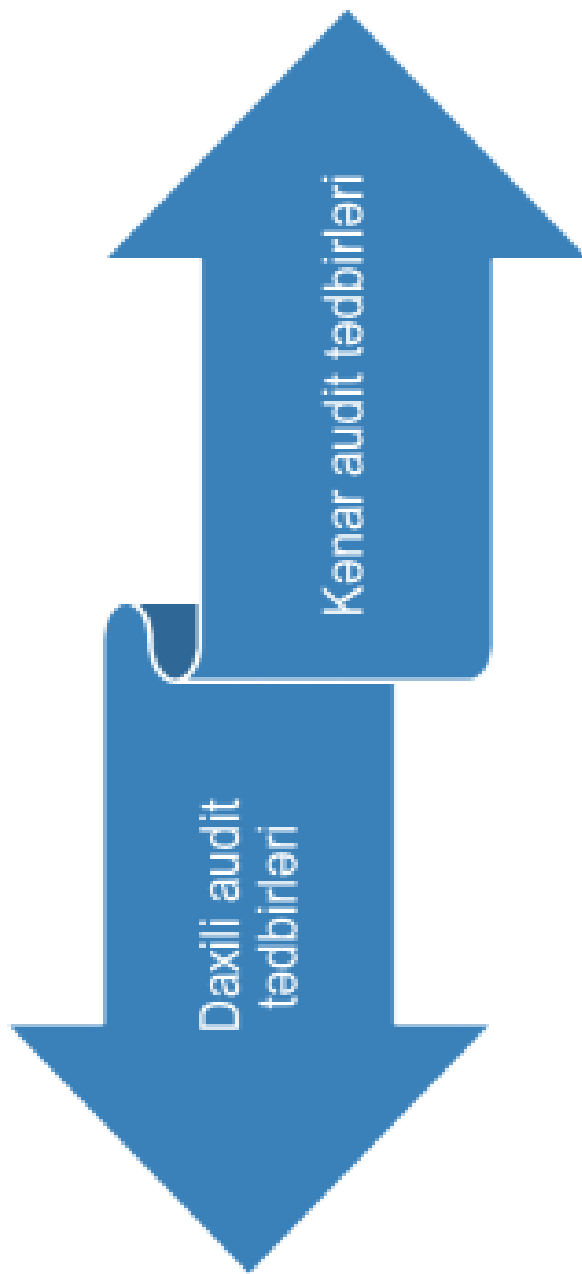
Maliyyə institutlarının ƏL/TMM-in tətbiqində rolu

Maliye institutularının Nəzarət tədbirləri

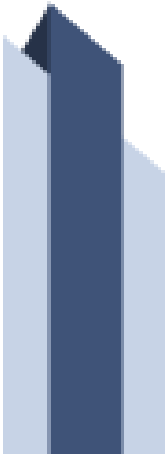

Maliyyə institutlarının ƏL/TMM üzrə audit tədbirləri

Kənar və daxili auditin ƏL/TMM yoxlamalarının keyfiyyətinin artırılması

Diqqetinizə görə minnətdaram!!!

AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMILLİ LİDERİ HEYDƏR ƏLİYEVİN 100 İLLİK
YUBİLEYİNƏ HƏSR EDİLMİŞ
«CİNAYƏT YOLU İLƏ ƏLDƏ EDİLMİŞ ƏMLAKIN LEQALLAŞDIRILMASINA VƏ
TERRORÇULUĞUN MALİYYƏLƏŞDİRİLMƏSİNƏ, QARŞI MÜBARİZƏDƏ NƏZARƏT
ORQANLARININ ROLU VƏ VƏZİFƏLƏRİ»
ELMI-PRAKTİK KONFRANS
BAKI, 27 OKTYABR 2023-CÜ İL

Maliyyə bazarı şəffəfləşməsinin artırılması istiqamətləri

Elşad Səmədzadə

i/f.d., Azərbaycan İqtisadçılar İttifaqının sədr müavini

Beynəlxalq Menecment Akademiyasının müxbir üzvü

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin dosenti

MALIYYƏ BAZARI NƏDİR?

**MALIYYƏ BAZARIMALIYYƏ ALƏTLƏRİNİN ALINIB
SATILDIĞI BAZARDIR.**

MALİYYƏ BAZARININ HƏCMI

	Kredit bazarı	Valyuta bazarı	Qiymətli kağızlar bazarı	Sığorta bazarı	Qızıl bazarı	Töremə maliyyə alətləri
Dünya	40 trilyon ABŞ dolları	1500 trilyon ABŞ dolları	251.3 trilyon ABŞ dolları	6.8 trilyon ABŞ dolları	7 trilyon ABŞ dolları	1500 trilyon ABŞ dolları
Azərbaycan	20 milyard manat	27.8 milyard ABŞ dolları (nağdsız)	15.6 milyard manat	970 milyon manat		

RƏQƏMLƏR ŞİŞİR, TƏNZİMLƏMƏ ÇƏTİNLƏŞİR

- Dünya ÜDM- 101 trilyon ABŞ dolları

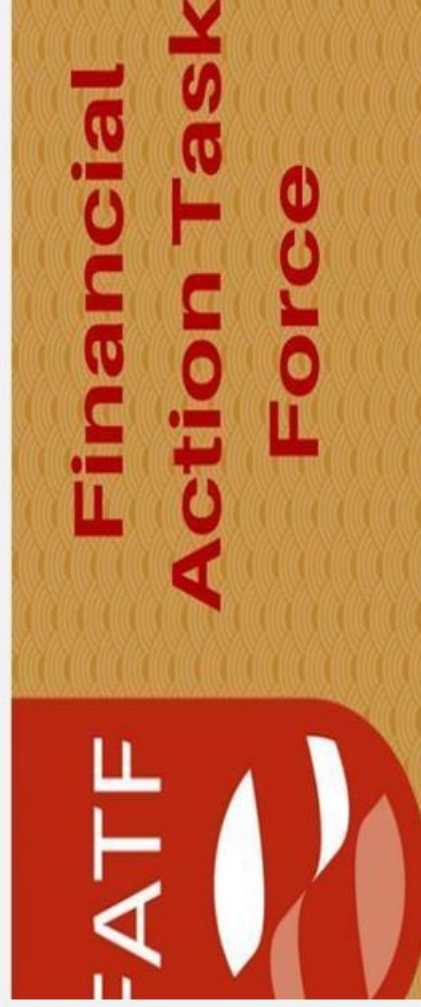
DÜNYA DEYİR: ŞƏFFAFLIĞI ARTIRAQ

- və bəşəri terrordan qoruyaq

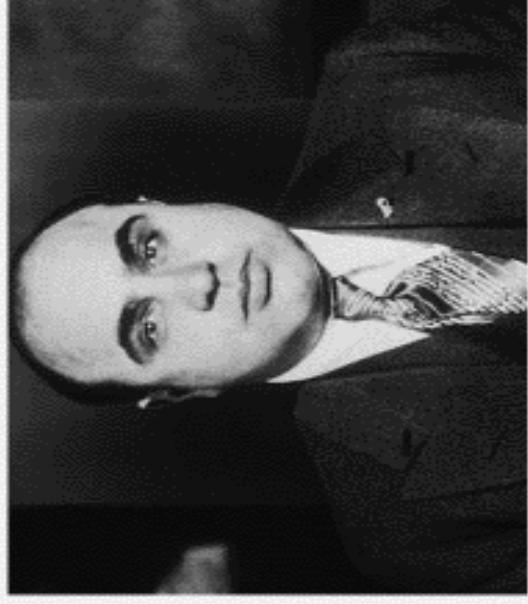
G 7 1989 – CU İLDƏ FATF TƏŞKİLATINI NİYƏ YARATDI?

- 1986-ci ilə qədər ABŞ çirkli pulların yuyulması cinayət hesab edilməyib.
- 1977 Avropa Birliyində Çirkli pulların yuyulmasına qarşı qanun qəbul edilib,
1997- də regional qüüm- MONEYVAL yaradılıb.

ÇİRKLI PULLARIN YUYULMASI TERMINİNİN MƏNBƏYİ

- - ABŞ-da spirtli içkilərin qanunsuz satışı və digər qanunsuz fəaliyyətdən qazandığı pulu leqallaşdırmaq üçün çoxlu real çamaşırxana açan və reallıqdan artıq mədaxil göstərərək pulunu leqallaşdıran qançster Alkaponenin adı ilə bağlıdır.

Qanunsuz
sahibkarlıq
Vergidən yayınma

Dövlət Vergi
Xidməti

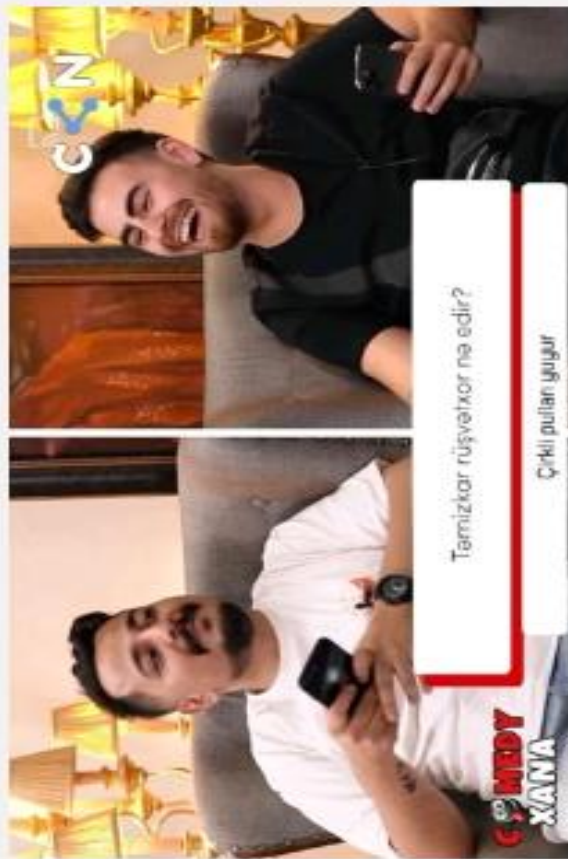

Cinayət yolu ilə əmlak
əldə olunmamalıdır

Bu yolla əldə olunan
əmlak qanunsuzdur

Qanunsuz əmlak
terroru
maliyyələşdirməməlidir

TƏMİZKAR RÜŞVƏTXOR NƏ EDİR?

KAZINO

QIYMƏTİ ÇƏTİN MÜƏYYƏN OLUNAN AKTİVLƏR:

- İncəsənət əşyaları.
- ABŞ-da hadisə. Gömrükdə 100 dollara bəyan edilən rəsm əsərinin 10 milyon qiyməti olub və bu aşkarlanıb.

IDMAN OYUNLARI, LOTOREYALAR

SSRI-DƏ QARA VOLQA (QAZ 2410)

16600

Rəsmi satış
qiyməti

30000 rubl

Bazar qiyməti

50000 rubl

Lotoreyadakı qiymət

**RƏQƏMSALLAŞMA, KRİPTOVALYUTALARLA
VƏZİYYƏT MÜRƏKKƏBLƏŞİR**

**DÜNYADA YUYULAN ÇIRKLI PUL HƏCMI:
4 TRİLYON ABŞ DOLLARI**

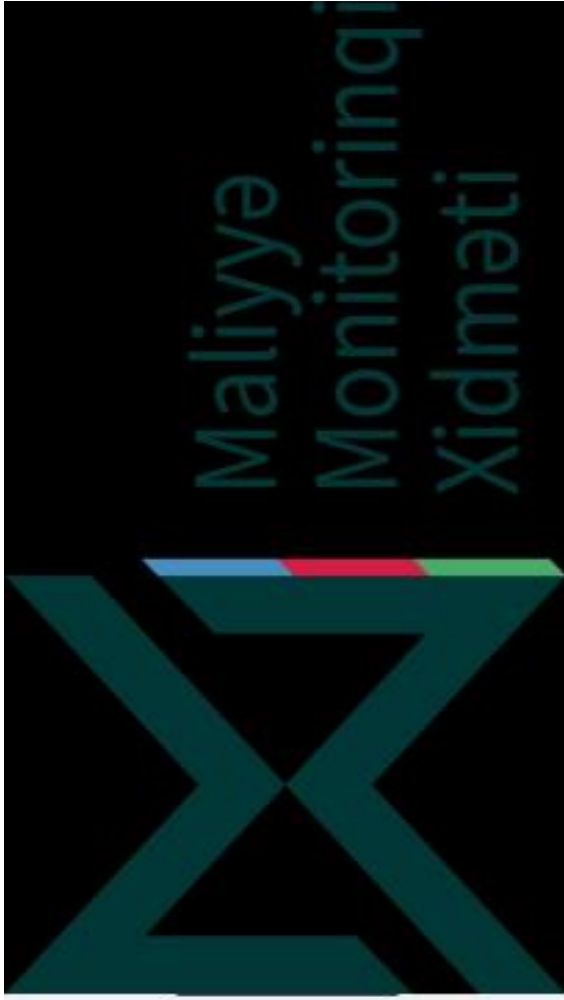
DÜNYADA 50 –DƏK OFŞOR ZONA VAR. ONŞORLAR

- FATF DÖVRÜNDƏ VERGİ CƏNNƏTLƏRİ NECƏ FƏALİYYƏT GÖSTƏRİR?
- MASLOUTƏLƏBATLAR İYERARXIYASI. İNVESTİSIYAYA KƏSKİN EHTİYACI OLAN ONUN MƏNBƏYİNƏ BAXMIR.
- KÖRPƏSİ ÜÇÜN DƏRMAN AXTARAN AFRIKALI ONU SILAH ALVERÇİSİNDƏN DƏ QƏBUL EDİR.
- ABŞ – in sabiq prezidenti BİL KLİNTON: «Afrikadakı aclara göz yummaqla biz Amerikanın gələcəyini təhlükədə qoyuruq».
- Nəticədə nə etməli? Ümumi rifahı artırmaq.
- Dövlətlərin 2-li yanaşması: bir tərəfdən vergidən qaçılmaması və terrorun maliyyələşməsi üçün ofşorlar pislənir, digər tərəfdən sərmayə cəlbi uğrunda rəqabətə uduzmaq üçün ofşorlar yaradır ya onlara himayə edir.
- Əksər yerdən hürküdülən pul ofşorlara gedir.

ABŞ-IN MƏRKƏZİ KƏŞFIYYAT İDARƏSİ
İLƏSWIFT-IN 11 Sentyabr 2001 – ci il
Terrorundan sonra sazişi

- BEYNƏLXALQ ƏMƏKDAŞLIQ:
- FATF
- MONEYVAL
- YERLİ TƏSİSATLARLA ƏMƏKDAŞLIQ

ÇOXTƏRƏFLİ NƏZARƏT:

- İqtisadiyyat Nazirliyi, MMX
- Mərkəzi Bank

- Vergi məəcəlləsi maddə 128 Maddə 13.2.16.14-1.Burada ofşor sözü yazılmasa da bu cür zonalarla iş başa düşülür.

GÜCLƏNƏN AZƏRBAYCANIN YENİ HƏDƏFİ

- ŞİMAL, CƏNUB, ŞƏRQ, QƏRBİN KƏŞİMƏSİNDƏ YERLƏŞƏN VƏTƏNİMİZ BEYNƏLXALQ LAYİHƏLƏRİN ETİBARLI İŞTİRAKÇISIDIR:
- NEFT
- QAZ
- BÖYÜK İPƏK YOLU (AVTOMOBİL, DƏMİR YOLU, GƏMİ, FİBER-OPTİK XƏTLƏR VƏ S.)
- AZƏRBAYCAN BMT-nintəhlükəsizlik Şurasının sədri olub.
- Qoşulmama hərəkətinə rəhbərlik edir.

QARABAĞ AZƏRBAYCANDIR!

**BAKININ DÜNYA MALİYYƏ MƏRKƏZİ
OLMASI**

ÇİRKİLİ PULLARIN YUYULMASI NƏ
VAXTSA BİTƏCƏKMİ?

YENI MƏQAMA HAZIR OLMALIQ

- Rəngarəng və nəhəng dünya maliyyə bazarı yurdumuza gələcək.
- MMX-nin üzərinə ciddi vəzifələr düşür.

ÇIRKLI PULLARIN YUYULMASI

- İqtisadiyyat Nazirliyinin mübarizə apardığı Kölgə iqtisadiyyatın təzahürü olduğundan təqdimatımı belə tamamlayım:
- Milli iqtisadiyyatın dayanıqlığının güclənməsi və qaranlıq işğandırma fəaliyyətinizdə Sizə uğurlar arzulayıram!

DIQQƏTİNİZƏ GÖRƏ TƏŞƏKKÜR!

selshad«@yahoo.com

Yusif Məmmədov

Azərbaycan Respublikası İqtisadi İslahatların
Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi
aparıcı məsləhətçi

Vergi inzibətçiliğinin təkmilləşdirilməsinin gəlirlərin şəffaflaşdırılmasında rolu

Vergitutma və gəlirlər arasında mühüm əlaqə zəncirinin qurulması, gəlirlərin səmərəli yığılması, vergidən yayınma hallarının azaldılması, ədalətli və şəffaf vergi sisteminin təmin edilməsi vergi inzibatçılığının təkmilləşdirilməsi üçün vacibdir.

Məhz buna görə də son illər “kölgeiqtisadiyyatı”nın miqyasının azaldılması istiqamətində dövlət tərəfindən ardıcıl və sistemli tədbirlər həyata keçirilir. Cənab Prezidentin sərəncamı ilə təsdiqlənmiş “Cinayətyolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizəyə dair 2023-2025-ci illər üzrə Milli Fəaliyyət Planında “kölgeiqtisadiyyatı” səviyyəsini makroiqtisadi, monetar və vergi nəzarəti aspektindən qiymətləndirilməsi öz əksini tapıb.

Vergi sisteminin keyfiyyət göstəricilərinin artırılmasında islahatların əsas məqsədi ilk növbədə vergi ödəyicilərinin vergi orqanlarına etimadlarının artırılması, vergi ödəyiciləri ilə vergi orqanları arasında şəffaf münasibətlərin qurulması, vergi mədəniyyətinin və intizamının gücləndirilməsidir.

Bunun nəticəsidir ki, vergi güzəştlərinin tətbiq edildiyi 2019-cu ilin əvvəli ilə müqayisədə 2023-cü ildə qeyri-neft sektorunun özəl bölməsində bağlanmış əmək müqavilələrinin sayı 296,8 minədə və ya 55 faiz artaraq 836,7minə yaxın olub. Həmçinin bağlanmış əmək müqavilələrinin sayı 2019-cu ilin əvvəli ilə müqayisədə 350,9 min ədəd artıb və 2023-cü il sentyabr ayının 1-nə 1752,8 minə çatıb.

*Dövlət büdcəsi
gəlirlərinin tərkibində
vergi daxilolmalarının
xüsusi çəkisi yüksəlib.
2023-cü ilin yanvar-
iyun aylarında dövlət
büdcəsinin
daxilolmaları dövlət
büdcəsinin 6 aylıq
gəlirləri üçün təsdiq
edilmiş proqnozdan
yuxarı olub.*

*“Kölge iqtisadiyyatı”nın
azaldılmasına yönəlmiş ən
mühüm addımlardan biri də
ölkədə gəlirlərin və əmək
bazarının şəffaflığı
istiqamətində heyata keçirilən
tədbirlərdir. Sahibkarların iş
yerlərini və əməkhaqlarını
rəsmiləşdirmələri, vergi
ödəyicilərinin vergi orqanlarına
etimadlarının artırılması, vergi
sisteminin keyfiyyət
göstəricilərinin artırılması kimi
məsələlər oluqca mühümdür.*

Gəlirlərin strukturuna nəzər salsaq görərik ki, dövlət büdcəsinə əlavə daxilolmaların mühüm payı qeyri-neft-qaz sektorundan ödənilən vergilərin yüksək artım dinamikası ilə bağlıdır. Bu zaman qeyri-neft sektoru üzrə daxilolmalar 2023-cü ildə 2022-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 11 faiz və ya 421,8 milyon manat çoxdur.

Bu sektordan əlavə vergi daxilolmaları fiskal sabitliyin möhkəmləndirilməsi üçün münbit şərait yaradır. 2023-cü ilin ilk 8 ayında dövlət büdcəsinə qeyri neft-qaz sektoru üzrə proqnozdan 639,9 milyon manat artıq vəsait daxil olub. Qeyri-neft-qaz sektorunun ümumi gəlirdə xüsusi çəkisi 73,1 faiz artıb. Şəffaflıq göstəricilərindən biri də əDV ödəyicilərinin və əDV-yə cəlb olunan dövriyyələrin sayının artmasıdır. Son 2 ildə aktiv əDV ödəyicilərinin sayı 30 faizdən çox artıb. Digər mühüm göstərici malların, işlərin və xidmətlərin təqdimatı zamanı "elektron qəbz"lə rəsmiləşdirilmiş dövriyyənin artmasıdır.

Vergi sistemi dövlət gəlirlərinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Yaxşı tərtib edilmiş vergi sistemi dövlət xidmətlərini, infrastrukturunu və hökumət əməliyyatlarını dəstəkləmək üçün lazımı vəsait yarada bilər. Vergi sisteminin gəlirlərə əsas təsirləri :

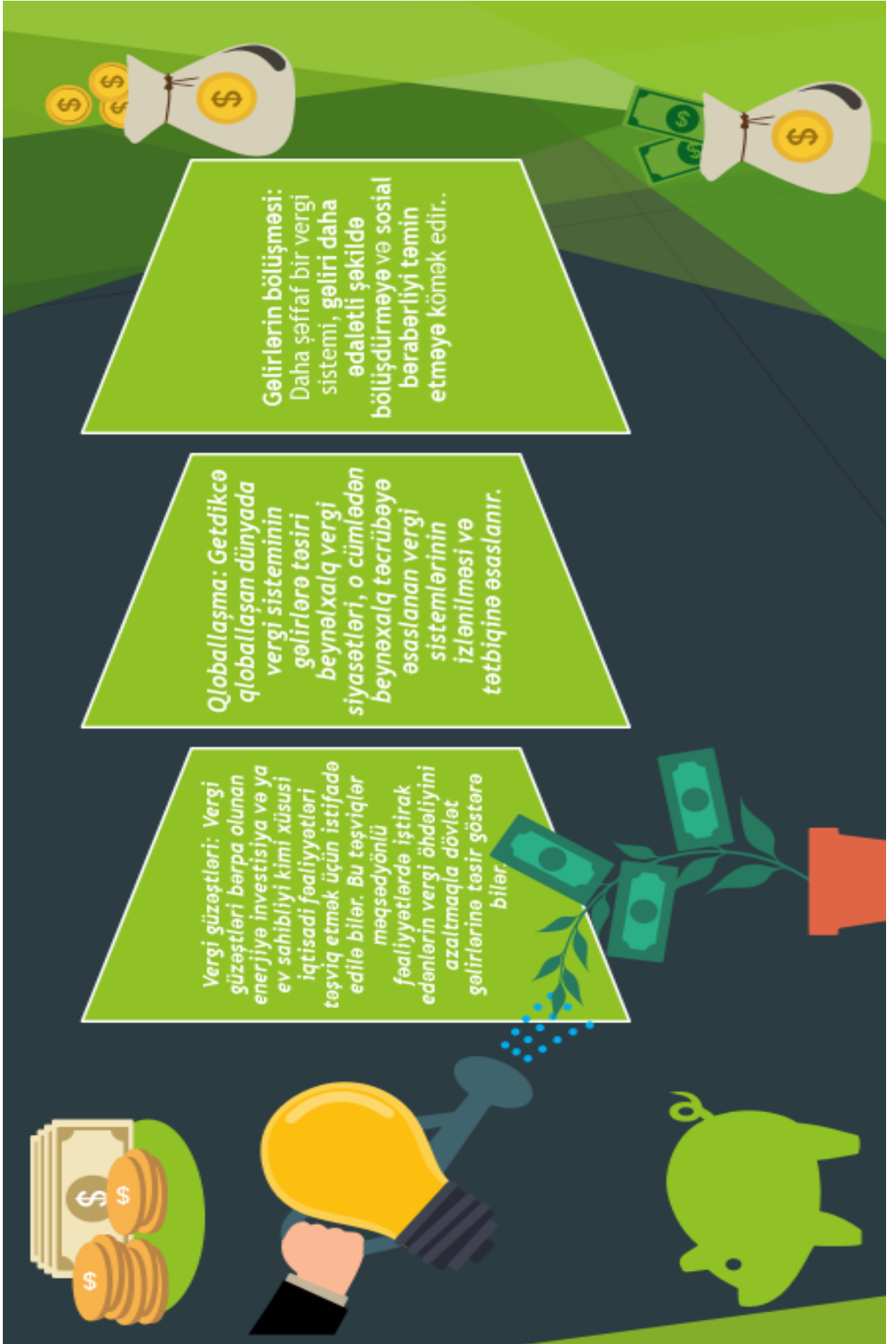
Gəlirlərin yaradılması: Vergi sisteminin əsas məqsədi hökumət üçün gəlirləri artırmaqdır. Gəlir vergisi, korporativ vergi, satış vergisi və əmlak vergisi kimi vergilər dövlət gəlirlərinə töhfə verir.

Səmərəlilik: Səmərəli vergi sistemi yığılma və idarəetmə xərclərini minimuma endirərək, toplanan xalis gəliri maksimum dərəcədə artırır.

İnvestisiyaların cəlb edilməsi: Şəffaf vergi sistemi, ölkəyə xarici və daxili investisiyaları cəlb etməyə kömək edir.

Rəqəmsallaşdırma və Avtomatlaşdırma: Vergi proseslərinin onlayn keçirilməsi və onların avtomatlaşdırılması şəffaflığı əhəmiyyətli dərəcədə artırır.

Vergi güzəştləri: Vergi güzəştləri bərpa olunan enerjiyə investisiya və ya ev sahibliyi kimi xüsusi iqtisadi fəaliyyətləri təşviq etmək üçün istifadə edilə bilər. Bu təşviqlər məqsədyönlü fəaliyyətlərdə iştirak edənlərin vergi öhdəliyini azaltmaqla dövlət gəlirlərinə təsir göstərə bilər.

Qloballaşma: Getdikcə globallaşan dünyada vergi sisteminin gəlirlərə təsiri beynəlxalq vergi siyasətləri, o cümlədən beynəlxalq təcürübəyə əsaslanan vergi sistemlərinin izlənilməsi və tətbiqinə əsaslanır.

Gəlirlərin bölüşməsi: Daha şəffaf bir vergi sistemi, gəliri daha ədalətli şəkildə bölüşdürməyə və sosial bərabərliyi təmin etməyə kömək edir..

Son olaraq onu qeyd edim ki, vergi sistemi dövlət gəlirlərini artırmaq, iqtisadi və sosial nəticələri formalaşdırmaq üçün mühüm vasitədir. Səmərəli və şəffaf vergi inzibatçılığı sistemi təkcə dövlət gəlirlərini artırır, həmçinin vergi ödəyicisi və vergi orqanı arasında vergi sistemine inam yaradır.

***Diqqətiniz üçün
Təşəkkürlər***

Beynəlxalq terrorizm və iqtisadi cinayətlərlə mübarizədə süni intellektin rolu

UNEC, BMDM.
i.e.d., prof. Saleh Məmmədov

Beynəlxalq terrorizmlə mübarizədə SI-in rolu

- ▲ Süni intellekt qlobal terrorizmlə mübarizədə güclü vasitədir. Terrorçular internet və digər yeni texnologiyalarla manipulyasiya etməkdə bacarıqlı olurlar, lakin süni intellekt onların əməliyyatlarına ildırım sürəti ilə qarşı çıxıb bilər.
- ▲ Terrorçuların internet məzmunu həmişəkindən daha sürətli askarları və silinir, maşın alqoritmləri belə məzmunu 15-20 dəqiqə ərzində aşkar edib silə bilər.
- ▲ Süni intellektdən istifadə ilə birləşən kvant hesablamaları terrorçuların axtarışına kömək edən məlumatların işlənməsini sürətləndirir.
- ▲ Terrorizmin maliyyələşdirilməsinə cavabdeh olan şirkətləri və şəxsləri müəyyən etmək üçün blokçeyn qeydiyyatından istifadə də araşdırılır.
- ▲ Süni intellekt terrorizmi proqnozlaşdırmaq və ona qarşı mübarizə aparmaq üçün də istifadə olunur. Bu, daha yüksək həcmli məlumatların təhlilinə imkan verir və bu məlumatlarda insan təfsirinin imkanlarından kənarında olan nümunələri qəbul edə bilər. Bu, əvvəllər məlum olmayan təhdidləri müəyyən etmək üçün bütün əhəlinin geniş hissəsinin fəaliyyətini təhlil edərək məlum şübhəliyərdən xaricə işləyən ənənəvi istintaq üsullarını əlavə edə bilər.
- ▲ Süni intellekt proqramları hətta üzətimə texnologiyaları vasitəsi ilə gizli hissələri müəyyən etmə imkanlarına malikdir. Bu da keçid məntəqələrində terrorizmin kimliyini müəyyən edərək zərərsizləşdirilməsinə real şərait yaradır.

Terrorizmlə mübarizədə süni intellektdən necə istifadə edildiyinə dair bəzi nümunələr

- ▲ **İnternet Məzmununun Moderasiyası:** Süni intellekt internetdə terrorçu məzmunu aşkar etmək və silmək üçün istifadə olunur. Maşın alqoritmləri bu məzmunu 15-20 dəqiqə ərzində aşkar edib silə bilər.
- ▲ **Proqnozlaşdırıcı Analiz:** Süni intellekt terror fəaliyyətinin proqnozlaşdırılan təhlili, radikallaşmaya işarə edən heyecan siqnallarının müəyyən edilməsi, terrorçular tərəfindən yayılan dezinformasiya və saxta xəbərlərin aşkar edilməsi üçün istifadə olunur.
- ▲ **Şəkil Uyğunlaşdırma Texnologiyası:** Facebook məlum terror foto və videolarının digər hesablarda yenidən görünməsinə müəyyən etmək və bloklamaq üçün şəkil uyğunlaşdırma texnologiyasından istifadə edilir.
- ▲ **Project Maven:** Bu layihə İŞİD, əl-Qaide və onların coğrafi cəhətdən səpələnmiş etibarlı şəxsləri ilə mübarizədə süni intellekt və Maşın Öyrənməsindən istifadə edir. O, kəşfiyyat, müşahidə və kəşfiyyat (ISR) aktivləri tərəfindən toplanmış böyük həcmli tam hərəkətli videonun işlənməsini, istismarını və yayılmasını avtomatlaşdırır.

İqtisadi Cinayətlərə qarşı mübarizədə SI- in rolu

- ▶ Süni intellekt çirklə pulların yuyulmasına qarşı mübarizəni kökündən dəyişdirir. Təkcə ABŞ-da çirklə pulların yuyulmasına qarşı mübarizənin dəyəri ildə 23,5 milyard dollar qiymətləndirilir.
- ▶ Bununla belə, SI-in bu mübarizədə iştirak edən banklar üçün iki əsas faydası var:
 1. O, maliyyə cinayətlərinin araşdırılmasının effektivliyini və səmərəliliyini artırır və qurumun risk idarəçiliyini təkmilləşdirə bilər.
 2. Süni intellekt həlləri fırıldaqçılıqla davam edən mübarizədə güclü bir vasitə kimi ortaya çıxır. Fırıldaqçılıq riskləri ödəniş saxtakarlığı, şəxsiyyət oğurluğu, investisiya fırıldaqçılığı və sair kimi müxtəlif qeyri-qanuni fəaliyyətləri əhatə edə bilər.
- ▶ Nəticə olaraq, süni intellekt həm beynəlxalq terrorizmlə, həm də iqtisadi cinayətlərlə mübarizədə mühüm rol oynayır. O, bu təhlükələri aşkar etmək və onlara qarşı mübarizə aparmaq, bu sahələrdə səmərəliliyi və effektivliyi artırmaq üçün güclü alət təqdim edir.
- ▶ Beynəlxalq terrorizmdə olduğu kimi burada da hissələri müəyyən etmə, emosiya və üz cizgilərindən insanın hissələrini müəyyən etmək üzrə super modern programlar meydana çıxır.

Dövlət idarəçiliyində süni intellektin iştirakı

Hökumətdə süni intellektdən potensial istifadələr geniş və müxtəlifdir. Düşüncə texnologiyaları son nəticədə hökumət əməliyyatlarının bütün aspektlərində inqilab edə bilər.

- ▲ Resursların bölüşdürülməsi - məsələn, tapşırıqları daha sürətli yerinə yetirmək üçün inzibati dəstək tələb olunduqda.
- ▲ Böyük məlumatlar destininin formalaşması, emalı və istifadəsi
- ▲ Mütəxəssislərin çatışmazlığı zamanı - əsas suallara cavab vermək, bəzi əməliyyatları insan iştirak etmədən icra etmək. ABŞ-da bu istiqamətdə Si istifadəsi ildə təqribən Azərbaycanın cəmi ÜDM qədər (40-45 milyard dollara qənaət etmək olur.)
- ▲ İqtisadi, siyasi və büdcə proqnozlaşdırması
- ▲ Vergi toplama, xərclərin həyata keçirilməsi
- ▲ Korrupsiyanın qarşısını almaq, fırıldaqçılıq müəyyən olunması.
- ▲ Səhiyyə, sosial təminat, sığorta sisteminin həyata keçirilməsi və s.

Beynəlxalq konvensiya və çoxtərəfli müqavilələrin Si vasitəsilə tam rəqəmsallaşdırılması

- ▶ Süni intellekt və tam rəqəmsallaşmanın başlıca məqsədi idarəetmə prosesinin insan subyektivizmindən azad etmək yolu ilə obyektiv əsaslarla idarəedilməsidir.
- ▶ Bu ali məqsədə nail olmaq üçün subyektlərin qeyri obyektiv qərar qəbul etmə imkanlarını məhdudlaşdırmaq zəruridir.
- ▶ Deməli bütün beynəlxalq hüququn (konvensiya, müqavilə, anlaşmalar və s.) rəqəmsallaşdırılması lazımdır.

Beynəlxalq idarəetmənin müasir xarakteristikası

- ▶ Problemin izahatına keçməzdən əvvəl ümumdünya idarəetmə sisteminin bəzi detallarını diqqətinizə çatdırmaq, görərsiniz ki, BMT təsnifatına görə dünyada əsasən üç qrup ölkələr mövcuddur: inkişaf etmiş ölkələr (İƏÖ), keçid ölkələri və inkişaf etməkdə olan ölkələr və ya ikinci və üçüncü qrup ölkələr.
- ▶ Artıq bu gün idarəçilik prinsiplərinə görə İƏÖ bütün dünyanın idarəçiliyinə cavabdehdir. İƏÖ sırasına daxil olmaq üçün ən vacib amil yüksək iqtisadiyyat deyil, əsas amil dünyanın digər ölkələrinin inkişafına cavabdehliyidir.
- ▶ Həm iqtisadi, həm siyasi, həm maliyyə, həm insan hüquqları, həm və ən əsası sərhədlərin qorunması, toxunulmazlığının təmin edilməsi olduqca vacibdir və 1990-cı illərin əvvəllərində İraq Küveyti işğal etdi, İƏÖ bu haqsızlığı aradan qaldırmaq üçün 60 milyard dollar xərc çəkdi. Arxasınca Azərbaycan, Gürcüstan, Moldova, Ukrayna sərhədləri pozuldu və torpaqları işğal olundu.
- ▶ Azərbaycan bir ilke imza atdı və torpaqlarını İƏÖ-lərdən hər hansı maddi yardım olmadan bərpa etdi. Bununla eyni zamanda müsbət təcrübənin yayılması, sonrakı baş verəcək bəd təcrübənin qarşısının alınmasında da ciddi əhəmiyyətə malikdir. Doğrudur ki, bunlar İƏÖ-nün vəzifələri olsa da, Azərbaycan öz işini özü həll etdi. Bu isə işğal siyasətinə ağır zərbə vurdu.

Beynəlxalq münasibətlərdə rəqəmsallaşmanın vəziyyəti

- ▲ Rəqəmsallaşma hazırda əsasən daxili münasibətləri əhatə edir. Bütün ölkələr yalnız daxili proseslərlə kifayətlənir. Demək olar ki, beynəlxalq münasibətlərdə hər hansı ciddi addım atılmamışdır.
- ▲ Nəzəri tədqiqatlarda da hər hansı ciddi irəliləyiş yoxdur. Mövcud tədqiqatlar isə yalnız diplomatiyanın rəqəmsallaşmasını əhatə edir. Məsələn olaraq Corneliu Bjola və Markus Holmesin “Digital diplomacy”, The Digitalization of Public Diplomacy, Authors: Ilan Manor, University of Oxford 2019, Nicholas Westcottun “Digital Diplomacy: The Impact of the Internet on International Relations” və s. kimi tədqiqatlarını göstərmək olar.
- ▲ Amma beynəlxalq münasibətləri yalnız diplomatiyadan ibarət deyil, bu bütün sahələri və elementləri əhatə edən çox mürəkkəb kompleks özündə ehtiva edir.
- ▲ Diplomatiya, sərəhədlər qorunması, iqtisadiyyat, beynəlxalq ticarət, idxal, ixrac, maliyyə, kredit, pul münasibətləri, hüquqları, təhsil, elm, səhiyyə və kömrük, hərbi, ordu quruculuğu, müdafiə sistemləri və s. Bütün sahələr üzrə beynəlxalq konvensiyalar, iki tərəfli və çoxtərəfli müqavilələr var, fəaliyyət göstərir. Bunların hər biri üzrə ayrılıqda soft program işlənməli, hər bir dövlət tərəfindən imzalanmalıdır.
- ▲ Səbəb – nə üçün beynəlxalq münasibətlər rəqəmsallaşmır?
- ▲ Beynəlxalq münasibətlərin rəqəmsallaşmasının zəif sürətlə aparılması və yaxud əsas sahələrin tamamilə diqqətdən kənar qalması mənim fikrimcə bir sıra səbəblərlə əlaqədar ola bilər.
- ▲ Digital Diplomacy: Theory and Practice, By Corneliu Bjola, Marcus Holmes, Year 2015, 262 s
- ▲ The Digitalization of Public Diplomacy, Authors: Ilan Manor, University of Oxford 2019
- ▲ Nicholas Westcottun “Digital Diplomacy: The Impact of the Internet on International Relations, London 2008

Nə üçün Beynəlxalq münasibətlər təcili rəqəmsallaşdırılmalıdır?

- Dünya sürətlə qloballaşır, qloballaşdıqca kiçilir, daralır. Yaxın zamanlarda bütün Yer Kürəsinin bir idarəetmə obyektinə kimi təzahürü gözlənilir. Belə bir şərait idarəçiliyin sürətlə rəqəmsallaşmasını tələb edir. Digər tərəfdən, yeni planetlər, yeni yaşayış məskənləri axtarılır, aşkar olunur.
- Orta əsrlərdə bizlər dini təriqət və digər mövzularda qardaş qırğımına, sünni-şia davasına çıxarkən Avropalıları yeni torpaqlar, yaşayış məskənləri axtarışına çıxdıılar. Daha daqiq desək qitələr, adalar, məskənlər axtarışına çıxdıılar, Amerika, Avstraliya, Antraktida kimi məskənləri kəşf etdilər, böyük dövlətlərini qurdular. ABŞ, Kanada, Braziliya, Argentina, Avstraliya, Yeni Zelandiya və s. Həmin vaxt qurulan dövlətlər indi dünyaya liderlik edir.
- Tarix təkrarlanır: indi artıq Yer Kürəsi deyil, kainatın yeni məskənləri, Ay, Mars və başqa planetlər araşdırılır və artıq bütün Yer kürəsinin cəmi maddi resurslarından daha çox resurslar aşkar olunub, mənimsənilir.

Beynəlxalq münasibətlərin rəqəmsallaşdırılması necə görürük?

- ▶ Zənnimcə ilk növbədə daxili proseslər rəqəmsallaşdıqdan sonra bütün beynəlxalq konvensiya, ikitərəfli və çoxtərəfli müqavilələr rəqəmsal vəziyyətə keçirilməlidir. Daha sonra bütün üzv dövlətləri tərəfindən imzalanmalıdır.
- ▶ Bu proses süni intellekt, “data science” proqramı, əşyaların interneti vasitəsilə qurulur. Məlumatların toplanması, veb və əşyaların interneti vasitəsi ilə toplanır, daha sonra “Data science” proqramlarına ötürülür və maşın özü insan iştirakı olmadan həmin məlumatları sistemləşdirir.
- ▶ Nəhayət, sistemləşdirərək emal edir, modelləşdirib, süni intellekt vasitəsi ilə nəticə çıxarır. Hər bir konvensiya və müqavilə üçün ayrıca proqram işlənmişdir. Bunun üçün BMT nəzdində xüsusi strukturlar yaradılmalı, büdcə formalaşmalı və vəzifələr dövlətlər arasında bölüşdürülməlidir.
- ▶ Həmçinin, zəruri informasiyanın dövlətlər arasında bölüşdürülməsi qaydaları müəyyənləşdirilməli, həm də mərkəzi qaydada informasiya kloudu yaradılmalıdır.

İlk r qemsallaşma proqramı

- ▲ əslində, m n  elə gəlir ki, Türkiyə və Azərbaycan birlikdə 1975-ci il sərhədlərinin toxunulmazlıęı haqqında Helsinki paktının soft proqram təminatının proqramlaşdırılmasından başlaya bilər.
- ▲ Bunun  c n iki ölkənin xarici iřl r nazirliyi birgə iřci komissiyası yaradır və “Big data”nın toplanması sistemini qurur, him inin Data sayens proqramını hazırlayır.
- ▲ Bu məqsədlə v  ümumiyyətlə rəqəmsal keçidi, elmi islahatları keçirmək  c n Azərbaycanla Türkiyə arasında bir Elm ittifaqının yaranılmasına ehtiyac var. Türkiyənin müsbət təcrübəsi (TUBİTAC, AR-GE maliyyələşmə sistemi), Azərbaycanın maliyyə imkanları və sovet dövründən yüksək ixtisaslı alimləri, ke miř Sovet məkanının istifadəsiz qalmıř elmi potensialıdır.

Beynəlxalq münasibətlərin rəqəmsallaşdırılması sxemi

- ▲ Mənə elə gəlir ki, bu proses bütün digər keçidlərdən daha mürəkkəb və daha məsəflidir.
- ▲ Çünki çox böyük qlobal maraqlara toxunur, burada nə G-20, nə G-7, nə 5 təhükəsizlik üzvləri. Süni intellekt bunların heç birini tanımır və təsir dairələri də olduqca məhduddur. Sistem liberal və insansız idarəetmə sisteminə ciddi bir başlanğıc ola bilərdi.
- ▲ Azərbaycan Respublikası neytral ölkələr birliyinin köməyi ilə BMT qarşısında bu məsələni qaldıra bilər və bu həm bütün cəmiyyətə, eləcə də Azərbaycana çox fayda verə bilər.
- ▲ Bununla bərabər Beynəlxalq Rəqəmsal Keçid Bankının və eyni adda inkişaf proqramının yaradılması zəruri olacaq.

Proqnozlaşdırma işində süni intellektin istifadəsi mümkünlüyü

- ▲ Bir çox ölkələrdə iqtisadi göstəricilərin proqnozlaşdırılmasında süni intellekt geniş istifadə olunur.
- ▲ Bütçə proqnozlaşdırılması (Çin, məsələn, xeyli uğur qazanmışdır).
- ▲ İqtisadi proqnozların müəyyən edilməsi (Estoniya, ABŞ)
- ▲ İlkin mərhələdə, getdikcə təkmilləşmə prosesi sürətlə genişlənir. Hədəf bütün proqnozlaşdırma işinin Si bazasında tam avtomatlaşdırılması, insan iştirakı olmadan həyata keçirilməsidir.

Süni intellekt və Maşın lörning

- ▶ Data sayəns, süni intellekt və maşın lörning arasındakı fərqlər nədir? Bunun mahiyyətini araşdıraraq.
- ▶ Data sayəns və ondan necə istifadə ediləcəyimizi daha yaxşı başa düşmək üçün bu sahə ilə əlaqəli süni intellekt (AI) və maşın lörning kimi digər anlayışları bilmək eyni dərəcədə vacibdir. Tez-tez bu terminlərin bir-birinin əvəzinə istifadə edildiyini görə bilərik, ancaq bəzi fərqlər var. Bu fərqləri aşağıdakı kimi ümumiləşdirə bilərik:
- ▶ Süni intellekt, kompüterin, daha doğrusu, proqramın insan davranışını hər hansı formada təqlid etməsi deməkdir.

Davami

- ▲ Data sayəns süni intellektin tərkib hissəsidir. Daha çox, üst-üstə düşən statistika, elmi metodlar və məlumatların təhlili sahələrinə aiddir. Bütün bunlar məlumatlardan məna və fikir (hazır məhsul) əldə etmək üçün istifadə olunur.
- ▲ Maşın lörning süni intellektin başqa bir alt hissəsidir. Kompüterlərin məlumatları anlamasını və süni intellekt tətbiq etməsini təmin edən üsullardan ibarətdir.
- ▲ Bununla bərabər, “Deep learning” - dərin öyrənmə elmindən geniş istifadə olunur.
- ▲ Dərin lörning maşın lörningin bir hissəsidir və kompüterlərə daha mürəkkəb problemləri həll etməyə imkan verir.

Süni intellekt və Neuronet

Süni intellekt və Data analizinin işlənməsi əsasən Neuronet vasitəsilə həyata keçirilir.

- ▲ Neuron şəbəkəsi, bəzi nəticələr əldə etmək üçün Big Data-dan istifadə edən və "Maşın Öyrənmə" kimi tanınan maşınların özünü idarə edən bir şəbəkəsidir. Bu Məlumat Elminin insanları üçün gələcək perspektivlərinin ən yadda qalan məhsuludur.
- ▲ Neuronet insan beyinin maliyyə üzrə bəzi funksiyalarını yerinə yetirə bilər, yeni süni intellekti yarada bilər, amma hələ tam deyil. Elm inkişaf etdikcə proses güclənir.
- ▲ Müştərilərin təmizliyi, vergi qaçaqlarının müəyyən edilməsi, investisiyaların risklərinin müəyyən edilməsi kimi işlərdə artıq istifadə olunur.

Azərbaycanda süni intellekt istifadəsi: nəliyyətlər, çatışmazlıqlar və təkmilləşdirmə istiqamətləri

- ▶ Azərbaycan Respublikasında SI-in iştirakı hələlik planlaşdırılan vəziyyətdə deyil.
- ▶ Əvvəla elmi yaradıcılıq prosesinə ümumiyyətlə diqqət yetirilmir.
- ▶ Yaradıcılıq nöqtəyi nəzərdən tədqiqat aparılmır
- ▶ Kadr hazırlığı həyata keçirilmir, bu elm öyrənilmir.
- ▶ Nəinki, süni intel. Kadrları, hətta rəqəmsal keçid və virtual dünyaya keçidlə əlaqədar olan 20-25 elm üzrə elmi iş aparılmır və həm də kadr hazırlığı həyata keçirilmir. Süni intellekt, ML, DL, Maliyyə texnologiyaları, Maliyyə mühəndisliyi, Rəqəmsal pul dövriyyəsi, Rəqəmsal valyuta, CBDC, Data sayens - həm də sahələr üzrə, Kognitiv sayens və s.
- ▶ Bütün İEÖ və həmçinin bizim qonşu ölkələrdə bu elmlər üzrə 90-cı illərin ortalarından etibarən kadrlar hazırlanır, geniş Elmi tədq. işi aparılır.
- ▶ Həm də hazır məhsulların istifadəsi de aşağı səviyyədedir. Kadrlar olmayan yerdə elbette hazır texnologiyaların istifadəsi də çətinləşir.

Süni intellekt və təbii intellekt - insan büdcə, milli iqtisadiyyat proqnozlaşdırılmasında: fərqlər, üstünlüklər və nəticə

Nə üçün tanıdığımız, etibar etdiyimiz insanları proqnozlaşmadan yayındırıb süni intellektə ümid edirik? Çox dərin kökləri var.

- ▲ Süni intellekt dediyimiz elmin zirvəsidir, ən yüksək mərhələdir. Soft proqramların işlənməsi zamanı bütün bu sahədə elmi keşflərin, araşdırmaların, beyin mərkəzlərinin, alimlərin, mütəxəssislərin bilik, bacarıqları bu proqramda öz əksini tapır. Mükəmməl bir sistem qurulur. Əks tərəfdə bir neçə mütəxəssisin bilik bacarıq səviyyəsi durur. İki tərəfin əldə etdiyi nəticə çox kəskin fərqlənəcəkdir. İllah da Azərb şəraitində. Azərbaycan bəlkə də ən zəif iqtisad elmi olan ölkələr sırasındadır. Amma elə Amerika mütəxəssislərində də böyük fərq olacaq.
- ▲ Süni intellekt qohum qardaş, tanış bilish tanıdır, göstəriş qəbul etmir, heç cürə təsir etmək mümkün deyil. Əldə olunan nəticələr insan subyektivizmindən, proteksionizmindən, korrupsiya elementlərindən, müdir tapşırıqlarından kənar olacaq.
- ▲ Bir soft proqramın əməl etdiyi məlumatları bir milyon mütəxəssis edə bilməz. Məlumatların çoxluğu SI-in nəticələri üçün vacib amildir.
- ▲ Hazırda mütəxəssislər yalnız struktulu məlumatlar əsasında nəticəyə gəlir, amma SI Biq datanın 80% təşkil edən struktursuz məlumatları da təhlil edir.

Süni intellekt proqnozlaşdırılması: təşkili,
qurulması və vəziyyəti

İki mərhələdə qurmaq olar

1. Natamam avtomatlaşdırma
2. Tam avtomatlaşdırma

Natamam aftomatlaşdırma

- ▲ 4-5 data sayentistdən ibarət bir qrup yaratmaq
- ▲ Ölkənin bütün məlumatlarını: strukturlu və struktursuz. Proqram bütün məlumatları emal edib, riyazi model quracaq. Məlumatlar modeldə işləndikdən sonra proqram dəqiq proqnozları verəcək. İrtisadi artım, büdcə, gəlirlər, xərclər, investisiya, sənaye, struktur və s.
- ▲ Ölkənin bütün informasiya bazası toplanır, həm bu günkü istifadə olunan rəsmi məlumatlar, həm də digər qeyri rəsmi məlumatlar-struktursuz məlumatlar, təhlil olunur. Sosial şəbəkələr, face book, instagram, twitter, ölkə mətbuatı, beynəlxalq təşkilatlar, bütün ictimai təşkilatlar, hətta uşaq pulu, elm-təhsil lobbiçilərinin məlumatları toplanır və emal olunur.
- ▲ Ümumi nəticə hər zaman 100 də bir dəqiqliklə düzgün çıxır. 1% yanlışlıq ola bilər.
- ▲ Bu qrupun iş məsrəfləri 5 milyon dollara çata bilər. Amma nəticə - dünya təcrübəsinə uyğun investisiya olunan 1 dollar 1000 dollardan daha çox gəlir verir.

Gözlənیلən nəticələr -fərqli nailiyyətlər

Mən tələbələrimin köməyi ilə soft proqram hazırladım və təqribi bir hesablamaya apardım (2021-ci il üçün). Nəticə çox təsirləndirici idi.

1. ÜDM artımı proqramla illik 18% verilmişdir. Hökumətin artım faizi 3,4 % olaraq planlaşdırılmışdır. Buna uyğun olaraq büdcə həcmi və qeyri neft istehsalı eyni tempə artırılmışdır. inflyasiya - 8%.
2. Nəyin hesabına bu artım:
 - ▲ Elm xərcləri İsrail və Cənubi Koreya səviyyəsinə qaldırmaq - ÜDM-nin 5% və ya 2,1 milyard dollar - 2021-ci ildə hökumət 86 milyon dollar
 - ▲ investisiya - ÜDM-dən 48%, 20,6 milyard dollar, hökumətin proqnozu -18% və ya 7,8 milyard dollar
 - ▲ investisiyaların əsas mənbəyi kredit resursları, kreditlərin həcmi ÜDM-nin 100% və ya 43 milyard dollar, hökumətin proqnozu 8,8 milyard və ya ÜDM-nin 21%

IOT

- ▶ İot sensorlarla və birlikdə işləmək üçün internetlə təmin olunmuş, bizim nə etdiyimizi bilən və avtomatik çalışıb bizim həyatımızı asanlaşdıran gündəlikli cihazların nəhəng sistemidir.
- ▶ Əşyaların interneti, qısaca İoT olaraq tanınır. İoT, "Internet of Things- Əşyaların interneti" ifadəsinin qısaldılmış formasıdır. Dilimizə birbaşa "Əşyaların interneti" olaraq tərcümə olunan bu ifadə, hər şeydən əvvəl məlumat toplama və məlumat paylaşma qabiliyyətinə malik olmayan obyektlərin zəkasına və yeni qabiliyyətlər əldə edərək internetə bağlana bilmələrinə işəredir.
- ▶ İot ilk dəfə 1999-cu ildə MIT-in (ABŞ) əməkdaşı Aşton Kevin tərəfindən məsləhətçisi olduğu bir şirkətdə (Procter & Gamble) qurulmuşdur. Bu nöqtədə, kompüterlərin bütün fərdi şeyləri idarə etməsinə imkan verən radio tezlik identifikasiyasını (RFID) əşyaların interneti üçün vacib hesab etdi. Əşyalar internetinin əsas mövzusu, insanlar və əşyalar arasında və əşyaların özləri arasında yeni ünsiyyət formalarını təmin etmək üçün müxtəlif cihazlara və gündəlik ehtiyaclara qısa məsafəli mobil alıcıları yerləşdirməkdir.

IoT

- ▲ Əşyaların İnterneti, məlumat yaranan və internetdə paylaşa bilən bütün hesablaşma cihazlarını, mexaniki və rəqəmsal maşınları, obyektləri, heyvanları və hətta insanları birləşdirən toplu texnologiyaya verilən addır. IoT adı ilə elmə daxil olan bu süni intellekt texnologiyası, hər bir "obyektə" özünəməxsus ID (UID) təyin edir, bu da heç bir insan müdaxiləsi olmadan məlumatları bir-biri ilə və mərkəzi idarəetmə mexanizmləri ilə paylaşmağa imkan verir.
- ▲ Bu gün demək olar ki, bütün sektorlardan fərqli ölçülü şirkətlər daha səmərəli işləmək, iş proseslərini təkmilləşdirmək, daha təsirli qərarlar qəbul etmək və işlərinin dəyərini artırmaq üçün müxtəlif internet tətbiqlərindən istifadə edirlər.
- ▲ IoT real həyatın aspektlərini (temperatur, işıq, təzyiç, insanların və ya əşyaların varlığı yaxud yoxluğu və s.) hiss edə bilən və bu real həyat məlumatlarını işləyib. Buna görə də hərəkət edə bilən cihazlar deməkdir. Bu elə bir sistemdir ki, internetə çıxışı olan bütün obyektlər bir-biri kənd təsərrüfatında IoT-un tətbiqi üzrə ABŞ, İsrail, Hollandiya, C.Koreya, Çin, Hindistan, Kanada və s. ölkələr məşhurdur, həm heyvandarlıq, həm bitkiçilikdə, həm də xidmət sahələrində geniş tətbiq edirlər.

lot

- ▶ ile unikal tanışlıq və informasiyanı bir-birinə internet üzərindən ötürmək bacarığı ilə təmin olunublar. Yeni, bu sistemdə insan-insan və ya insan-kompyuter əlaqəsi-ne ehtiyac olmur.
- ▶ IDC (International Data Corporation)-yə görə, IoT texnologiyalarına qoyulan investisiyalar 2020 -ci ilin sonuna 1 trilyon dollar təşkil etmişdir ki, bu da "ağıllı" və bağlı cihazların sayında gözələnən artımın əyani sübutudur. Artıq bir çox insanlar meşət cihazlarını - elektrik sobaları, soyuducular, kondisionerlər və televizorları idarə etmək üçün bu cihazlardan istifadə edirlər. Bütün bunlar IoT texnologiyasının əsas nümunələridir və istifadəçilər çox vaxt bunun arxasında nə olduğunu bilmirlər. Google Assistant, Amazon Alexa və Microsoft Cortana kimi ağıllı cihazlar insanların gündəlik işlərini avtomatlaşdırmasını asanlaşdırır. Şirkətlərin iş tətbiqləri ilə birlikdə istifadə etməsi və bu texnologiyaya daha çox sərmayə qoyması yalnız bir müddətdir. İstehsalda IoT istifadəsindən ən nəzərəcarpacaq irəliləmiş gözənilir - orada fabriklər bölmələrinin işini optimallaşdırmağa kömək edəcək.

İoT tətbiq sahələri

- ▶ İoT Tətbiq Sahələri olduqca müxtəlifdir. İstehlakçıların gündəlik həyatını asanlaşdırın Əşyalar İnternetinin tətbiqləri, həm də korporativ, istehsal və sənaye sahələrində böyük fayda təmin edən tətbiqlər sıx şəkildə istifadə olunur. İoT tətbiqləri avtomobil, telekom və enerji daxil olmaqla bir çox şaquli sahəni əhatə edir.
- ▶ İstehlakçı segmentində, ağıllı termostatlar, kombi qazanlar və işıqlandırma kimi bağlı qurğularla techiz edilmiş ağıllı evlər kompüterlər və smartfonlar vasitəsilə idarə olunur. Sensorları və proqramları olan geyilə bilən cihazlar istifadəçilərin həyatını asanlaşdırmaq və daha rahat etmək üçün istifadəçi məlumatlarını toplaya və təhlil edə və digər texnologiyalarla əlaqə qura bilər. İstifadə oluna bilən (geymək üçün yararlı) qurğular ictimai təhlükəsizlik üçün də istifadə olunur. Məsələn, təhlükə vəziyyətində yangınsöndürənlərin həyatı əlaqələrini izləyərək ilk müdaxilə edənlərin təcili vəziyyətdə ən təhlükəsiz marşrutla bir yerə çatmasını təmin edə bilər.

Davamı

- ▶ Səhiyyə sistemində IoT, ID ünvanlardan əldə olunan məlumatları təhlil edərək xəstələri daha yaxından izləmək imkanı da daxil olmaqla bir çox faydalı imkanlar təqdim edir. Xəstəxanalar tez-tez həm dərman, həm də tibbi cihazların inventar idarə edilməsi kimi vəzifələri yerinə yetirmək üçün IoT sistemlərindən istifadə edirlər.
- ▶ Məsələn, ağıllı binalar bir otaqda neçə adam olduğunu aşkar edən sensorlar istifadə edərək enerji xərclərini azalda bilər. Temperatur uzaq bir mərkəzden avtomatik və ya əl ilə tənzimləyə bilər. Məsələn, sensorlar bir konfrans otağının boş olduğunu alqılarsa, ofisdəki hər kəs işdən çıxanda kondisioneri yandıra və ya temperaturu aşağı sala bilər.

Davamı

- ▲ Ağıllı şəhərlərdə istifadə olunan ağıllı küçə işıqları və ağıllı sayğaclar kimi loT sensorlar tıxacların azalmasına, enerjiyə qənaət etməyə, ətraf mühitin göstəricilərini izləməyə və ictimai təhlükəsizliyin təmin olunmasına kömək edir.
- ▲ Kend təsərrüfatında istifadə olunan loT əsaslı ağıllı əkinçilik sistemləri, bağlı sensorlardan istifadə edərək əkin sahələrinin işığını, temperaturunu, rütubətini və torpaq nəmini izləməyə kömək edir. loT, suvarma sistemlərini avtomatlaşdırmaq üçün də istifadə olunur. Heyvanların yetişdirilməsi zamanı onların loT vasitəsi ilə mərkəzə birləşdirilməsi bütün zəruri bilgiləri idarəetmə mərkəzinə ötürə bilir və bununla da optimal qərarların verilməsinə imkan yaradır.
- ▲ Azərbaycan üçün də aqrar sahələrdə loT-un istifadəsi çox xeyirlidir. Qabaqcıl ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, kend təsərrüfatında bu texnologiyanın istifadəsi çox problemlərin həllinə səbəb olur.
- ▲ Əşyaların İnterneti yalnız kend təsərrüfatı deyil, bütün müəssisə və təşkilatlara çoxsaylı üstünlüklər təqdim edir. loT, şirkətlərə, fermerlərə və təşkilatlara işlərini və strategiyalarını yaxşılaşdırmaq üçün vasitələr təqdim edir.

IoT-un imkanları

IoT -nin milli iqtisadiyyatın sahələrindən asılı olmayaraq təkliif etdiyi ümumi imkanlar və üstünlükləri aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar::

- ▲ İş proseslərinin monitorinqi
- ▲ Müştəri təcürübəsini yaxşılaşdırmaq
- ▲ Vaxta və pula böyük qenaət
- ▲ İşçilərin məhsuldarlığının artırılması
- ▲ İş modellərinin inteqrasiyası və uyğunlaşdırılması
- ▲ Məlumatların köməyi ilə daha optimal qərarlar qəbul olunması
- ▲ Gəlir və səmərəlilik artımı
- ▲ Bütün bu üstünlüklər aqrar sahələrdə daha qabarıq görsənir. Təəssüf ki, Azərbaycan şəraitində başqa informasiya texnologiyaları kimi IoT-un istifadəsi, təcqi, araşdırılması, mütəxəssislər hazırlanması yox səviyyəsindədir. Amma IoT bütün sahələrin rəqəmsallaşdırılması, süni intellekti programlarının hazırlanması, biq datanın toplanması üçün hər yerdə lazımdır.

**Diqqətinizə görə
təşəkkür edirəm**

CİNAYƏT YOLU İLƏ ƏLDƏ EDİLMİŞ ƏMLAKIN
LEQALLAŞDIRILMASINA VƏ TERRORÇULUĞUN
MALİYYƏLƏŞDİRİLMƏSİNƏ QARŞI MÜBARİZƏDƏ MÜŞTƏRİ
UYĞUNLUĞU TƏDBİRLƏRİ

SƏRBƏST AUDİTOR – KƏRİMOV ŞAMXAL VƏLİ OĞLU

I.ƏL/TMM QANUNUNA GÖRƏ ÖHDƏLİK DAŞIYAN ŞƏXSLƏR:

Maliyyə institutları – kredit təşkilatları, həyatın yığım sığortası fəaliyyəti ilə məşğul olan yerli və xarici sığortacılar, təkrarsığortacılar və sığorta vasitəçiləri, investisiya şirkətləri, investisiya fondları, bu fondların idarəçiləri, xarici investisiya fondlarının nümayəndəlikləri, mərkəzi depozitar, poçt rabitəsinin milli operatoru, lombardlar, maliyyə lizinqi xidmətləri göstərən şəxslər, virtual aktiv xidməti təminatçıları və valyuta mübadiləsi fəaliyyətinə lisenziya almış şəxslər, banklardan başqa debet və ya kredit kartları buraxmaq səlahiyyəti olan təşkilatlar.

Qeyri-maliyyə institutları və peşə sahibləri – rieltorlar, vəkillər, notariuslar, hüquq, mühasibat və vergi məsləhəti xidmətləri göstərən müstəqil şəxslər, auditor xidməti göstərən şəxslər (mühasibat və vergi məsləhəti xidmətləri göstərdikdə), belə xarici hüquqi şəxslərin Azərbaycan Respublikasındakı filial və ya nümayəndəlikləri.

ÜMUMİ QAYDALAR

Aşağıdakı hallarda müştəri uyğunluğu tədbirləri tətbiq edilməlidir

İşgüzar münasibətlərin yaradılmasından əvvəl	20000 manat məbləğində və ya limitdən artıq məbləğdə həyata keçirilməsi gözlənilən hər hansı birdəfəlik əməliyyatdan əvvəl (bu halda, həmçinin limit çərçivəsində həyata keçiriləcək bir-biri ilə əlaqəsi olan və ümumi məbləği limitdən artıq olan bir neçə əməliyyat aiddir)	Maliyyə vasitələrinin elektron köçürülməsi və virtual aktivlərlə əməliyyatların aparılmasına dair Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı tərəfindən müəyyən edilmiş qaydalarla uyğun olaraq maliyyə vasitələrinin birdəfəlik elektron köçürülməsindən və virtual aktivlərlə aparılan birdəfəlik əməliyyatlardan əvvəl	Əmlakın cinayət yolu ilə əldə edilməsinə və ya terrorçuluğun maliyyələşdirilməsində istifadə edilməsinə şübhə yaradan bütün hallarda	Əldə edilmiş məlumat və sənədlərin doğruluğuna və ya uyğunluğuna dair şübhələr olduqda
--	--	---	--	--

Öhdəlik daşıyan şəxslərin müştəri uyğunluğu tədbirləri çərçivəsində görməli olduğu tədbirlər:

Qanunun 4.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hallarda müştərinin eyniləşdirmə, müştərinin eyniləşdirmə məlumatlarını etibarlı, müstəqil mənbələrdən əldə edilən məlumat və sənədlər və ya informasiya ehtiyatları əsasında verifikasiya etməli və digər müştəri uyğunluğu tədbirlərini həyata keçirməlidir.

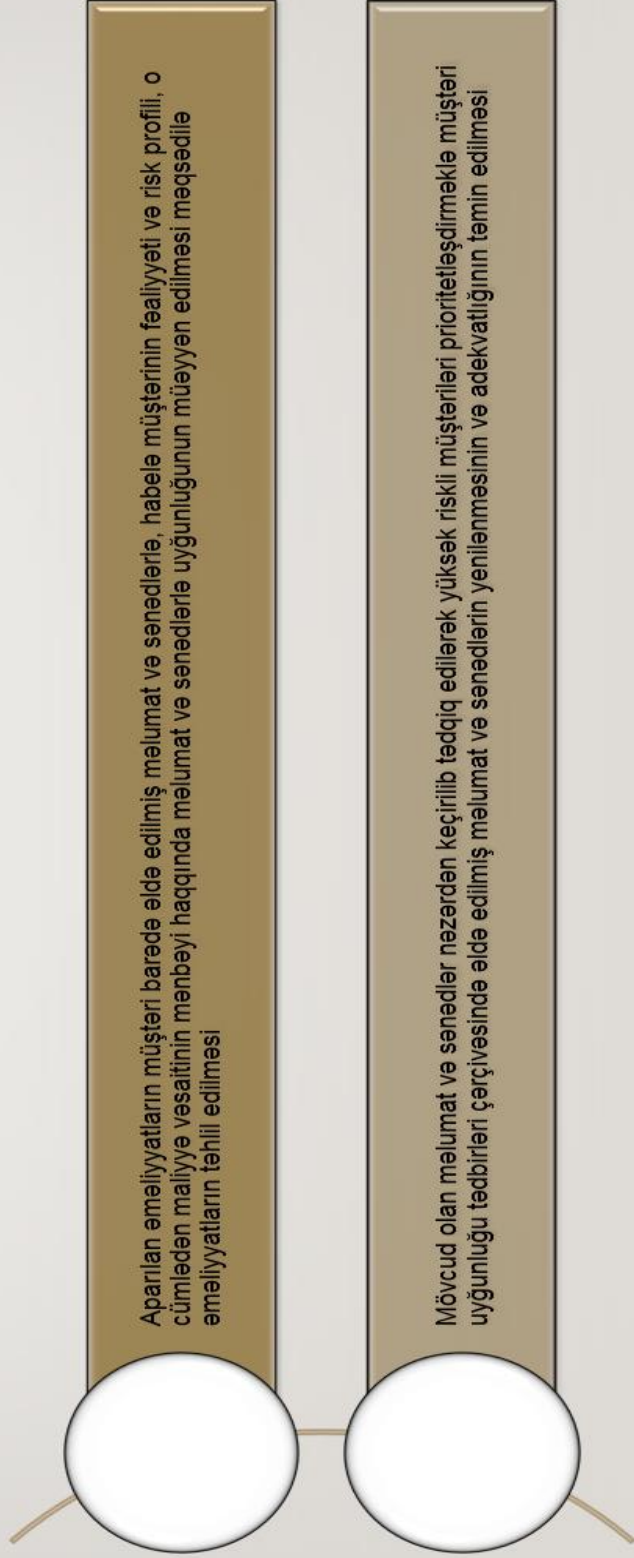
Şəxsin müştərinin və ya digər şəxsin adından fəaliyyət göstərməsi üçün qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada təsdiq edilmiş səlahiyyətinin olub-olmamasını müəyyən etməli, bununla yanaşı eyniləşdirmə və eyniləşdirmə məlumatlarını etibarlı, müstəqil mənbələrdən əldə edilən məlumat və sənədlər və ya informasiya ehtiyatları əsasında verifikasiya etməli və digər müştəri uyğunluğu tədbirlərini həyata keçirməlidir.

Benefisiar mülkiyyətinin kimliyinin müəyyən edilməsinə tam əmin olanadək onu eyniləşdirməli və benefisiar mülkiyyətinin eyniləşdirmə məlumatlarını etibarlı, müstəqil mənbələrdən əldə edilən məlumat və sənədlər və ya informasiya ehtiyatları əsasında verifikasiyası üçün ağılabatan tədbirlər görməlidir.

İşgüzar münasibətlərin məqsədini və mahiyyətini aydınlaşdırma və bu barədə müştəridən məlumat və sənədlər əldə etməlidir.

Qanunun 4.4.1.-4.4.4.-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş məlumatlar və sənədlər əsasında müştəri profilini yaratmalıdır.

ÖHDƏLİK DAŞIVAN ŞƏXSLƏRİN İŞGÜZAR MÜNASİBƏTLƏRƏ MÜŞTƏRİ UYGUNLUĞU TƏDBİRLƏRİNİ DAVAMLIL OLARAQ TƏTBİQ ETMƏLİ OLDUĞU HALLAR:

HÜQUQİ ŞƏXSİN BENEFİSİAR MÜLKİYYƏTÇİSİNİN EYNİLƏŞDİRİLMƏSİ AŞAĞIDAKI ARDİCİLLİĞA UYĞUN OLARAQ HƏYATA KEÇİRİLMƏLİ VƏ EYNİLƏŞDİRMƏ MƏLUMATLARININ VERİFİKASİYASI APARILMALIDIR

Son nəticədə hüquqi şəxsə mühüm iştirak payına (hüquqi şəxsə iştirak paylarının bölgüsü mühüm iştirak payının mövcudluğunu istisna etmərsə) malik olan fiziki şəxs (şəxslər) müəyyən edilməli

Mühüm iştirak payına malik olan fiziki şəxsin (şəxslərin) hüquqi şəxsin benefisiar mükiyyətçisi olmasına dair şübhələr olduqda və ya iştirak payı əsasında hüquqi şəxsə nəzarəti həyata keçirən fiziki şəxs (şəxslər) mövcud olmadıqda, hüquqi şəxsə başqa formada mövcud nəzarəti həyata keçirən fiziki şəxs (şəxslər) müəyyən edilməli

Əgər hüquqi şəxs üzərində iştirak payı əsasında və ya başqa formada nəzarəti həyata keçirən fiziki şəxsi müəyyən etmək mümkün deyildirsə, hüquqi şəxsə rəhbərliyi həyata keçirən fiziki şəxs (şəxslər) müəyyən edilməli

FİZİKİ ŞƏXSLƏRƏ MÜNƏSİBƏTDƏ EYNİLƏŞDİRMƏ TƏDBİRLƏRİ

Adı, soyadı, atasının adı (olduğu təqdirdə), ad, soyad və ya atasının adı dəyişdirildikdə əvvəlki ad, soyad və atasının adı, FIN-I, FIN olmaqla şəxsiyyəti təsdiq edən sənədin nömrəsi, vətəndaşlığı, rezidentliyi, doğum tarixi

İş yeri və vəzifəsi
Digər gəlir mənbələri

Birdəfəlik əməliyyatlar zamanı əməliyyatın növü, təyinatı, istiqaməti, vəsaitin mənbəyi

Her hansı iş yeri, vəzifəsi və digər gəlir mənbələri olmadıqı təqdirdə və ya gəliri ilə əməliyyat aparmaq istədiyi əmlakın məbləği arasında uyğunsuzluq müəyyən edildikdə müştəri məbliyələşdirən (sponsor) şəxs və ya şəxslər (o cümlədən hər hansı iş yeri, vəzifəsi və digər gəlir mənbələri olmayan və ya gəliri ilə əməliyyat məbləği arasında uyğunsuzluq müəyyən edilmiş məbliyələşdirən (sponsor) şəxslərin özlərini məbliyələşdirən (sponsor) şəxs və ya şəxslər) barədə bu yuxarıdakı abzaslarda nəzərdə tutulan məlumatlar

Əlaqə məlumatları (qeydiyyatda olduğu və (və ya) faktiki yaşadığı ünvanı, telefon nömrəsi, poçt ünvanı, elektron poçt ünvanı və s.).

FƏRDİ SAHİBKARLARA MÜNASİBƏTDƏ EYNİLƏŞDİRMƏ TƏDBİRLƏRİ

- ⊗ VÖENİ
- ⊗ Fəaliyyət növləri
- ⊗ Təqdim etdiyi malların, gördüyü işlərin və ya göstərdiyi xidmətlərin növü

- ⊗ İşçilərinin və mülki hüquqi müqavilələr üzrə işə cəlb edilmiş hüquqi və fiziki şəxslərin sayı
- ⊗ Aktivlərinin həcmi
- ⊗ Son 12 aylıq dövryyəsinin aylar üzrə həcmi

- ⊗ Son 12 ayda xaricə və xaricdən köçürmələrinə və bu köçürmələrin məbləğinə dair məlumat (olduğu təqdirdə)
- ⊗ Əsas müqavilə tərəfdaşlarına dair eyniləşdirmə məlumatları
- ⊗ Nəzərdə tutulan dövlət satınalmalarında iştiraka dair məlumat və ehtimal olunan əməliyyatların məbləği

SIYASI NÜFUZLU ŞƏXSLƏR, ONLARIN YAXIN QOHUMLARI VƏ YA YAXIN MÜNƏSİBƏTDƏ OLDUĞU ŞƏXSLƏRLƏ ƏMƏLİYYATLAR

Siyasi nüfuzlu şəxsin, onların yaxın qohumları və ya yaxın münasibətdə olduğu şəxslərin əməliyyat apardığı əmlakların, habelə ümumilikdə digər sərvətlərinin mənbəyi

Siyasi nüfuzlu şəxsin həmin vəzifəyə təyin olunma tarixi

Siyasi nüfuzlu şəxsin yaxın qohumunun siyasi nüfuzlu şəxslə qohumluq əlaqəsi (sonradan qohum olduqda qohum olduğu tarix)

Siyasi nüfuzlu şəxslə eyni hüquqi şəxs və ya xarici hüquqi təsisatın ortaq benefisiar müлкyyəti olduğu və ya xarici hüquqi təsisatın adı, hüquqi şəxsin VÖEN-i və ya xarici hüquqi təsisatın eyniləşdirilmə nömrəsi

Adlarına siyasi nüfuzlu şəxs faktiki məxsus əmlak hüquqların rəsmiləşdirildiyi şəxslər olduqda əmlak barədə məlumatlar

HÜQUQİ ŞƏXSLƏRƏ VƏ XARİCİ HÜQUQİ TƏSİSATLARA MÜNASİBƏTDƏ EYNİLƏŞDİRMƏ TƏDBİRLƏRİ

• Adı, əmtəə nişanı (olduğu təqdirdə), təşkilat-hüquqi forması, hüquqi ünvanı, VOEN-1, təsis (qeydiyyatdan keçməyi) edilmiş tarix, cari fəaliyyətinə rəhbərlik edən vəzifəli şəxslərin adı, soyadı, vəzifəsi və doğum tarixi, idarəetmə və nəzarət orqanlarının strukturu

• Fəaliyyət növləri

• Təqdim etdiyi malların, gördüyü işlərin və ya göstərdiyi xidmətlərin növü

• Filial, şöbə və nümayəndəlikləri barədə məlumat

• Nizamnamə kapitalının məbləği, onun formalaşma mənbəyi və maliyyə vəziyyəti (aktivləri, passivləri, kapitalı və dövlət büdcəsinə borclar və digər icbari ödənişlər)

• Təsisçilərə dair Fiziki şəxslərə münasibətdə qeyd olunan məlumatlar

• Bəzifəsiz mülkiyyətçilərə dair Fiziki şəxslərə münasibətdə qeyd olunan məlumatların ilk 5 abzasında nəzərdə tutulmuş məlumatlar

• İdarəetmə və nəzarət orqanlarında çalışan şəxslərin adı, soyadı, atasının adı (olduğu təqdirdə), doğum tarixi, vəzifəsi

• Birləşməlik əməliyyatlar zamanı əməliyyatın növü, təyinatı, istiqaməti, vəsaitin mənbəyi

• Əlaqə məlumatları (faktiki ünvanı, telefon nömrəsi, poçt ünvanı, elektron poçt ünvanı və s.)

• Xarici dövlətlərdə (ərəzlərdə) təsis edilmiş (qeydiyyatdan keçmiş) hüquqi şəxsin eyniləşdirmə nömrəsi, və digər qeydiyyat sənədləri

SADƏLƏŞDİRİLMİŞ TƏDBİRLƏR

Müştərinin və benefisiar mülkiyyətinin verifikasının işgüzar münasibətlə yaradıldıqdan sonra həyata keçirilməsi işgüzar münasibətlər çərçivəsində əməliyyatların illik dövryyəsi yüz min manatdan aşağı olan hallarda müştərilərin eyniləşdirmə məlumatlarının yenilənməsinin ən azı 3 ildə 1 dəfə vaxt intervalından daha uzun vaxt intervalında həyata keçirilməsi

Eyniləşdirmə zamanı tələb olunan işgüzar münasibətlərin məqsədinin və mahiyyətinin bu barədə əlavə məlumat əldə etmədən və ya hər hansı bir araşdırma aparmadan, həyata keçirilən maliyyə əməliyyatının növündən və ya yaradılmış işgüzar münasibətdən irəli gələrək müəyyən edilməsi

GÜCLƏNDİRİLMİŞ MÜŞTƏRİ UYGUNLUĞU TƏDBİRLƏRİ:

|| Müşəri barədə əlavə məlumatlar və sənədlər (məs: iş yeri və fəaliyyəti, əmlakının həcmi, açıq mənbələrdən əldə edilə bilən məlumatlar, əlavə gəlir mənbələri barədə məlumat və s.) əldə etmək, müştərinin və onun bənefişiar mülkiyyətişinin eyniləşdirilmə məlumatlarını daha intensiv olaraq yeniləmək və verifikasiya etmək

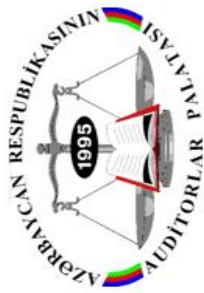
□ İşgüzar münasibətlərin mahiyyəti barədə əlavə məlumatlar və sənədlər əldə etmək
|| Müştərinin vəsaitinin və sərvetlərinin mənbəyi barədə əlavə məlumat və sənədlər əldə etmək
|| Aparılmış və ya nəzərdə tutulan əməliyyatın (əqdin) məqsədi barədə əlavə məlumat əldə etmək

□ İşgüzar münasibətləri rəhbərliyin razılığı ilə yaratmaq və ya davam etdirmək
|| Müştəri profili üzrə nəzarət tədbirlərinin müddətini və dövrüünü artırmaqla işgüzar münasibətlərin davamlı monitorinqini həyata keçirmək, ələcə də əməliyyat (əqd) modellərini seçərək əlavə təhlilini həyata keçirmək

PRAKTİKİ INSTRUMENTLƏR, ÇƏTİNLİKLƏR VƏ TƏKLİF

Məhkəmə və cinayət təqibi orqanları, digər səlahiyyətli dövlət qurumlar, nəzarət orqanları və özəl sektor arasında əməkdaşlıq imkanlarının yaradılması və mövcud əməkdaşlığın artırılması;

“Milli Fəaliyyət Planı”na uyğun olaraq nəzərdə tutulan tədbirlərin sistemli və əlaqəli şəkildə həyata keçirilməsinə əlverişli şəraitin yaradılması.

DIQQƏTİNİZƏ GÖRƏ MINNƏTDARIQ.

"PL/TM riskləri və vətəndaş cəmiyyəti:
Azərbaycan təcrübəsinin təhlili"

Əliməmməd Nuriyev

«Şəffaflıq Azərbaycan»(TA) İcraçı direktor

FATF yanaşması

FATF Təvsiyələri-Giriş hissəsindəki qeydlərdən:

FATF maliyyə sisteminin təhlükəsizliyinin təmin edilməsində mühüm tərəfdaşlar olaraq özəl sektor, vətəndaş cəmiyyəti və digər maraqlı tərəflərlə sıx və konstruktiv dialoqun davam etdirilməsində istiqamətdə fəaliyyətlərə sadıqdır.

Təvsiyələrin yenilənməsində bu iştirakçılarla geniş məsləhətləşmələr aparılmış və ümumilikdə, bu proses onların şərh və təkliflərindən olduqca faydalanmışdır.

İrəliyə doğru hərəkət edərkən, FATF öz mandatına uyğun olaraq qlobal maliyyə sistemi üçün yeni yaranmaqda olan təhlükələrə dair yeni məlumatlar əsasında müvafiq hallarda standartlara dəyişikliklər edilməsi məsələsini diqqət mərkəzində saxlamağa davam edəcəkdir.

PL/TMM sahəsində VCT-nin rolu/Beynəlxalq səviyyədə

Beynəlxalq təşəbbüslərdə iştirak	<p>EİTİ</p> <p>Açıq Hökumət Tərəfdaşlığı Təşəbbüsü (OGP)</p> <p>Ödədini Açıqla-Təşəbbüsü (PWYP)</p> <p>Transparency International</p>
Beynəlxalq ölkə monitorinqlərində iştirak	<p>QREOQ Monitorinqi</p> <p>OECD-nin Şərqi Avropa və Mərkəzi Asiya üzrə Antikorrupsiya Şəbəkəsinin İstanbul Fəaliyyət Planı</p> <p>Avropa Şurasının "Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında" və "Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında", Birləşmiş Millətlər Təşkilatının "Transmilli mütəşəkkil cinayətçilikə qarşı" konvensiyalarının implemenasiyası üzrə qiymətləndirmələr</p>
Beynəlxalq Əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi	<p>Birgə layihələr, məsələn Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrində satınalmaların qiymətləndirilməsi (Transparency Azerbaijan)</p> <p>Birgə monitorinqlər, məsələn büdcə açıqlığı ilə əlaqədar</p>

PL/TMM sahəsində VCT-nin rolu/Milli səviyyədə

VCT-nin rolu		Profilaktik	Diagnostik	Konsultativ	Aşkarlayıcı
	Maarifləndirmə	Monitoring Sorgular	Siyasetin və praktikada performans analizi və tövsiyələr	Qaynar xətlər KIV-in monitoringi	
	Təşviqat	Araşdırma	Siyasetin və qanunvericinin təkmilləşdirilməsi	Vətəndaş müraciətləri	
	İslahatara və hökumət siyasətlərinə ictimai inam formalaşdırılması	Ekspertiza	İslahatların təşviqi		
	Şəffaflığın və hesabatlılığın təşviqi		Xarici təcrübəsinin öyrənilməsi		

VCT-nin rolu

FATF tövsiyələrinin implementasiyasının izlənilməsi

MRQ aparılmasında konsultasiya

Maraqlı tərəflərə xarici təcrübə ilə əlaqədar təlim dəstəyi verilməsi

İslahatlar və qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinin təşviqi

Monitorinq subyektlərinin PL/TM sahəsində bacarıqlarının artırılmasında və praktik vərdişlərinin təkmilləşdirilməsində təlim və metodik dəstək verilməsi

Müzakirə və diskussiyalar, debatlar, mövcud praktikanın ayrı-ayrı aspektlərinin təhlili ilə məsul qurumları və qərarvericilərə cavabdeh saxlamaq

Əhalinin maliyyə köçürmələri, onlayn bank əməliyyatları, pul tranzaksiyası əməliyyatları sahəsində risklər barəsində effektiv məlumatlandırılması

VCT-nin rolu		Profilaktik	Diaqnostik	Konsultativ	Aşkarlayıcı
Təhdidlər					
Vergi və əlaqəli cinayətlər	Mİ-nin maarifləndirilməsi və məlumatlandırılması Bilik və bacarıqların artırılması(Təlim və seminarlar) Metodik vəsaitlər	Monitoring və ictimai nəzarət tədbirləri Sorgular və ekspert araşdırmaları	Qanunvericiliyin və siyasət sənədlərinin analizi, boşluqların müəyyən edilməsi Xarici təcrübənin öyrənilməsi və tətbiqi ilə bağlı tövsiyələr	Qaynar xətt və hüquqi yardım xidmətləri nəticəsində əldə olunmuş məlumatlar QHT-lərin müraciəti KİV-in monitoringi	
korruptsiya	Ümumi maarifləndirmə Antikorruptsiya mədəniyyətinin yaradılması Korruptsiyaya qarşı mübarizədə vətəndaş iştiraklığının təşviqi İctimai nəzarət və iştirakçılıq Dürlüştük siyasətlərinin təşviqi	Monitoring və ictimai nəzarət tədbirləri Sorgular və ekspert araşdırmaları İndekslərin hazırlanması	Antikorruptsiya ekspertizaları Antikorruptsiya siyasətinin səmərəliliyinin ölçülməsi və tövsiyələr Xarici təcrübənin öyrənilməsi və tətbiqi ilə bağlı tövsiyələr	Qaynar xətt və hüquqi yardım xidmətləri nəticəsində əldə olunmuş məlumatlar QHT-lərin müraciəti KİV-in monitoringi Vətəndaş müraciətləri	
Narkotik vasitələrinin qanunsuz dövriyyəsi	Ümumi və spesifik maarifləndirmə Antonarkotik mühitin yaradılması üçün təşviqat Sosial xidmətlərin təşkili Cəmiyyətə reinteqrasiya və adaptasiya	Sorgular Mövcud data bazaların təhlili və hesabatlar hazırlanması	Qanunvericiliyin və siyasətin analizi tövsiyələrin hazırlanması Performans təhlillərinin hazırlanması	Qaynar xətt və hüquqi yardım xidmətləri nəticəsində əldə olunmuş məlumatlar QHT-lərin müraciəti KİV-in monitoringi Vətəndaş müraciətləri	
Qaçqınlar	Ümumi və spesifik maarifləndirmə	Mövcud data bazaların təhlili və hesabatlar hazırlanması	Qanunvericiliyin və siyasətin analizi tövsiyələrin hazırlanması	-	

PL/TM siyasətləri VCT-yə necə təsir edə bilər?

Qeyri-Kommersiya Hüququ üzrə Avropa Mərkəzi (ECNL): "Terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə və pulların leqallaşdırılmasına qarşı mübarizə həddindən artıq dərəcədə tənzimləndiyi halda VCT-lər nə edə bilərlər?"

Bunun VCT-lərə təsiri aşağıdakılardan ibarətdir:

- Milli qanunvericilik normaları vətəndaş cəmiyyəti üçün önəmli olan hüquqları: ifadə və fikir azadlığını, birləşmək azadlığını, toplaşmaq azadlığını və iştirakçılıq hüququnu məhdudlaşdırır.
- Vətəndaş cəmiyyətinin maliyyə xidmətlərinə çıxışı məhdudlaşır, bank hesablarının açılmasından imtina edilir və ya onlar özbaşına bağlanılır, əməliyyatlar həddən artıq ləngidilir və ya dayandırılır, yaxud həddən artıq ağır inzibati tələblər qoyulur.
- Vətəndaş cəmiyyəti "milli təhlükəsizliyə təhlükə" yaratmaqda və ya "dövlətin düşməni" olmaqda ittiham edilir.

VCT-lər pulların leqallaşdırılmasına (PL), terrorizmin maliyyələşdirilməsinə (TM) və terrorizmə qarşı mübarizə standartlarının səbəb olduğu sui-istifadə və ya həddindən artıq tənzimləmə halları ilə üzləşdikdə bunu necə dəf edə bilərlər?

PL/TM siyasətləri VCT-yə necə təsir edə bilər?

- VCT-lərin naratılığı :
- • Həddindən artıq dərəcədə tənzimləmələrlə, səmərəsiz tədbirlərlə bağlı narahatlıqlar;
- • Terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi riskləri barədə VCT-lər arasında bilgi və ya məlumatların olmaması;

QHT-lərin narahatlığı

QHT-lərə son dərəcə ciddi nəzarət və monitoring terrorizmin maliyyələşdirilməsindən sui-istifadə riskimi çox azaldır:

Azərbaycanda QHT-lərdən sui-istifadənin terrorun maliyyələşdirilməsi ehtimalı çox azdır. Səlahiyyətliələrin öz qiymətləndirməsinə görə, QHT sektorunda terrorun maliyyələşdirilməsi riski aşağıdır.

Nümunələr daxildir:

Ölçüsündən, tutumundan və riskə məruz qalmasından asılı olmayaraq bütün QHT-lərə xarici mənbələrdən nağd ianə almaq qadağandır;

QHT-lərə istənilən ölçüdə və ya hər hansı şəraitdə anonim pul ianələri əldə etmək qadağandır (küçə və ya qapı-qapı yığımlarını effektiv şəkildə qadağan etmək);

Ölçüsündən, qabiliyyətindən və riskə məruz qalmağından asılı olmayaraq bütün QHT-lərdən hər hansı grant üçün səlahiyyətli orqanlardan əvvəlcədən razılıq alması tələb olunur.

Ölçüsündən, potensialından və riskə məruz qalmağından asılı olmayaraq bütün QHT-lər PL/IMM riskinin qiymətləndirilməsini tamamlamalı və təsdiq üçün təqdim etməlidir; və hər hansı müəyyən edilmiş riski aradan qaldırmaq üçün qaydalar və prosedurlar tətbiq etdiklərini göstərmək.

Ölçüsündən, qabiliyyətindən və ya riskə məruz qalmasından asılı olmayaraq, bütün QHT-lər CFT məqsədləri üçün alınmış bütün qrantlar haqqında ətraflı maliyyə hesabatı hazırlamalı və səlahiyyətli orqanlara təqdim etməlidir.

QHT-lərin narahatlığı

- PL/TMM pozuntularına görə sanksiyalar və ya digər nəzarət tədbirləri mütənasib deyil.
- “ Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında” qanunun tələblərinə əməl edilməməsinə görə fəaliyyət dayandırılır və ya xitam verilir və 10.000 manatdan 20.000 manatadək (5400-10.800 avro) məbləğində cərimə edilir. QHT üçün, 2000 AZN – 4000 AZN (€1000-€2000) vəzifəli şəxslər üçün.
- Azərbaycanda QHT-lərin minimum məbləği 10.000 manat olan illik gəlirin 87%-dən çoxdur.

QHT-lərin narahatlıđı: TƏKLİFLƏR

QHT-lərin total  kild  Monitoring i tirakcısı kimi qəbul edilməsi yanaşması dəyişsin

İllik dövriyyəsinə yaxud, başqa adekvat meyara görə uyđun QHT-lər monitoring  cəlb olunsun

QHT sektoru geniş və davamlı  kild  maarifl ndirilsin

Bu məqsədlə ixtisaslaşmış QHT-lərə grantlar v  sifarişlər verilsin

Komplayns sahəsində audit yanaşması

Nesibe Muradxanova

«KPMG Azərbaycan» şirkətində Partnyor,
Audit xidmətlərinin rəhbəri

Şübhəli əməliyyatlar barədə MMX-yə məlumat təqdim etməli olan qurumlar

Banklar və digər maliyyə təşkilatları

Auditorlar

Məsləhətçilər (vergi, hüquq, mühasibatlıq)

Lombardlar, QHT-lər və s.

Komplayns sahəsinə auditorların yanaşması

Biz bütün audit müştəriləri üçün «Öz müştərinə tanı» (KYC) prosedurlarını icra etməklə yanaşı, həmçinin müştərilərimizin müvafiq qanun və qaydalara uyğunluğunu da yoxlamalıyıq.

Əsas audit məsələləri

Əsas risk sahələrini müəyyən etmək üçün aparıcı rəhbərlik heyəti və idarəetməyə məsul olan şəxslərlə müsahibə

Daxili audit hesabatlarının və daxili Qaynar Xətt hesabatlarının yoxlanması, daha sonra siyasət və ya prosedurlara edilən hər hansı dəyişikliyin araşdırılması

Tenzimləyici ilə yazışmaların və kənar tenzimləyici audit hesabatlarının yoxlanılması

Təşkilatın strukturu, daxili siyasəti, prosedurları və nəzarət vasitələrinin nəzərdən keçirilməsi

MMX-yə təqdim edilmiş hesabatların və xüsusi substantiv prosedurların həmin hesabatların təamliğı və düzgünlüyü baxımından nəzərdən keçirilməsi

Qanun və qaydalara hər hansı uyğunsuzluq zamanı Keyfiyyət və Risklərin İdarə Edilməsi ilə əlaqə

Əsas tələblər

- Risk əsaslı yanaşma
- Müşərinin qəbulu
- Sanksiyalar
- Vesaitlərin mənbəyi
- Siyasi xadimlər
- Birbaşa bənefiarın müəyyənləşdirilməsi
- Müşəridən imtina siyasəti
- Həssas biznes yanaşması
- Müşərinin ilkin yoxlanması
- Tranzaksiyanın monitorinqi
- Şübhəli fəaliyyət yanaşması

ÇPY ilə mübarizə proseslərini necə təkmilləşdirmək olar?

Müştərilərin tranzaksiyalarında
iştirak edən əsas biznes
funksiyaları üçün treninqlər

Nəzarət vasitələri və
proseslərin
avtomatlaşdırılması

Her hansı
çatışmazlıqların
monitorinqi üçün güclü
ikinci müdafiə xətti

**Diqqətinizə görə
təşəkkür edirəm!**

kpmg.az

© 2023 KPMG Audit Azerbaijan LLC, a company incorporated under the Laws of Republic of Azerbaijan and a member firm of the KPMG global organization of independent member firms affiliated with KPMG International Limited, a private English company limited by guarantee. All rights reserved.

Document Classification: KPMG Confidential

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA TERRORÇULUĞUN
MALİYYƏLƏŞDİRİLMƏSİNƏ QARŞI MÜBARİZƏNİN TƏŞKİLİNİN ƏSAS
İSTİQAMƏTLƏRİ**

Bəxtiyar HƏTƏMOV
Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin
rektorunun hüquq məsələləri üzrə müşaviri

Məlum olduğu kimi, BMT Təhlükəsizlik Şurasının 12 sentyabr 2001-ci il tarixli 1368 sayılı qətnaməsi beynəlxalq birliyi Təhlükəsizlik Şurasının antiterror konvensiyalarının və qətnamələrinin milli qanunvericiliyə tam implementasiyası və ələqələndirmənin fəallaşdırılması daxil olmaqla, terrorizmin qarşısının alınması və kökünün kəsilməsi istiqamətində səyləri artırmağa çağırmışdır. BMT Təhlükəsizlik Şurasının bir sıra qərarlarında dövlətlərin və xalqların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün bu problemin aktuallığı vurğulanır.

BMT Təhlükəsizlik Şurasının 28 sentyabr 2001-ci il tarixli 1379 sayılı qətnaməsi müəyyən etmişdir ki, bütün dövlətlər terror təşkilat və qruplarının maliyyələşdirilməsinin qarşısını almalı və kökünü kəsməli, bundan ötrü özlərinin milli qanunvericiliyinə müvafiq dəyişikliklər etməlidir. Vurğulamaq vacibdir ki, əvvəllər beynəlxalq birliyin bu məsələdə belə mövqeyi «Terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında» 9 dekabr 1999-cu il tarixli Beynəlxalq konvensiyada təsbitini tapmışdı.

Həmin qətnamənin ikinci bəndi BMT üzvü olan bütün dövlətlərə aşağıdakı müraciətlər ünvanlamışdır:

- a) terror aktlarında əli olan təşkilatlara və şəxslərə hər hansı formada aktiv, yaxud passiv dəstəyin, o cümlədən terrorçulara silah göndərişi kanallarının verilməsindən çəkinmək;
- b) o cümlədən, məlumat mübadiləsi vasitəsilə digər dövlətləri qabaqcadan xəbərdar etməklə terrorçuluq aktlarının qarşısının alınması məqsədilə zəruri tədbirlər görmək;
- c) terror aktlarını maliyyələşdirən, planlaşdıran, dəstəkləyən, yaxud törədən və ya sığınacaq verən şəxslərə sığınacaq verməkdən imtina etmək;
- ç) terror aktlarını maliyyələşdirən, planlaşdıran, dəstəkləyən, yaxud törədən şəxslərin bu məqsədlərlə öz ərazisindən başqa dövlətlərə, yaxud onların vətəndaşlarına qarşı istifadə etmələrinə yol verməmək;
- d) terror aktlarının maliyyələşdirilməsində, planlaşdırılmasında, hazırlanmasında, törədilməsində, yaxud dəstəklənməsində birbaşa iştirak edən şəxslərin məhkəmə məsuliyyətinə cəlb olunmasını, həmin şəxslər barədə hər hansı digər tədbirdən başqa, belə terror aktlarının dövlətlərarası qanunlarda ciddi cinayət kimi tövsif olunmasını və cəzanın belə terror aktlarının ciddiliyini lazımi şəkildə əks etdirməsini təmin etmək;
- e) malik olduqları, cinayət təqibi üçün zəruri sübutların əldə edilməsində yardım daxil olmaqla, terror aksiyalarının maliyyələşdirilməsi ilə bağlı cinayət təqibi ilə əlaqədar bir-birinə hərtərəfli yardım göstərmək;
- ə) səmərəli sərəhəd nəzarətinin, şəxsiyyəti təsdiqləyən sənədlərin və gediş sənədlərinin verilməsinə nəzarətin, habelə şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlərin və gediş sənədlərinin saxtalaşdırılmasının, yaxud qanunsuz istifadəsinin qarşısının alınması tədbirlərinin köməyi ilə terrorçuların, yaxud terror qruplarının hərəkətinin qarşısını almaq.

Qətnamə, həmçinin bütün dövlətləri terrorçuların fəaliyyəti haqqında, xüsusilə terror şəbəkələrinin hərəkəti, yaxud yerdəyişməsi, saxta gediş sənədləri, silah, partlayıcı maddə, yaxud ikili təyinatla malik materiallar alveri, terror qruplarının kommunikasiya texnologiyalarından istifadə etmələri və terror qruplarının kütləvi qırğın silahına malik olmasının doğurduğu təhlükə haqqında əməli məlumat mübadiləsinin fəallaşdırılması və sürətləndirilməsi imkanlarını tapmağa, habelə terror hücumların qarşısının alınması və kökünün kəsilməsi məqsədilə xüsusilə ikitərəfli və çoxtərəfli mexanizmlər və sazişlər çərçivəsində əməkdaşlıq etməyə və belə aktların törədilməsində təqsirli olan şəxslərə qarşı tədbirlər görməyə çağırırdı.

BMT Baş Məclisinin 28 sentyabr 2001-ci il tarixli qətnaməsinə müvafiq surətdə bu təşkilatın Təhlükəsizlik Şurasının nəzdində İngiltərə nümayəndəsi Ceremi Qrinstokun rəhbərliyi altında Terrorçuluqla Mübarizə Komitəsi (BMT TMK) təsis olundu. Komitə BMT Təhlükəsizlik Şurasının 15 daimi və dəyişən üzvündən ibarətdir. BMT TMK öz işini BMT-nin narkotiklərə və beynəlxalq cinayətkarlığın qarşısının alınmasına nəzarət üzrə Mərkəzi (UNDKP) ilə birgə həyata keçirir.

Baş Məclisin qətnaməsinə müvafiq surətdə BMT TMK-nə 2001-ci ilin dekabrına qədər 26 dövlət tərəfindən milli-dövlət səviyyəsində terrorçuluğa qarşı mübarizə haqqında məruzələr təqdim olundu. 2002-ci ilin iyuluna qədər BMT üzvü olan 47 dövlət, o cümlədən Azərbaycan terrorçuluğa qarşı mübarizədə TMK-dan kömək istədi.

Azərbaycan Respublikası Hökumətinin BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1373 sayılı qətnaməsinin (sentyabr, 2001-ci il) 6-cı bəndinin icrasına dair təqdim etdiyi terrorçuluğa qarşı mübarizə haqqında rəsmi hesabat çərçivəsində birinci məruzə artıq 2001-ci ilin dekabrında rəsmi sənəd kimi yayıldı. Azərbaycan Respublikası Hökumətinin 25 səhifəlik ikinci əlavə məruzəsi BMT Təhlükəsizlik Şurasının rəsmi sənədi qismində 1373 sayılı qətnaməyə müvafiq surətdə təsdiqlənmiş TMK üzvləri arasında 2002-ci ilin avqustunda yayıldı. Azərbaycan Respublikasının hər iki məruzəsi özündə BMT TŞ qətnamələrinin icrası məqsədilə respublikanın müvafiq dövlət orqanları tərəfindən həyata keçirilən və ölkəmizin beynəlxalq terrorizmlə mübarizəyə verdiyi önəmli töhfəni əks etdirən terrorizmlə mübarizə tədbirləri haqqında çoxlu sayda faktiki məlumatları ehtiva edir.

11 sentyabr 2001-ci il hadisələri və BMT Təhlükəsizlik Şurasının və Baş Məclisinin sonrakı qətnamələri geniş beynəlxalq antiterror koalisiyasının yaranmasına, habelə milli-dövlət səviyyəsində terrorçuluğa qarşı mübarizə üzrə fəaliyyətin aktivləşməsinə gətirib çıxardı. Azərbaycan tərəddüd etmədən, heç bir şərt qoymadan antiterror koalisiyasına qoşulmuşdur və beynəlxalq terrorçuluğa qarşı mübarizəyə öz töhfəsini verməkdə davam edir, bununla əlaqədar həyata keçirilən qanunvericilik, təşkilati və əməli tədbirlərin dəqiq proqramını həyata keçirir. Ölkə rəhbərliyi terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə, terrorçu qruplaşmaların dəstəklənməsinə yönəlmiş pul axınları kökünün kəsilməsinə qarşı mübarizəyə xüsusi rol ayırır. Azərbaycan bölgədə qanunsuz gəlirlərin yuyulmasına qarşı mübarizə üzrə Beynəlxalq maliyyə fəaliyyəti qrupunun təşəbbüsünə fəal dəstək verən az sayda ölkələrdən biridir. Belə ki, ölkədən pul vəsaitinin köçürülməsinə əvvəlkindən daha sərt nəzarət olunur, bank sahəsi haqqında qanunvericiliyə yenidən baxılmış və o, beynəlxalq standartlara maksimum yaxınlaşdırılmışdır. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 11 may 2002-ci il tarixli Fərmanı ilə «BMT Təhlükəsizlik Şurasının 12 sentyabr 2001-ci il tarixli 1368 sayılı, 28 sentyabr 2001-ci il tarixli 1373 sayılı və 12 noyabr 2001-ci il tarixli 1377 sayılı qətnamələrinin yerinə yetirilməsinin təmin edilməsi üzrə tədbirlər planı» təsdiqlənmişdir.

Həmin fərmanla müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarına terror fəaliyyətinə və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə tədbirlərinin həyata keçirilməsi, terror aktları törədən, yaxud törətməyə cəhd göstərən fiziki və hüquqi şəxslərin maliyyə vəsaitlərinin, onların digər maddi aktivlərinin və iqtisadi ehtiyatlarının əngəllənməsi haqqında tapşırıqlar verilmişdir.

Həmin plan şəxslərin və təşkilatların cinayət məqsədləri ilə birbaşa, yaxud dolayı istifadə üçün hansısa vəsait, yaxud xidmətlər təqdim etməsinin qadağan olunmasına yönəlmiş tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Plan həmçinin, terror fəaliyyəti ilə bağlı olan cinayət işlərinin araşdırılmasında antiterror koalisiyasının üzvü olan ölkələrə hərtərəfli yardımın göstərilməsini nəzərdə tutur.

Azərbaycan Respublikasının hüquq-mühafizə orqanları milli qanunvericiliyə və beynəlxalq hüquqi sənədlərə əsaslanaraq, terror aktlarının təşkilində, maliyyələşdirilməsində, dəstəklənməsində və törədilməsində təqsirli şəxslərin müəyyən edilməsi, saxlanılması və cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi üçün bütün zəruri tədbirləri görürlər.

Azərbaycan Respublikasının hüquq-mühafizə və digər dövlət orqanları 2001-2005-ci illər ərzində aşağıdakı işləri həyata keçirmişlər:

-beynəlxalq terror strukturları ilə əlaqələrə görə altı «xeyriyyə» cəmiyyətinin, o cümlədən «Əl-Harameyn»in (Səudiyyə Ərəbistanı), «Xəstələrə yardım fondu» nun (Küveyt), «Beynəlxalq xeyriyyə fondu» nun (ABŞ) və s. respublika ərazisində fəaliyyətinə xitam verilmişdir. Onların iyirmi iki əməkdaşı Azərbaycandan çıxarılmışdır; iki Misir vətəndaşı MƏR hökumətinə təhvil verilmişdir[1];

-fəaliyyəti Azərbaycanın milli mənafeələrinə zidd olan iki təşkilatın - «Kuwait Fund for the Sick», «Qatar Humanitarian Organization» – nümayəndəliyi bağlanmışdır[2];

-terrorçu dəstələrin maliyyə fəaliyyətinin izlənilməsi, müxtəlif bank strukturlarının, qeyri-hökumət təşkilatlarının və onları dəstəkləyən fondların aşkar edilməsi üzrə xarici tərəfdaşlarla qarşılıqlı əməli fəaliyyət çərçivəsində iş davam etdirilir;

-Rusiya hüquq-mühafizə orqanları ilə əməkdaşlıq əsasında dini ekstremistlərin maliyyələşdirilməsini həyata keçirən Mərkəzin fəaliyyəti dayandırılmış və Dağıstanda döyüş əməliyyatlarının fəal iştirakçısı olan 27 təşkilat üzvü müəyyən edilmiş, onlardan 9 nəfəri tutulmuşdur[3];

-dini, mədəni və xeyriyyə məqsədləri ilə əldə olunmuş gəlirlərin terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə yönəldilməsinin qarşısının alınması üçün 2004-cü ildə «Banklar haqqında» AR Qanununun yeni layihəsi hazırlanaraq, müştərilərin eyniləşdirilməsi və lisenziyalaşdırılması şərti təsbit olunmuşdur;

-AR Nazirlər Kabinetinin «Fiziki şəxslərin AR gömpük sərhədindən milli valyuta, milli valyutada qiymətli kağızlar və digər valyuta sərvətləri keçirməsi qaydaları haqqında» qərarına müvafiq surətdə Azərbaycan Respublikası ərazisinə gətirilən 10 min ABŞ dollarından artıq məbləğdə valyuta üçün sertifikat (GA-5) verilir;

-AR Dövlət Gömrük Komitəsinin sədrinin AR Milli Bankı və AR Vergilər Nazirliyi ilə razılaşdırılmış 13.02.2002-ci il tarixli 013 sayılı Əmrə müvafiq surətdə AR ərazisinə gətirilmiş 50 min ABŞ dollarından artıq məbləğdə valyuta haqqında Milli Banka və Vergilər Nazirliyinə məlumat verilir[4].

«Terrorçuluğa qarşı mübarizə haqqında» 18 iyun 1999-cu il tarixli AR Qanunu terrorçuluğa qarşı mübarizə sahəsində mühüm dövlətdaxili normativ-hüquqi aktdır. 2002-ci il mayın 17-də Azərbaycanın «Terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında» 9 dekabr 1999-cu

il tarixli Beynəlxalq konvensiyaya qoşulması ilə əlaqədar həmin qanuna müvafiq dəyişikliklər və əlavələr edilmişdir.

Belə ki, qanunda «terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi» dedikdə, pul vəsaitinin, digər əmlakın tam, yaxud qismən, birbaşa, yaxud dolayı surətdə qəsdən terrorizm aktlarının törədilməsinə yönəldilməsi və ya həmin məqsədlə pul vəsaitinin, başqa əmlakın qəsdən toplanması başa düşülür.

Bununla yanaşı, terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə məsələlərində öz həllini tələb edən hüquqi və texniki xarakterli bəzi problemlər mövcuddur.

Beləliklə, terrorçuluğa qarşı mübarizə onun vaxtında aşkar edilməsindən və maliyyə mənbələrinin kəsilməsindən başlanmalıdır, yəni əslində söhbət terrorizmin ilkin profilaktikasından gedir. Terrorçuların fəaliyyətində siyasi motivlər konkret mənafezlərlə sıx surətdə çulğışdığından, böyük maliyyə dəstəyi olmadan onlar qoyulmuş vəzifələri həll edə bilmirlər. Belə dəstəyin iqtisadi əsası müxtəlif beynəlxalq maliyyə institutları vasitəsilə «yuyulmuş» kriminal gəlirlərdir ki, bu da dünyada və regionda qeyri-sabitliyin başlıca səbəbidir [5]. Antiterror fəaliyyəti çərçivəsində terrorizmin maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizədə aşağıdakı addımların atılması zəruridir:

-Təhlükəsizlik Şurasının 1373 sayılı qətnaməsində nəzərdə tutulmuş operativ məlumat mübadiləsinin fəallaşdırılması, sürətləndirilməsi məqsədilə terrorizmə maliyyə dəstəyi göstərən şəxslər və strukturlar, habelə belə dəstəyin göstərilməsi üsulları haqqında beynəlxalq məlumat bazası yaratmaq məqsəduyğundur;

-valyutanın qaçaqmalçılıq yolu ilə çıxarılma və gətirilmə mənbələri, habelə offşor zonalarda gömrük və digər hüquq pozuntuları haqqında müntəzəm məlumat mübadiləsinin təşkili zəruridir;

-valyuta vəsaitinin oğurlanmasının və xarici banklarda gizlədilməsinin qarşısını almaq məqsədilə idxal-ixrac müqavilələrinin qarşılıqlı yoxlanışının keçirilməsi;

-müxtəlif ölkələrin müvafiq hüquq-mühafizə orqanları arasında qaldırılmış cinayət işləri və aparılan yoxlamalar üzrə bank əməliyyatlarının bütün növləri barədə məlumat mübadiləsi mexanizminin işlənilməsi;

-beynəlxalq terrorizmin, narkobiznesin və transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığın qarşılıqlı surətdə nüfuz etməsi və çulğışması problemi diqqət mərkəzində saxlanmalıdır. Çünki bu təhlükəli təzahürlər oxşar, bəzən isə eyni maliyyə dəstəyi kanallarına malik olur.

Terrorçuluq iqtisadi köklərə də malikdir, çünki terror aksiyasının həyata keçirilməsi imkanı onların maliyyələşdirilmə mənbəyindən birbaşa asılıdır, həmin mənbələrin əsasında isə çox vaxt iqtisadi cinayətlər durur. Terror fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi mexanizmini müəyyən edərkən, terror təşkilatlarını maliyyələşdirməyə imkan verən iqtisadi cinayətlərin aşağıdakı xarakterik xüsusiyyətlərini fərqləndirmək olar:

-həyata keçirilən maliyyə əməliyyatlarının işgüzar həlqə və mexanizmlərinin cinayət xarakteri daşmasının zahirən aşkar olmaması;

-hər bir ayrıca, əlahiddə hərəkətin, yaxud əməliyyatın zahirən qanuniliyi;

-onlarda çox vaxt kriminal keçmişi olmayan şəxslərin iştirak etməsi;

-bir qayda olaraq, birbaşa, yaxud dolayı surətdə kriminal əməliyyatların uğur qazanmasında tamah məqsədli marağı olan, həmin əməliyyatların həyata keçirilməsinə dəstək verən, yaxud gizlicə rəhbərlik edən, habelə hüquq-mühafizə orqanlarının müdaxiləsi halında maneçilik törədən himayədarların – konkret region üçün yüksək vəzifəli şəxslərin mövcudluğu[6].

Terrorçuluğun maliyyə şərtlərinə toxunarkən, belə bir fakt vurğulanmalıdır ki, hazırda terror birlikləri bank sektorundan fəal surətdə istifadə edirlər. Pul vəsaiti əldə etmək üçün terrorizmi dəstəkləmək məqsədi güdün xüsusi kommersiya bankları açıla bilər. Zahirən kommersiya bankı

özünə xas funksiyaları yerinə yetirir, o cümlədən müvəqqəti surətdə sərbəst pul vəsaitini cəmləşdirir. Burada heç bir qanunazidd hal yoxdur. Lakin cəlb edilmiş vəsaitin sonrakı yerləşdirilməsi terror təşkilatlarının maliyyələşdirilməsinə yönələ bilər. Bəzi hallarda terrorçular xüsusi banklar yaratmadan, bu məqsədlər üçün qanunsuz kredit alınması, saxta maliyyə məlumatlarının təqdim edilməsi, məqsədli dövlət kreditinin qanunsuz alınması və s. yolu ilə kriminal yönümə malik olmayan mövcud bank müəssisələrindən istifadə edə bilərlər.

Banklardan başqa, dünyanın bir çox ölkələrində ekstremistlərə hərtərəfli maddi və maliyyə dəstəyi göstərən müxtəlif partiyalar, hərəkatlar, mərkəzlər, kommersiya müəssisələri, fondlar və digər təşkilatlar da fəaliyyət göstərir. Ədalət naminə qeyd olunmalıdır ki, Azərbaycan Respublikası ərazisində maliyyə əməliyyatlarının gerçəkləşdirilməsi üçün şərait yaradan beynəlxalq təşkilatlar fəaliyyət göstərir. Demək olar ki, terrorizmin maliyyələşdirilməsinin hər bir halı, bir qayda olaraq, mühasibat və maliyyə xarakterli sənədlərdə izlər şəklində əks olunur. Fikrimizcə, bunu əsas götürərək iki kriminalistik situasiya mümkündür. Aşağıdakı iki hal əsasında sonrakı əməliyyat-axtarış tədbirlərinin və istintaq hərəkətlərinin alqoritmi qurulmalıdır:

1. Hüquq-mühafizə orqanlarının əməliyyat aparatları cinayət fəaliyyəti subyektinin ilkin sənədlərinə (açıq, yaxud gizli) çıxışa malikdir.

2. Yalnız rəsmi yolla, yaxud digər hüquq-mühafizə orqanları, yaxud nəzarət təşkilatları ilə qarşılıqlı fəaliyyət nəticəsində əldə edilə biləcək ümumi sənədlərə çıxış mövcuddur. Terrorizmin maliyyələşdirilməsinin açılması və araşdırılması üzrə müstəntiqin, yaxud əməliyyat işçisinin mərhələli fəaliyyətini nəzərdən keçirək.

1. İlkin informasiyanın əldə edilməsi.

a) gizli aparatdan (məxfilik əsasında əməliyyat aparatları ilə əməkdaşlıq edən və onlara yardım göstərən şəxslər);

b) axtarış fəaliyyəti nəticəsində (bilavasitə əməkdaş tərəfindən və vasitəli şəkildə hüquq-mühafizə orqanlarının digər bölmələri, məsələn, narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə, mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı mübarizə bölmələri tərəfindən aparılır. Bu fəaliyyətin uğuru bir çox cəhətdən əməkdaşın hazırlıq səviyyəsindən asılıdır, bunun üçün məhz maliyyə-kredit sisteminin iş qaydasını, mülki-hüquqi əqdlərin və maliyyə əməliyyatlarının normativ tənzimini, onların mühasibat və statistika hesabatlarında əks etdirilməsi prosedurlarını bilmək zəruridir;

c) hüquq-mühafizə və digər dövlət orqanlarından (həmin mənbələrdən məlumat həm aşkar, həm gizli, həm də qarışıq xarakter daşıya bilər. Məsələn, Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyi əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin subyektindən olduğundan, vergi cinayətləri haqqında məlumatlar, gəlirlərin yuyulmasına dair birbaşa, yaxud dolaylı məlumatlar, fiziki və hüquqi şəxslərin gəlirləri, xərcləri haqqında məlumatlar və s. təqdim edə bilər);

d) digər mənbələrdən (digər mənbələrə vətəndaşların, təşkilatların məlumatları, kütləvi informasiya vasitələrində dərc olunan məlumatlar aiddir).

2. İlkin məlumatların yoxlanılması və əməli surətdə işlənilməsi. İlkin yoxlamanın funksiyaları aşağıdakılardan ibarətdir:

- dezinformasiyanın aşkarlanması və kökünün kəsilməsi;
- dürüst informasiyanın fərqləndirilməsi;
- məlumatların ümumi kütləsində əməliyyat əhəmiyyətli informasiyanın müəyyən edilməsi;
- operativ araşdırmaların başlanılması, yaxud cinayət işinin qaldırılması üçün əsas verən əlavə məlumatların əldə edilməsi.

İlkin məlumatın yoxlanışı zamanı çoxlu sayda güc və vəsait cəlb olunmasını tələb etməyən əməliyyat-axtarış tədbirləri (sorgu, arayış, şəxsiyyətin eyniləşdirilməsi, müşahidə və s.) həyata keçirilir. Əldə edilmiş ilkin məlumatların təsdiqlənməməsi bu istiqamətdə axtarış və yoxlama tədbirlərinin dayandırılmasına səbəb olur (terrorizmin maliyyələşdirilməsi haqqında versiya təsdiqlənmir). Lakin bu, hüquqazidd əməllər sahəsində əməliyyat axtarışı aparılmasını istisna etmir, çünki bir sıra hallarda maliyyələşdirmə əlamətləri digər cinayətlərin axtarış əlamətləri ilə üst-üstə düşə bilər.

Əməliyyat yoxlamasının vəzifəsi bütövlükdə cinayət fəaliyyətinin həyata keçirilməsindən ibarətdir: pulların mənşəyi (ən önəmli məqam), terrorçu təminat qrupunun cinayət əlaqələri, pulun ötürülməsi üsulları (maliyyə əməliyyatlarının və mülki-hüquqi əqdlərin konkret növləri), cinayətin hazırlanmasında və törədilməsində əli olan şəxslərin dairəsi.

3. Əməliyyat materiallarının reallaşdırılması və cinayət işinin başlanılması. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 214.1-ci maddəsi (terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi) ilə nəzərdə tutulmuş cinayətlər üzrə əməliyyat materiallarının reallaşdırılmasına verilən ən mühüm tələb konkret orqanın digər hüquq-mühafizə orqanları ilə qarşılıqlı fəaliyyəti, kommersiya və başqa təşkilatlarla əməkdaşlığıdır. Məsələn, kommersiya bankının müdiriyyətini cinayət işinin qaldırılması üçün əsas verəcək əqdin şübhəliliyi haqqında hüquq-mühafizə orqanlarına məlumat göndərilməsinə inandırmaq yolu ilə terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi üzrə cinayət fəaliyyəti haqqında məlumatın leqallaşdırılması üzrə əməliyyat - axtarış tədbirləri aparılır.

Materialların leqallaşdırılmasının aşağıdakı variantlarını fərqləndirmək olar:

a) reallaşdırma cinayət işi qaldırmağa imkan verən əlavə əməliyyat-axtarış tədbirlərinin keçirilməsi ilə başlanır;

b) aşağıdakıların nəticələrinə əsasən cinayət işinin qaldırılması haqqında qərar qəbul olunur:

- maddi sübutla yaxalama;
- könüllü təslim olma;
- cinayət qrupunun üzvlərindən birinin başqa cinayətin törədilməsi şübhəsi ilə saxlanılması.

Reallaşdırma məqamının müəyyənəşdirilməsi xüsusilə önəmlidir. Reallaşdırmanın aparılması vaxtında həyata keçirilməlidir. Yəni birincisi, cinayət fəaliyyəti kifayət qədər sənədləşdirilməmiş, vaxtından əvvəl baş verməməlidir. İkincisi, cinayət fəaliyyəti gecikməməlidir ki, cinayətkarlar gizlənə, cinayət fəaliyyətinin izlərini məhv edə, yeni cinayət törədə bilməsinlər və s.

Reallaşdırma aşağıdakı hallarda nəzərdə tutulur və aparılır:

1. Cinayət işi üzrə sübuta yetirmə predmeti əməliyyat işi üzrə sənədləşdirmə predmeti ilə tam üst-üstə düşdükdə, çatışmayan informasiyanı isə istintaq yolu ilə və ya araşdırmanın əməliyyat təminatı gedişində əldə etmək mümkün olduqda;

2. Bütün cinayət hərəkətləri sənədləşdirilməmişdir, lakin başqa cinayət törətməyə, xaricə pul köçürməyə, sənədləri, maqnit informasiya daşıyıcılarını məhv etməyə və s. cəhd göstərilir;

3. Şübhəli şəxsləri maddi sübutlarla, məsələn, əməliyyat eksperimenti keçirilərkən saxlamaq imkanı mövcud olduqda.

Müstəntiqlərin və əməliyyat işçilərinin hərəkətlərinin tövsiyə etdiyimiz alqoritmi müxtəlif kriminalistik şəraitlərdə əməliyyat kombinasiyası çərçivəsində terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinin açılmasını və araşdırılmasını uğurla həyata keçirməyə imkan verir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Камлевская Я. Пример успешного противодействия терроризму//Азия и Африка, Москва, № 4, 2014, с. 10.
2. Заидов А. Азербайджан в борьбе против международного терроризма/Зеркало, Б., 21 мая 2001 г.
3. Кофман Б.И., Миронов С.Н., Сафиуллин Н.Х. К вопросу о международном сотрудничестве в борьбе с терроризмом//Антитеррор, Ставрополь, № 1, 2002, с. 59.
4. Доклады АР за 2001-2002 гг. об исполнении резолюции 1373 (2001) СБ ООН. Б., 2003, с. 42-43.
5. Карлеба В.А. Финансовые истоки международного терроризма//Антитеррор, № 1, 2013, с. 53.
6. Клименко С.А. Роль фискальных органов в предотвращении террористической деятельности//Антитеррор, Ставрополь, № 1, 2012, с. 23.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA TERRORÇULUĞUN MALİYYƏLƏŞDIRİLMƏSİNƏ QARŞI MÜBARİZƏNİN TƏŞKİLİNİN ƏSAS İSTIQAMƏTLƏRİ

Bəxtiyar HƏTƏMOV

Xülasə: Məqalədə BMT Təhlükəsizlik Şurasının 12 sentyabr 2001-ci il tarixli 1368 sayılı qətnaməsinin BMT üzvü olan bütün dövlətlərə ünvanlamış müraciətləri öz əksini tapmışdır. Həmçinin Azərbaycan Respublikasının hüquq-mühafizə və digər dövlət orqanlarının 2001-2005-ci illər ərzində həyata keçirdiyi işlər sadalanmışdır

Burada ilkin informasiyanın əldə edilməsi, ilkin məlumatların yoxlanması və əməli surətdə işlənilməsi, eləcə də əməliyyat materiallarının reallaşdırılması və cinayət işinin başlanılması ilə bağlı məsələlər ətraflı şərh edilmişdir.

Materialların leqallaşdırılmasının variantlarını fərqləndirilmiş, reallaşdırmanın nəzərdə tutulduğu hallar geniş izah olunmuşdur.

Belə bir nəticəyə gəlinmişdir ki, müstəntiqlərin və əməliyyat işçilərinin hərəkətlərinin tövsiyə edilmiş alqoritmi müxtəlif kriminalistik şəraitlərdə əməliyyat kombinasiyası çərçivəsində terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinin açılmasını və araşdırılmasını uğurla həyata keçirməyə imkan verir.

Açar sözlər: terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi, ilkin məlumatlar, əməliyyat məlumatları, konvensiya, qətnamə, mübarizə, fəaliyyət, cinayət

THE MAIN DIRECTIONS OF THE ORGANIZATION OF THE FIGHT AGAINST THE FINANCING OF TERRORISM IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

Bakhtiyar HATAMOV

Summary: The article reflects the appeals of the UN Security Council Resolution No. 1368 dated September 12, 2001 addressed to all UN member states. Also, the works carried out by law enforcement and other state bodies of the Republic of Azerbaijan in 2001-2005 are listed.

Here, the issues related to obtaining primary information, the verification and practical processing of primary information, as well as the implementation of operational materials and the initiation of criminal proceedings are explained in detail.

Options of legalization of materials have been distinguished, the cases in which the implementation is envisaged have been widely explained.

We concluded that the recommended algorithm of actions of investigators and operational workers allows us to successfully disclose and investigate the financing of production within the framework of a combination of operations in forensic conditions.

It was concluded that the recommended algorithm of actions of investigators and operatives allows to successfully carry out disclosure and investigation of financing of terrorism within the framework of the operational combination in various criminalistic conditions.

Keywords: terrorism financing, primary information, operational information, convention, resolution, fight, action, crime

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ БОРЬБЫ С ФИНАНСИРОВАНИЕМ ТЕРРОРИЗМА В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ

Бахтияр ГАТАМОВ

Резюме: В статье отражены обращения Резолюции Совета Безопасности ООН № 1368 от 12 сентября 2001 г., адресованные всем государствам-членам ООН. Также перечислены работы, проведенные правоохранительными и другими государственными органами Азербайджанской Республики в 2001-2005 годах.

Здесь подробно изложены вопросы, связанные с получением предварительной информации, проверкой и практической обработкой первичной информации, а также реализацией оперативных материалов и возбуждением уголовного дела.

Выделены варианты легализации материалов, подробно описаны случаи, для реализации которых они предназначены.

Сделан вывод, что рекомендуемый алгоритм действий следователей и оперативников позволяет успешно проводить раскрытие и расследование фактов финансирования терроризма в рамках оперативного совмещения в различных криминалистических условиях.

Ключевые слова: финансирование терроризма, предварительные данные, оперативная информация, конвенция, постановление, борьба, действие, преступление.

CİNAYƏT YOLU İLƏ ƏLDƏ EDİLMİŞ ƏMLAKIN LEQALLAŞDIRILMASINA VƏ TERRORÇULUĞUN MALİYYƏLƏŞDİRİLMƏSİNƏ QARŞI MÜBARİZƏDƏ MALİYYƏ MONİTORİNQİNİN ROLU VƏ ƏHƏMİYYƏTİ – XARİCİ TƏCRÜBƏ

Fatma KAMALOVA

Auditorlar Palatasının Aparat rəhbərinin müavini

Email: fatime.kamalova@gmail.com

Xülasə

Maliyyə monitorinqi çirkli pulların yuyulmasına qarşı mübarizə (AML) sisteminin səmərəliliyində mühüm rol oynayır. Bu məqalədə çirkli pulların aşkar edilməsində, yuyulmasının qarşısının alınmasında və maliyyə monitorinqinin rolu və əhəmiyyəti araşdırılmışdır. Məqalə çirkli pulların yuyulması ilə mübarizənin daha geniş kontekstində maliyyə monitorinqinin əhəmiyyətini təhlil etmək və başa düşmək məqsədi daşıyır. Bu məqalə maliyyə sisteminin bütövlüyünün qorunmasında və iqtisadiyyatın çirkli pulların yuyulmasının zərərli təsirlərindən qorunmasında maliyyə monitorinqinin kritikliyini vurğulayır. Məqalədə xarici təcrübə öyrənilərək, Ukrayna Respublikasında Maliyyə monitorinqinin çirkli pulların yuyulmasına qarşı mübarizədə rolu və əhəmiyyəti araşdırılmışdır.

Açar sözlər: çirkli pulların yuyulmasına qarşı mübarizə; çirkli pulların yuyulması; maliyyə monitorinqi; maliyyə sistemi.

Giriş

Maliyyə monitorinqi sisteminin səmərəliliyinin inteqral göstəricisinin dinamikası: 2018-ci ildə – 64,58%, 2019-cu ildə – 62,8%, 2020-ci ildə – 61%, 2021-ci ildə – 60,7% olub. 2022-ci il üçün inteqral göstərici hesablanmayıb. Ancaq hərbi vəziyyəti nəzərə alsaq, daha aşağı olacaqdır. Ukraynanın Avropa istiqamətlərini (Aİ-yə namizəd ölkə kimi dövlətimiz qarşısında qoyulan tələbləri yerinə yetirmək zərurəti) nəzərə alaraq, korrupsiyadan əldə edilən gəlirlərin yuyulması kontekstində leqallaşmaya qarşı mübarizənin effektivliyi və mübarizənin gücləndirilməsi məsələsi aktuallaşdırılır. Maliyyə monitorinqi korrupsiya gəlirlərinin leqallaşdırılmasına qarşı mübarizənin effektiv vasitələrindən biridir; onun effektivliyinin mühüm komponenti onun subyektlərinin səmərəli qarşılıqlı fəaliyyətinin təşkilidir (Kuzmenko et al., 2021).

Bu araşdırma bir çox ölçüləri bir araya gətirir və çirkli pulların yuyulmasına qarşı mübarizə sistemində maliyyə monitorinqi üzrə yeni perspektivləri təqdim edir. Yeni aspektləri daxil etməklə və cari çağırışları həll etməklə, o, mövcud biliklər toplusuna töhfə verir və çirkli pulların yuyulması ilə mübarizədə iştirak edən maraqlı tərəflər üçün praktiki təsirlər təklif edir. Məqalə çirkli pulların yuyulması ilə mübarizənin daha geniş kontekstində maliyyə monitorinqinin əhəmiyyətini təhlil etmək və başa düşmək məqsədi daşıyır.

Tədqiqat metodu

Qeyd etmək lazımdır ki, maliyyə monitorinqi ilə bağlı əksər yerli təkliflər yalnız nəzəri təhlilə əsaslanır. Qloballaşma şəraitində çirkli pulların yuyulmasının Ukraynanın maliyyə və iqtisadi təhlükəsizliyinə təsirini müəyyən etmək üçün təhlil və sintez metodundan, eləcə də mücərrəddən konkretə yüksəlişdən birbaşa istifadə edilmişdir. Korrupsiya gəlirlərinin leqallaşdırılmasının mövcud yollarının, üsullarının və maliyyə monitorinqinin həyata keçirilməsinin öyrənilməsinin metodoloji əsaslarını müəyyən etmək üçün dialektik metoddan istifadə edilmişdir. Elmi ictimaiyyət nümayəndələrinin "qanunlaşdırma", "təriflərin müəyyənləşdirilməsinə dair fikirlərinin mahiyyətini və xüsusiyyətlərini ortaya qoyan ümumi

nəzəri müddəaların öyrənilməsi və aydınlaşdırılmasının məqsədini başa düşmək üçün terminoloji təhlil və operativləşdirmə metodu ilə birlikdə istifadə edilmişdir. Tədqiqatın nəticələrini ümumiləşdirmək, tədqiq olunan obyektlər üçün ümumi qanunauyğunluqları tapmaq üçün nəzəriyyənin yaradılması metodundan istifadə edilmişdir.

Maliyyə monitorinqi cinayət və korrupsiya gəlirlərinin leqallaşdırılmasına, terrorizmin və kütləvi qırğın silahlarının maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizənin kompleks sistemində mühüm rol oynayır (Orlovskiy, 2023). Bu cür tədbirlərin cinayətkarlığa və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı beynəlxalq mübarizədə mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyi vurğulanmışdır. Krossman-Smitin qeyd etdiyi kimi, maliyyə cinayətlərinin azaldılması çox vacibdir və tənzimləyici gözləntilər yüksəkdir (Crossman-Smith, 2020).

Belə cinayətlərdən biri cinayətkarların qeyri-qanuni gəlirlərinin mənşəyini gizlətmək üçün müxtəlif üsullardan istifadə etdiyi qlobal əhəmiyyətli problem olan çirkli pulların yuyulmasıdır (Olujobi & Yebisi, 2023; Remeikienė et al., 2022). Çirkli pulların yuyulması həqiqətən də qlobal miqyasda mühüm problemdir. Cinayətkarlar qeyri-qanuni gəlirlərinin əsl mənşəyini gizlətmək və onları qanuni göstərmək üçün bir çox üsullardan istifadə edirlər. Çirkli pulların yuyulması adətən üç mərhələdən ibarətdir: yerləşdirmə, təbəqələşmə və inteqrasiya. Ferguson (2019) kitabında bu mərhələləri belə təsvir etmişdir:

(1) yerləşdirməçilər – qanuni iqtisadiyyatda alış-veriş etmək üçün qeyri-qanuni vəsaitlər istifadə olunur;

(2) təbəqələşmə – təkrar əməliyyatlar vasitəsilə vəsaitlərin mənbəyi gizlədilir; və

(3) inteqrasiya – vəsaitlərin iqtisadiyyata tam və izlənilməz şəkildə inteqrasiyası.

Albanese vurğulayıb ki, çirkli pulların yuyulması "ciddi və mütəşəkkil cinayət" növü kimi tanınır və onun əsas məqsədi həmişə hüquq orqanları tərəfindən aşkarlanmaqdan qaçmaqdır (Albanese, 2021).

Müasir dövrdə ən əhəmiyyətli ictimai səhiyyə böhranı olan qlobal COVID-19 pandemiyası şəxsi maliyyə fəaliyyətindən onlayn hesab açılması, ödənişlər və kreditləşdirməyə keçidi əhəmiyyətli dərəcədə sürətləndirdi. Bu, onlayn maliyyə xidmətləri və ümumilikdə ticarət üçün fırladaqçılıq riskini artırdı və COVID-19 pandemiyasından istifadə edən stimulların, səhiyyə, bank və hökumət fırladaqçılıq sxemlərinin və fırladaqlarının sayında dramatik artıma səbəb oldu (Milli Pul Yuyulması Riskinin Qiymətləndirilməsi, 2022). Eyni zamanda, 2022-ci ildə Rusiyanın Ukrayna ərazisini işğal etməsi də verilən prosedurlara təsir etdi.

Qanunvericilik aktlarının və ixtisaslaşdırılmış ədəbiyyatın təhlili alimlərin fikirlərini sistemləşdirdi, müəlliflərə çirkli pulların yuyulması və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinin cəmiyyətə zərər vurmasının bir sıra yollarını göstərməyə imkan verdi:

(1) cinayəti asanlaşdırır, davam etdirir və cinayətkarları dəstəkləyir;

(2) daxildə və xaricdə vəhşiliklərin törədilməsinə şərait yaradır;

(3) vətəndaşların maliyyə institutlarına inamını sarsıdır, bazarın bütövlüyünə mənfi təsir göstərir və maliyyə sisteminin sabitliyini təhdid edir (Çirkli pulların yuyulmasına və terrorizmin maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə, 2020).

“Çirkli pulların yuyulması” termini ilk dəfə ABŞ-da 1930-cu illərdə ölkədə spirtli içkilərin sərbəst satışını qadağan edən qanunun qəbulu ilə əlaqədar yaranıb. Bu qanunun mənfi nəticələrindən biri də spirtli içkilərin qaçaqmalçılığı olub, ondan əldə edilən gəlir camaşırxana şəbəkəsinin inkişafına, bununla da hüquqi statusun alınmasına sərf edilib. O vaxtdan bəri bu cür əməliyyatlar "çirkli pulların yuyulması" məcazi adını almışdır. İnkişafın bu mərhələsində “çirkli pulların yuyulması” cinayət yolu ilə əldə edilmiş gəlirlərin qeyri-qanuni mənşəyini ört-basdır

etmək üçün qanuniləşdirilməsi prosesi hesab olunur. Çirkli pulların yuyulması sxemləri çox sadədən çox mürəkkəbə qədər müxtəlif səviyyələrdə mürəkkəblik dərəcəsi ilə gəlir (Çirkli pulların yuyulmasına qarşı siyasət v3.0, 2022). “Çirkli pulların yuyulması” anlayışının demək olar ki, dəqiq tərifini Kumarın (2012) işində verilmişdir ki, burada “çirkli pulların yuyulması” narkotik vasitələrinin qanunsuz dövriyyəsinə külli miqdarda qeyri-qanuni pulun əldə edilməsi prosesi kimi müəyyən edilmişdir. Tamplin (2023) qeyd edir ki, “çirkli pulların yuyulması” qeyri-qanuni yolla qazanılmış pulların çox vaxt mürəkkəb bank köçürmələri və əməliyyatlar vasitəsilə “təmiz” görünməsi prosesidir.

Çoxlu sayda cinayət əməllərinin məqsədi bu əməli həyata keçirən şəxs və ya qrup üçün mənfəət əldə etməkdir. Çirkli pulların yuyulması bu cinayət gəlirlərinin qeyri-qanuni mənşəyini gizlətmək üçün işlənməsidir. Bu proses kritik əhəmiyyət kəsb edir, çünki o, cinayətkara öz mənbəyini təhlükəyə atmadan bu mənfəətdən istifadə etməyə imkan verir (Çirkli pulların yuyulmasına və terrorizmin maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə üzrə təlimat, 2003).

Müəlliflər “çirkli pulların yuyulması” anlayışının yuxarıda qeyd olunan təriflərini yekunlaşdıraraq, onun qanunsuz yolla əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya “çirkli” pulların qanuni mənbələrdən gəldiyi kimi görünməsi üçün ardıcıl əməliyyatlardan keçirildiyi cinayət əməli olduğunu vurğulamışlar. Bu proses vəsaitləri effektiv şəkildə “təmizləyir” və onlara qanuni fəaliyyətdən əldə edilmiş görüntüsünü verir. “Çirkli pul” vəsaitlərinin əldə edilməsinin bilavasitə mənbəyi uçota alınmayan və qeyri-qanuni iqtisadi fəaliyyət növlərinin məcmusu kimi kölgə iqtisadiyyatıdır.

Maliyyə sektoru çirkli pulların yuyulmasından mənfəət əldə edə bilər, xüsusən də maliyyə institutları, o cümlədən bank və bank olmayan maliyyə institutları (BOKT) və səhm bazarları birbaşa və ya dolaylı yolla təsirlənə bilər (Kumar, 2012). Çirkli pulların yuyulmasının və terrorizmin maliyyələşdirilməsinin qarşısının alınması bütün maliyyə sektorunda böyük əhəmiyyət kəsb edir. Zaman keçdikcə onun əhəmiyyəti bütün maliyyə institutları, habelə qanunvericilər, tənzimləyicilər və nəzarətçilər üçün əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır. Maliyyə sistemindən qeyri-qanuni vəsaitlərin gizlədilməsi və ya terror fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi məqsədilə istifadə edilməməsinin təmin edilməsi cinayət və terrorizmin dağıdıcı təsirini azaltmaq üçün qlobal səylərin mühüm komponentidir (Çirkli Pulların Yuyulmasına Qarşı Mübarizədə Maşın Öyrənməsi – Xülasə Hesabat, 2018).

Müəlliflərin əvvəllər öz tədqiqatlarında qeyd etdiyi kimi, ölkələr 1970-ci və 1980-ci illərdə cinayətin açılmasına yardım, əsasən narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsi və digər mütəşəkkil cinayətkar fəaliyyətlərdən əldə edilən pulların yuyulması ilə əlaqəli çirkli pulların yuyulmasına qarşı rejimlər qurmağa başladılar (Reznik et al., 2023). Çirkli pulların yuyulması və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi ilə mübarizənin əsas elementi ölkələrin sistemlərinin beynəlxalq standartlara uyğunluğunun monitorinqinin zəruriliyidir (Hedziuk, 2018). Çirkli pulların yuyulmasına qarşı maliyyə tədbirlərinin inkişafı ilə bağlı FATF və müvafiq regional təşkilatlar tərəfindən aparılan qarşılıqlı qiymətləndirmə, habelə Beynəlxalq Valyuta Fondu və Dünya Bankı tərəfindən aparılan qiymətləndirmələr FATF-ın effektiv həyata keçirilməsini təmin etmək üçün mühüm mexanizmdir. Bütün ölkələr tərəfindən tövsiyələr (FATF Tövsiyələri, 2012). Maliyyə monitorinqinin əsas funksiyalarına qeyri-qanuni fəaliyyət əlamətlərini müəyyən etmək üçün əməliyyatları və maliyyə əməliyyatlarını aşkar etmək, izləmək və təhlil etmək daxildir. Maliyyə monitorinqi kontekstində müxtəlif əməliyyatlar arasında qanunauyğunluqları və əlaqələri müəyyən etmək mümkündür. Bu, öz növbəsində, cinayət fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi üçün potensial kanalların yaradılmasına kömək edir. Fikrimcə, bu cür məlumatlar mütəşəkkil cinayətkarlığın, korrupsiyanın, narkotiklərin

qanunsuz dövriyyəsinin, qaçaqmalçılığın, terrorizmin və digər cinayət fəaliyyətlərinin araşdırılması üçün faydalı ola bilər.

Kantsir və Bryts'ka (2019) "maliyyə monitorinqi" anlayışını verdilər və onun üç sahədə təhlil edilməli olduğunu qeyd etdilər:

- (1) maliyyə, inzibati, cinayət və əməliyyat-istintaq xarakterli tədbirlər sistemi kimi;
- (2) dövlət tənzimlənməsi vasitəsi kimi;
- (3) maliyyə əməliyyatlarının daimi monitorinqi mexanizmi kimi.

Eyni zamanda, FATF Təvsiyələrinə (2012) uyğun olaraq, maliyyə monitorinqinin bütün prosedurları və metodları üç funksional vəzifənin həllinə endirilir:

- (1) maliyyə əməliyyatının iştirakçılarının müəyyən edilməsi;
- (2) şübhəli əməliyyatlar və onların iştirakçıları haqqında məlumatların qeydə alınması;
- (3) şübhəli əməliyyatlar barədə xüsusi səlahiyyətli orqana məlumat vermək (Ukraynada - Dövlət Maliyyə Monitorinqi Xidməti).

Ümumiyyətlə, çirkli pulların yuyulmasının qarşısının alınması üzrə tədbirlər kompleksinin müəyyən edilməsi kontekstində "maliyyə monitorinqi" anlayışı nisbətən yaxınlarda yaranmışdır. Bu əsrin əvvəllərinə qədər bu termin böyük əksəriyyətdə ilkin semantik mənasında - konkret diqqət mərkəzindən asılı olmayaraq, maliyyə sahəsində bəzi sistemli, müntəzəm müşahidələrin və onlara əsaslanan hərəkətlərin tərifini kimi istifadə edilmişdir (Reznik və başqaları, 2023).

Maliyyə monitorinqi və çirkli pulların yuyulmasına qarşı mübarizə (AML) çirkli pulların yuyulması və digər maliyyə cinayətləri ilə mübarizədə birlikdə işləyən bir-biri ilə sıx əlaqəli anlayışlardır. Maliyyə monitorinqi maliyyə əməliyyatlarının və fəaliyyətlərinin müşahidəsi və təhlilinin daha geniş prosesinə aid edilsə də, çirkli pulların yuyulmasına qarşı mübarizə açıq şəkildə çirkli pulların yuyulmasının qarşısının alınmasına və aşkarlanmasına yönəlmişdir. Maliyyə institutları və digər tənzimlənən qurumlar qanuna uyğunluq öhdəliklərinin bir hissəsi kimi çirkli pulların yuyulmasına qarşı tədbirlər həyata keçirirlər. Bu tədbirlərə aşağıdakılar daxildir:

(1) müştərinin lazımı yoxlanışı (CDD). Maliyyə institutları öz müştərilərinin şəxsiyyətini yoxlamalı və onların əməliyyatları ilə bağlı potensial riskləri qiymətləndirməlidirlər. Bu, müştərilərin şəxsiyyətləri, vəsaitlərin mənbələri və onların əməliyyatlarının məqsədi haqqında məlumat toplamaqdan ibarətdir;

(2) əməliyyatların monitorinqi. Maliyyə institutları real vaxt əməliyyatlarını izləmək və təhlil etmək üçün mürəkkəb monitorinq sistemlərindən istifadə edirlər. Bu sistemlər böyük nağd pul depozitləri, tez-tez köçürmələr və ya yüksək riskli yurisdiksiyalar və ya fiziki şəxslərlə əlaqəli əməliyyatlar kimi qeyri-adi və ya şübhəli fəaliyyətləri qeyd edir;

(3) şübhəli fəaliyyətin bildirilməsi. Maliyyə institutu şübhəli əməliyyatlar aşkar etdikdə, müvafiq tənzimləyici orqana şübhəli fəaliyyət haqqında hesabat təqdim etməlidir. Şübhəli fəaliyyət haqqında hesabat şübhəli fəaliyyət haqqında ətraflı məlumat verir və tənzimləyici orqanlara daha çox araşdırma aparmağa imkan verir;

(4) uyğunluq proqramları. Maliyyə institutları qüvvədə olan qanun və qaydalara riayət olunmasını təmin etmək üçün çirkli pulların yuyulmasına qarşı güclü uyğunluq proqramları yaradır. Bu proqramlara daxili nəzarət, işçilərin təlimi, müstəqil auditlər və davamlı risk qiymətləndirmələri daxildir;

(5) tənzimləyici nəzarət. Dövlət orqanları və tənzimləyici orqanlar çirkli pulların yuyulması ilə mübarizə qaydalarına nəzarəti və icrasını təmin edirlər. Onlar maliyyə institutlarının çirkli pulların yuyulmasına qarşı effektiv siyasət və prosedurlara malik olmasını təmin etmək üçün imtahanlar keçirilir və qiymətləndirmələr aparırlar.

Ukraynada maliyyə monitorinqi sisteminin təhlili, aşağıdakılardan ibarət iki səviyyəli sistem kimi müəyyən edilə bilər:

1) dövlət səviyyəsi (dövlət maliyyə monitorinqi) (Maliyyə Monitorinqi üzrə Dövlət Xidməti və dövlət maliyyə monitorinqi subyektləri tərəfindən təmsil olunur);

2) maliyyə monitorinqi subyektləri tərəfindən təmsil olunan ilkin səviyyə (ilkin maliyyə monitorinqi).

Aşağıdakı əsas funksiyalar ilkin maliyyə monitorinqini xarakterizə edir:

1) mövcud qanunvericiliyə əsaslanan tənzimləyici (təşkilati və idarəetmə) monitorinq sisteminin və prosedurunun, onun icraçılarının, onların vəzifələrinin, vəzifələrinin, maliyyə monitorinqinin forma və vasitələrinin müəyyən edilməsini təmin edir;

2) nəzarət - maliyyə əməliyyatını həyata keçirən müştərinin şəxsiyyətinin müəyyən edilməsi və öyrənilməsi, onun fəaliyyətinin yoxlanılması, maliyyə monitorinqinin aparıldığı onlarla əməliyyat obyektlərinin müqayisəsi yolu ilə həyata keçirilir;

3) əməliyyat-analitik – maliyyə əməliyyatının məzmununun və çirkli pulların yuyulması riskinin ehtimalının təhlili;

4) məlumat xarakterli - şübhəli əməliyyatlara dair dövlət və ilkin maliyyə monitorinqinin subyektləri arasında məlumat mübadiləsinə nəzərdə tutur;

5) profilaktik - dövlət və ilkin maliyyə monitorinqi subyektləri tərəfindən çirkli pulların yuyulmasının qarşısının alınmasından ibarətdir (Rekunenko et al., 2020).

Ümumiyyətlə, maliyyə monitorinqi və çirkli pulların yuyulmasına qarşı mübarizə cinayətkarların qanunsuz gəlirlərini qanuniləşdirmək üçün maliyyə sistemindən istifadə etmələrinin qarşısını almaq məqsədi daşıyır. Çirkli pulların yuyulmasına qarşı mübarizə tədbirləri həyata keçirməklə maliyyə institutları çirkli pulların yuyulmasına qarşı mübarizə, maliyyə sisteminin bütövlüyünü qorumaq və terrorizmin maliyyələşdirilməsi, fırıldaqçılıq və korrupsiya kimi digər maliyyə cinayətlərindən qorunmaq üçün ümumi qlobal səylərə töhfə verir.

Nəticə

Dünya iqtisadiyyatının qloballaşması şəraitində milli iqtisadiyyatın adekvat mühafizəsi dövlət tərəfindən çirkli pul vəsaitlərinin leqallaşdırılmasına (yuyulmasına) qarşı mübarizə sahəsində aparılan işlərdən daha çox asılıdır. Maliyyə monitorinqi və çirkli pulların yuyulmasına qarşı mübarizə (AML) çirkli pulların yuyulması və digər maliyyə cinayətləri ilə mübarizədə birlikdə işləyən bir-biri ilə sıx əlaqəli anlayışlardır. Maliyyə monitorinqi maliyyə əməliyyatlarının və fəaliyyətlərinin müşahidəsi və təhlilinin daha geniş prosesinə aid edilsə də, çirkli pulların yuyulmasına qarşı mübarizə açıq şəkildə çirkli pulların yuyulmasının qarşısının alınmasına və aşkarlanmasına yönəlmişdir. Maliyyə monitorinqi qanunvericilik səviyyəsində müəyyən edilmiş, ilkin və dövlət maliyyə monitorinqinin səlahiyyətli subyektləri tərəfindən həyata keçirilən və cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin yuyulmasına qarşı mübarizə və onun qarşısının alınması kontekstində mövcud qanunvericiliyin tələblərinin yerinə yetirilməsinə yönəlmiş tədbirlər kompleksidir.

Bu tədqiqatın nəticələri şübhəli əməliyyatların və çirkli pulların yuyulmasını göstərən nümunələrin müəyyən edilməsində maliyyə monitorinqinin mühüm rolunu vurğulayır. Tranzaksiyaların monitorinqi, müştərilərin lazımı yoxlanışı və nəzarət siyahısının yoxlanılması kimi üsullar vasitəsilə maliyyə monitorinqi potensial qeyri-qanuni fəaliyyətlərin aşkar edilməsində və hesabatında mühüm müdafiə xətti kimi çıxış edir. Məqalədə maliyyə institutları və tənzimləyici orqanlar arasında məlumat mübadiləsinin və əməkdaşlığın əhəmiyyəti vurğulanır. Maraqlı tərəflər

arasında əməkdaşlıq və koordinasiya çirkli pulların yuyulması ilə effektiv mübarizədə mühüm əhəmiyyət kəsb edir, çünki onlar dəyərli anlayışlar, kəşfiyyat məlumatları və resursların mübadiləsinə imkan verir.

Ədəbiyyat

1. Çirkli pulların yuyulmasına və terrorizmin maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə. (2020). Avropa Bankçılıq Təşkilatı – PY/TMM üzrə Factsheet. 16 may 2023-cü ildə alınıb, https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/News%20and%20Press/Press%20Room/Press%20Releases/2020/EBA%20acts%20to%20AML/CFT%20nəzarət%20in%20Avropa/AML%20CFT%20Factsheet.pdf.
2. Pulların Yuyulmasına Qarşı Siyasət v3.0 (2022). Haddersfild Universiteti. 12 may 2023-cü ildə alınıb, <https://www.hud.ac.uk/media/policydocuments/Anti-Money-Laundering-Policy.pdf>
3. Albanese, J. S. (2021). Maliyyə cinayəti kimi mütəşəkkil cinayət: mühakimə və araşdırmalarda əks olunan mütəşəkkil cinayətin xarakteri. *Qurbanlar və Cinayətkarlar*, 16(3), 431–443.
4. Creswell, J. W. və Creswell, J. D. (2017). Tədqiqatın dizaynı: Keyfiyyət, kəmiyyət və qarışıq metodlar yanaşmaları. Sage nəşrləri.
5. Crossman-Smith, J. (2020). Blokçeyn və süni intellekt: çirkli pulların yuyulması ilə mübarizənin gələcəyi. *Qrant Tornton*. <https://www.grantthornton.co.uk/insights/blockchain-and-ai-the-future-of-anti-money-laundering/>
6. Ferguson, G. (2019). Qlobal korrupsiya: Hüquq, nəzəriyyə və təcrübə - Üçüncü Nəşr. <https://dspace.library.uvic.ca/handle/1828/9253>
7. Hedziuk, O. V. (2018). Deyaki pytannia provedennia finansovoho monitorynhu [Maliyyə Monitorinqinin Bəzi Məsələləri]. *Naukovyi Visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu*. Alındı: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/31066/1/%25D0%2594%25D0%2595%25D0%25AF%25D0%259A%25D0%2586%252>
8. Kantsir, I. və Bryts'ka, M. (2019). Finansovyi monitorynh yak paradyhma derzhavnoyi polityky u sferi protydii lehalizatsiyi dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom ta proyavom teroryzmu [Maliyyə Monitorinqi C48-dən Gəlirlərin Antileqallaşdırılması Sahəsində Dövlət Siyasətinin Paradiqması kimi. http://bses.in.ua/journals/2019/48_3_2019/13.pdf
9. Kumar, V. A. (2012). Çirkli pulların yuyulması: anlayışı, əhəmiyyəti və təsiri. *European Journal of Business and Management*, 4(2).
10. Kuzmenko, O. V, Dotsenko, T. V, & Skrynka, L. O. (2021). Sağ qalma təhlili metodları əsasında kiber fırıldaqçılıq və cinayət gəlirlərinin leqallaşdırılması ilə mübarizə üzrə milli sistemin effektivliyinin iqtisadi və riyazi modelləşdirilməsi. *Mukaçevo Dövlət Universitetinin elmi bülleteni*. Seriya “İqtisadiyyat”, 8(1), 144–153.
11. Olujobi, O. J., & Yebisi, E. T. (2023). Nigeriyada çirkli pulların yuyulması və terrorizmin maliyyələşdirilməsi cinayətləri ilə mübarizə: Təhdidlə mübarizə üçün hüquqi yanaşma. *Pulların Yuyulmasına Nəzarət Jurnalı*, 26(2), 268–289.
12. Orlovski, R. S. (2023). Mütəşəkkil cinayətkar qruplar tərəfindən cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması: Avropa və Ukrayna standartları. *Jurídicas CUC*, 19(1), 197–230.

13. Remeikienė, R., Gasparėnienė, L., Yorulmaz, Ö., Gagytė, G., & Menet, G. (2022). Çirkli pulların yuyulması (qeyri) Avropa ölkələrində siqaret qaçaqmalçılığının əsas maliyyə mənbəyidirmi? *Biznes: Nəzəriyyə və Təcrübə*, 23(1).
14. Reznik, O., Utkina, M., & Bondarenko, O. (2023). Çirkli pulların yuyulmasına qarşı mübarizə sahəsində effektiv üsul kimi maliyyə kəşfiyyatı (monitorinq). *Pulların Yuyulmasına Nəzarət Jurnalı*, 26(1), 94-105.
15. Sapir, A. (2022). Ukrayna və Aİ: Genişlənmə yeni yol ayrıcında. *Intereconomics*, 57(4), 213–217.
16. Tamplin, T. (2023). Çirkli pulların yuyulması nədir? *Maliyyə Strategiyaları*. Alındı:https://www.financestrategists.com/banking/money-laundering/?gclid=Cj0KCQjwmZejBhC_ARIsAGhCqndWJp2PgqIMMGhc9IRankxRWNbK-wUKtrYxLDmY0JzJWAXIQKz

T Ö V S İ Y Ə L Ə R

1. Maliyyə nəzarətinin effektivlik meyarlarının hazırlanması və tətbiqi;
2. Yeni ödəniş üsullarına geniş yol açan rəqəmsallaşma şəraitində nəzarət orqanlarının vəzifələrinin daha da mürəkkəbləşməsi və onların əməkdaşlarının peşə hazırlıq səviyyəsinin müasir tələblər baxımından yüksəldilməsi məqsədilə öhdəlik daşıyan şəxslər, o cümlədən auditorlar üçün illik təlim planının hazırlanması və bu plan əsasında təlimlərin keçirilməsi;
3. Hesabına dövlət büdcəsi vəsaitinin daxil olduğu sahibkarlıq subyektlərinin və onların subpodratçılarının fəaliyyətinin sistemativ, fasiləsiz auditinin aparılmasının normativ hüquqi və metodoloji əsaslarının yaradılması;
4. Terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizənin daha da intensivləşdirilməsi;
5. Cinayət yolu ilə əldə olunmuş aktivlərin qaytarılması sahəsində qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi;
6. Yeni dövrün tələblərinə uyğunlaşdırılmış dövlət nəzarəti və müstəqil audit sisteminin, habelə qeyri-dövlət nəzarətinin önəmli bir forması kimi ictimai nəzarətin rolunun artırılması.
7. Auditorlar Palatası tərəfindən sahəvi risk qiymətləndirilməsinin aparılması prosedurlarının tətbiqi;
8. Risk əsaslı nəzarət qaydalarının təkmilləşdirilməsi;
9. Palatanın strukturunda ƏL/TMM üzrə ixtisaslaşmış bölmənin yaradılması;
10. Auditorlar Palatası əməkdaşları və auditor xidmətləri göstərən şəxslər üçün ƏL/TMM üzrə təlimlərin keçirilməsi;
11. Nəzarət yoxlamaları zamanı ƏL/TMM üzrə şübhəli halların müəyyən edilməsi mexanizmlərinin yaradılması;
12. Milli qanunvericiliyin Ə/TMM üzrə beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması, cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılması və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi ilə mübarizə üzrə birgə fəaliyyətin təşkili və Milli Risk Qiymətləndirilməsinin dövrü qaydada aparılması;
13. Cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə sahəsində fəaliyyət göstərən hüquq mühafizə orqanları, nəzarət qurumları, özəl sektordan olan mütəxəssislər, tədqiqatçılar arasında bilik, fikir və təcrübə mübadiləsinin aparılması üçün yeni platformanın yaradılması;
14. FATF-ın 22 və 23-cü Təvsiyələrində mühasibatlıq və auditor xidmətləri göstərən şəxslərin qanunsuz yollarla əldə edilmiş ƏL/TM-ə qarşı mübarizə sahəsində müvafiq standartlara və tələblərə uyğun olmalarının təmin edilməsi;
15. Benefisiar mülkiyyətçinin müəyyən olunması prosedurlarının tətbiqinin təmin edilməsi;
16. Vəsaitlərin nağdlaşdırılması məqsədilə yalançı əqdlərin bağlanmasına qarşı tədbirlərin görülməsi;
17. Vergidən yayınma sxemlərinin qarşısının alınması tədbirlərinin gücləndirilməsi.

18. "Big data"nın toplanması sisteminin qurulması, həmçinin Data sayəns proqramının hazırlanması məqsədilə rəqəmsal keçidin və elmi islahatları keçirmək üçün Azərbaycanla Türkiyə arasında bir Elm ittifaqının yaradılması;
19. Süni intellektdən global terrorizmlə mübarizədə intensiv istifadə edilməsi;
20. Terrorizmin maliyyələşdirilməsinə şübhəli bilinən şirkətləri və şəxsləri müəyyən etmək üçün blokçeyn qeydiyyatından istifadə edilməsi.
21. Sİ-in iştirakının intensivləşdirilməsi məqsədilə elmi yaradıcılıq prosesinə diqqətin artırılması və müvafiq tədqiqatların aparılması;
22. Sİ-nin tətbiqi üzrə kadr hazırlığının təkmilləşdirilməsi və hazır məhsulların istifadəsi səviyyəsinin yüksəldilməsi.
23. Ölkəmizdə ƏL/TM-ə qarşı mübarizədə səylərin gücləndirilməsi.
24. QHT-lərin total şəkildə Monitoring iştirakçısı kimi qəbul edilməsi yanaşmasına yenidən baxılması və illik dövriyyəsinə yaxud, başqa adekvat meyara görə uyğun QHT-lərin monitoringə cəlb olunması;
25. QHT sektorunun geniş və davamlı şəkildə ƏL/TMM üzrə maarifləndirilməsi və bu məqsədlə ixtisaslaşmış QHT-lərə maliyyə dəstəyi göstərilməsi və sifarişlər verilməsi;
26. QHT-lərə son dərəcə ciddi nəzarət və monitoringin təşkili vasitəsilə terrorizmin maliyyələşdirilməsi riskinin azaldılması;
27. Ölçüsündən, tutumundan və riskə məruz qalmasından asılı olmayaraq bütün QHT-lərə xarici mənbələrdən nağd ianə almanın qadağan edilməsi;
28. QHT-lərə istənilən ölçüdə və ya hər hansı şəraitdə anonim pul ianələri əldə edilməsinin qadağan olunması;
29. Ölçüsündən, potensialından və riskə məruz qalmasından asılı olmayaraq bütün QHT-lərdən hər hansı qrant üçün səlahiyyətli orqanlardan əvvəlcədən razılıq alması təcrübəsinin tətbiqi;
30. Ölçüsündən, potensialından və riskə məruz qalmağından asılı olmayaraq bütün QHT-lərin ƏL/TMM riskinin qiymətləndirilməsi;
31. Ölçüsündən, potensialından və ya riskə məruz qalmasından asılı olmayaraq, bütün QHT-lər terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə məqsədləri üçün alınmış bütün qrantlar haqqında ətraflı maliyyə hesabatlarının səlahiyyətli orqanlara təqdim etməsi;
32. Terrorçuluğun maliyyələşdirilməsi riskləri barədə vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları arasında maarifləndirmə işlərinin təşkili;
33. Maraqlı tərəflərə xarici təcrübə ilə əlaqədar ƏL/TMM üzrə təlim dəstəyinin verilməsi;

34. Monitoring subyektlərinin ƏL/TMM sahəsində bacarıqlarının artırılmasında və praktik vərdişlərinin təkmilləşdirilməsində təlim və metodik dəstəyin genişləndirilməsi;
35. Əhalinin maliyyə köçürmələri, onlayn bank əməliyyatları, pul tranzaksiyası əməliyyatları sahəsində risklər barəsində effektiv məlumatlandırılması.
36. Təsərrüfat subyektlərinin tranzaksiyalarında iştirak edən əsas biznes funksiyaları üçün treninqlərin təşkili;
37. ƏL/TMM üzrə nəzarət vasitələri və proseslərin avtomatlaşdırılması;
38. Auditor tərəfindən əsas risk sahələrini müəyyən etmək üçün aparıcı rəhbərlik heyəti və idarəetməyə məsul olan şəxslərlə müsahibələrin aparılması;
39. Auditorlar tərəfindən daxili audit hesabatlarının və daxili Qaynar Xətt məlumatlarının yoxlanması, daha sonra siyasət və ya prosedurlara edilən hər hansı dəyişikliyin araşdırılması;
40. Təsərrüfat subyektlərindən vəsaitlərin mənbəyi sənədlərinin əldə edilməsi və vəsaitlərin mənbəyinin dəqiqləşdirilməsi üçün həyata keçirilən prosedurların müəyyən edilməsi;
41. Siyasi xadimlərlə tranzaksiyaların identifikasiyası, icrası və monitoringi üçün müvafiq nəzarət prosedurları və proseslərinin müəyyən edilməsi.
42. Aparılan əməliyyatların müştəri barədə əldə edilmiş məlumat və sənədlərlə, habelə müştərinin fəaliyyəti və risk profili, o cümlədən maliyyə vəsaitinin mənbəyi haqqında məlumat və sənədlərlə uyğunluğunun müəyyən edilməsi məqsədilə əməliyyatların təhlil edilməsinə riayət olunması;
43. Mövcud olan məlumat və sənədlər nəzərdən keçirilib tədqiq edilərək yüksək riskli müştəriləri prioritetləşdirməklə müştəri uyğunluğu tədbirləri çərçivəsində əldə edilmiş məlumat və sənədlərin yenilənməsinin və adekvatlığının təmin edilməsi.
44. Bərpa olunan enerjiyə investisiya və ya ev sahibliyi kimi xüsusi iqtisadi fəaliyyətlərin təşviq edilməsi üçün müvafiq vergi güzəştlərinin tətbiq edilməsi.

**CİNAYƏT YOLU İLƏ ƏLDƏ EDİLMİŞ ƏMLAKIN LEQALLAŞDIRILMASINA VƏ
TERRORÇULUĞUN MALİYYƏLƏŞDİRİLMƏSİNƏ QARŞI MÜBARİZƏDƏ NƏZARƏT
ORQANLARININ ROLU VƏ VƏZİFƏLƏRİ
(ELMİ-PRAKTİK KONFRANS)
Bakı, 27 oktyabr 2023-cü il**

Korrektor:
Şəfiqə ƏSGƏROVA

Yığım operatoru:
**Firəngiz AXUNDOVA,
Nigar ALXASZADƏ**

Çapa imzalanıb: 21.12.2023
Kağız formatı: 60x84, 1/8 Həcmi 15.5.
Tirajı: 100